

KNJIŽNICA JUU
SEKCIJA LJUBLJANA

1919-1929

Deset let drž. slovenske osnovne
in meščanske šole v Mariboru

V MARIBORU 1929

ZALOŽIL „UČITELJSKI DOM“ V MARIBORU

TISK MARIBORSKE TISKARNE D. D. V MARIBORU

1675

1919-1929

**Deset let drž. slovenske osnovne
in meščanske šole v Mariboru**

**UREDIL
DRAGO HUMEK**

V MARIBORU 1929

ZALOŽIL „UČITELJSKI DOM“ V MARIBORU

TISK MARIBORSKE TISKARNE D. D. V MARIBORU

Služite narodu po nauku
tvorca T. Masaryka:
„Dvigni vsakega posameznika
in dvignjena bo zaednica — narod!“

Sejalcem!

Šel je bog-človek na polje prostrano,
šel je sejalec na njivo zorano . . .
Vrgel je v brazde zlatega zrnja,
padlo je sredi kamenja in trnja,
in zadušilo mu solnce je rast!

Šel je sejalec na njivo zorano:
Solnce na nebu je zlatotkano,
zvezde večerne so tople, prijazne . . .
rose podnebne zalivajo brazde —
— in zabrstelo je seme v rast!

* * *

Da!
Naših je bilo src sto, tisočero!
Dali smo nade jim — novo vero,
dali jim ljubav in — domovino!
In s srcem smo pisali nje zgodovino.

L. P.

Mariborske šole pred 10 leti.

V sejni sobi mariborskega Narodnega doma so se shajali pred letom 1914. od časa do časa člani Narodnega sveta, da bi se posvetovali o važnih tekočih zadevah. Člana Ciril-Metodove družbe skoro nikdar ni manjkalo, zakaj vedno so bila v obravnavi šolska vprašanja. Pregledovali smo stavbene načrte, iskali denarnih virov, sestavljali prizive na višje oblasti navadne do upravnega sodišča proti odlokom, ki so hoteli naše delo ovirati in zavlačevati. Razmere v Studencih, v Krčevini, v Pobrežju, v Št. Ilju so bile obupne. Tu, tam, povsod so se majale naše postojanke, povsod je trebalo nujne pomoči.

Zelo slabo se nam je godilo tudi v Mariboru. Za deklice je vzdrževala Ciril-Metodova družba v samostanu č. šolskih sester otroški vrtec in trirazredno osnovno šolo, ki je imela v 2. in 3. razredu po 2 oddelka; več č. sestre od deželnega šolskega sveta v Gradcu niso mogle doseči. Slovenske deške šole ni bilo, sem pač ne moreš šteti vadbice na državnem moškem učiteljišču, kjer se je sicer deca v prvem razredu učila slovenski, vsi drugi razredi pa so bili trde nemške »učilnice« v dobesednem pomenu.

Mariborska Posojilnica je kupila za šolo in za sokolsko telovadnico 2 stavbišči v svoji bližini. Ciril-Metodova družba je obljubila gradnjo, toda do zaželenega cilja je bila še dolga, trnjeva pot. Med tem nas je zajela svetovna vojna.

Ali se potem čudiš, če se nam je toliko otrok slovenskih roditeljev izgubilo, če so roditelji sami in drugi odrastli klonili in za majniške deklaracije odklanjali podpise ali celo pri meni na domu zahtevali, da pred njihovimi očmi zopet prečrtam podpise. Utrudila jih je težka hoja!

Nekateri odločnejši možje so ta šolski gordijski vozec presekali na ta način, da so svojo deca pošiljali na okoliško šolo v Lajtersbergu-Krčevini, kjer so vsaj z viničarskimi otroki lahko kramljali slovenski in kjer je bilo nekaj dobrih in zavednih učiteljev in učiteljic.

S kolikim veseljem smo sprejeli glasnike naše svobode, naše zlate svobode in kako pristrčno smo se oklenili zato svoje narodne države!

Brez dela ni šlo! Prevzeli smo žalostno, tuje pogorišče, ki ga je bilo treba od tal prenoviti, pregraditi. Dr. Karel Verstovšek, takratni poverjenik za uk in bogočastje v Ljubljani, me je pozval, da uredim štajersko šolstvo. No, zaradi tega koraka se je moral pozneje večkrat zagovarjati. Nisva bila istega političnega prepričanja, vendar mi je odkrito zaupal. Bil je izmed redkih mož, ki je po naši uedinitvi hotel, da se vsi prerodimo v vestnem delu in v medsebojnem spoštovanju; **ni njegova krivda**, če je naše šolstvo poplitvelo, če nismo presojali učiteljev po znanju, po zmožnostih, po delu, temveč zašli v stare strankarske smučine — ne brez krivde učiteljstva samega! Učitelji pa so v zadnji uri spoznali, kam drži ta pot, ter krenili v drugo smer.

Prevzeta naloga ni bila lahka, najtežja je bila gledé osnovnega šolstva v Mariboru. Vse šole in mestni šolski svet v Mariboru so prepletale kakor verige trdne vezi prejšnjega sistema, ki so se opirale razen tega še na veljavne zakone. Tu ni zaleglo, če si iztrgal en člen in ga nadomestil z drugim. Vse je bilo treba raztrgati in v praznini graditi iznova. Domači Nemci in tudi oni v Avstrijski republiki so bili prepričani, da se učna uprava ne dotakne mariborskih osnovnih šol, ker bi zazevala prevelika vrzel, ki bi je ne mogli izpolniti ali recimo točneje, ne mogli dobro izpolniti.

Res se je poznalo, toda ne v mestu Mariboru, temveč zunaj na deželi, odkoder je učna uprava odpoklicala najboljše učitelje. Zdaj lahko povem, kako težko mi je bilo, če so se krajni šolski sveti v vlogah ali po odposlancih trpko pritoževali: »Čemu smo zgradili lepa šolska poslopja, čemu žrtvovali tisočake, če naša deca zdaj nima učiteljev in rednega pouka?«

V prvih mesecih leta 1919. sem v skriti sobi ljubljanske vladne palače sestavljal odlok o namestitvah učiteljev na mariborskih osnovnih in meščanskih šolah. Odloki so izšli meseca marca.

Novi upravitelji osnovnih in ravnatelji meščanskih šol so dobili brzogovorna povelja, da takoj nastopijo svoje službe ter prevzamejo uradne posle. Šli so mirno kakor vojaki in nastopili. Niso se ustrašili dela v takratnih burnih in negotovih dneh, zato pa so tudi tako lepo uspeli. Mnogo so trpeli, nič

meni tožili, zato njihovega velikega truda tudi ne morem dostojno opisati. Naj store to sami!

Vseh nemških učiteljev in učiteljic učna uprava ni takoj izmenjala. Zmernejši so ostali. Bilo je dobro tako, čeprav v nasprotnem slučaju, kakor nam je bilo znano, z našimi učitelji ne bi tako postopali. Ko so se v naslednjih letih nemški razredi bolj in bolj krčili, so odhajali nemški učitelji in učiteljice drug za drugim v Avstrijsko republiko, kjer so jim takoj preskrbeli primerne službe.

Za Mariborom je prišel še Ptuj, moje delo je bilo končano. Odposlanstva ljudskošolskih učiteljev so se pri poverjeniku pritoževala, da jih vodi in nadzoruje srednješolski profesor, zahtevali in dobili so svoja nadzornika.

Pozneje so mi pri nekdanjem Višjem šolskem svetu v Ljubljani večkrat pravili, da sem imel ob namestitvah v Mariboru posebno srečo. Srečo? Zakaj?

Starejši slovenski učitelji so imeli vsi trdo življensko šolo za seboj, trdo šolo na učiteljišču, še tršo v službah na deželi ob večnem boju s sovražnim sistemom, a tudi — z lastnimi ljudmi. Ojeklenili so v boju; kamor si jih postavil, povsod so se izkazali može.

Dr. L. Poljanec.

V težkih dneh.

Ko so šolske oblasti dne 2. februarja 1919. leta radi pomanjkanja kuriva zaprle mariborske šole, ki bi morale ostati zaprte do početka marca, se roditelji in deca v Mariboru gotovo niso nadejali, da pomeni ta dan resničen konec dotedanjih poñemčevalnic naše mladine.

V tem času je namreč narodna vlada v Ljubljani tiho, a z vso paro pripravila vse potrebno za šolski prevrat tu na severnem koncu naše nove domovine. Načelnik poverjeništvá za uk in bogočastje, narodni bojevnik mariborski dr. Karel Verstovšek in njega desna roka dr. Leopold Poljanec sta izdelala v tem času potreben program za reorganizacijo mariborskega in obmejnega šolstva, kakršno je zahtevala novo ustanovljena država in ki bi odgovarjalo duhu časa.

Že dne 13. februarja je bil razrešen dotedanji mestni šolski nadzornik Karel Köchl svoje službe in na njega mesto postavljen znani pedagog Matija Lichtenwallner, učitelj v Rušah, ki

so jih Nemci zvali »Mali Beograd«. Ker pa je moral navedenec ob enem opravljati nadzorniške posle v obširnem mariborskem okoliškem okraju, je bil sredi marca razrešen nadzorstva mestnih šol, ki je bilo nato poverjeno profesorju moškega učiteljišča Miroslavu Šijanču.

Koncem marca je dobila vrsta preizkušenih učiteljev in učiteljic iz bivše Štajerske in Kranjske brzozjavne pozive, naj z dnem 1. aprila prevzame posle učiteljev in učiteljic, upraviteljev in upraviteljic, oziroma ravnateljev in ravnateljic na mariborskih osnovnih in meščanskih šolah.

Brez besed so povezali poklicanci najnujnejšo prtljago in so šli brez strahu sicer, a s tesnim nemirom v duši na odkazano mesto. Neurejene prometne prilike so mnogega prisilile, da je ubral neobičajno pot. Ta in oni je zamudil dan ali dva. Prišli pa so vsi. Dr. Poljanec je že vedel koga je pozval!

In smo pričeli »prevzemanje«. To je bilo često tragično in komično ob enem. Na mnogih šolah je že prej prevzel inventar novi mestni šolski nadzornik. Nekateri dosedanjih voditeljev je le nerad izročil poverjeno mu oblast. Bilo je bridkih vzdihov in tudi solz v očeh. »Lassen Sie alles unangerührt, wir kommen bald zurück!« je izjavil nek nemški nadučitelj.

Radi pomanjkanja kuriva zatvorjene šole so morale čakati na deco še prve dni aprila. Jasno je, da novo učiteljstvo ni moglo meni nič tebi nič planiti na šolsko delo. Treba je bilo vse urediti in pripraviti pot novemu šolskemu režimu. Vsak je moral misliti tudi na sebe, na stan in na hrano. O, to niso bile takrat mačje solze! Hišni gospodarji, ki je mestni magistrat pri njih rekviriral stanovanja za nas, so nas gledali preko, a ne vsi. Bilo je med njimi tudi prijaznih in uslužnih ljudi.

Ali se še spominjate na menzo? Bila je, čeprav mrka in hladna, naša rešitev. Kdo bi bil v tistih časih izhajal v gostilni, kjer so živeli edino le navijalci cen in verižniki. Saj ne trdim, da je bilo v menzi lepo. Tiho smo sedeli opoldne in zvečer. Ta in oni je potožil o delu med dnevom. A bilo je le malo tožb. Med nami so bili humoristi, ki bi za boga ne pokazali slabe volje.

V tedanjih dneh je slavilo tradicionalno učiteljsko tovarištvo prave triume. Pomagali smo drug drugemu, bodrili tega in drugega, če je klonil, bili smo družina, tesno sklenjena falanga, ki bi ne pustila nobenega druga ali družice, da bi padla. Mnogi so prinesli seboj s prejšnjih mest malenkostnih dobrot v obliki vina, čaja, klobas ali kaj sličnega. Saj ni bilo ve-

liko, a to kar so imeli, so porazdelili. Tako smo si zdaj tu zdaj tam pričarali urico zabave in se lahkili ali vsaj olajšanih sre razšli na vse plati po temnih, razmočenih in več kakor aprilsko mrzlih ulicah na skromne domove v nezakurjene sobice, da bi naslednji dan nastopili pot do sledeče postaje naše križeve poti.

In ko so v bližini pokali topovi in so se naši nasprotniki po tihem in tudi prav na glas veselili, kako jo bomo zopet odkurili, smo sklicali deco in pričeli s poukom. Mislim, da je bilo tedaj nam bolj tesno v srcih nego šolskim otrokom, ki so bili nahujskani in se nas niso preveč bali. Bojazen je bila seveda nepotrebna. Vedeli smo, da mora učitelj pridobiti mladino z ljubeznijo in neizkončnim potrpljenjem. Če velja to pravilo v vzgoji sploh, je imelo takrat še štokrat večjo vrednost.

In vendar je bilo v pričetku marsikomu težko. Ko sem stopal s tovarišem po stopnicah, so drveli razvajeni dečki gori in doli in naju veselo pozdravljali s »Heil«! V neki šoli so nadomestili ta pozdrav s pesmijo »Die Wacht am Rhein«. Zopet drugje je lahko slišal učitelj ali učiteljica pozdrav: »Die windischen Lehrer kommen«! ali pa: »Na, die werden bald gehen, wie sie gekommen sind!«. In še marsikaj sličnega je bilo čuti. Tu in tam smo čutili sledeče dni pri pouku bolj ali manj prikrit upor ali vsaj odpor. Dogodili so se celo slučajni odkritega upora.

Ker v tem hujskanje posebno spričo dogodkov na koroški fronti ni pojenjalo, se moramo tembolj čuditi, da so taki pojavi kmalu ponehali, in je bilo čutiti le ob priliki alarmantnih vesti z bojišča ali vsled dopisov v listih zopetno vzvalovitev napol umirjenih duhov. Slovenski učitelj se je lotil težkega vzgojnega in učnega posla z vso prirojeno in privzgojeno vnemo, delavnostjo in železno vztrajnostjo, pa z neprimernim zatajevanjem samega sebe. Nemški tovariši in tovarišice, ki so še ostali na zavodih so videli, da se da v šoli delati še kaj drugega, nego je delo za raznarodovanje in zaničevanje »manjvrednih«. Videli so, da je slovenski učitelj dobro pripravljen za svojo nalogo, poleg tega pa tovariško strpljiv.

Posebno vlogo je imela v novi šoli slovenska pesem. Prelepim melodijam naših narodnih pesmi se otroške duše niso mogle zapreti. Slovenska pesem je bila most med novim učiteljem in šolsko deco, preko te je pa prodrla v srca roditeljev, ki so tudi v nemški vzgoji čuli o petju in dobroti ljudi.

Še je bilo težkih dni predno smo dovršili prvo šolsko leto v osvobojenem Mariboru. A že ta prva bilanca je bila za slovensko učiteljstvo, ki mu je šolska oblast poverila težko in odgovornosti polno delo, visoko aktivna. Led je bil v teh kratkih treh mesecih prebit, pot, če ne uglasjena, pa vsaj toliko utrta, da smo videli pred seboj jasen, dosegljiv cilj. Tovariši in tovarišice, ki so v prihodnjem šolskem letu došli, da nadomestijo še ostale razrešene nemške učitelje in učiteljice, so našli zora-no polje, pripravljeno za setev.

V današnjih dneh, ko gledamo nazaj na desetletno delo, smo lahko na to delo ponosni. Pozabili smo na moker in mračen, telesnih in duševnih bojov poln april leta 1919. Za nami je največje trpljenje. Le enega naših tedanjih borcev je delo zlomilo: zlato dušo Tinčeta Vodenika! Legel je v prezgodnji grob upognjen od reve in teže. Ostali aprilski delavci pa še vztrajamo in moramo vztrajati vse do konca, dokler nam to dovoli usoda. Danes, ko tovarštvo nima več tistega pomena in tiste vrednosti, ki jo je imelo pred desetimi leti, je tembolj razveseljivo dejstvo, da je ostala peščica tovarišev in tovarišic iz onih dni še svoja, da se še takisto ljubi in ceni kakor ob prihodu v Maribor. Še se snidemo in se moramo sniti čim češče. Še je ostalo nekaj humorja. Ali veste, drage duše, da nam je v onih večerih svetil in nas je grel? Vam vsem, ki danes vzgajate mariborsko mladino, ki trpite na drug način, kakor smo takrat trpeli mi, pa kličem: Sursum corda!

D. H.

• Iz zgodovine mariborskih šol.

V sledečih zaglavjih podajam kratek historijat mariborskih osnovnih in meščanskih šol, kakor sem ga priredil po poročilih upraviteljev in upraviteljic. Radi skopo odmerjenega prostora sem moral žal mnogo izpustiti in okrajšati, ker bi sicer ta skromen spomin dosegel neželjeno obsežnost.

Reči moramo, da so mestni očetje mariborski pred vojnimi leti dobro skrbeli za svoje šole. To izpričujejo večinoma lepe, deloma zelo moderne šolske stavbe, ki bi bile v čast tudi večjim mestom nego je naš Maribor. Skrb prejšnjih merodajnih faktorjev za osnovno šolstvo je umljiva, če pomislimo, da so bile vse te šole v prvi vrsti posvečene eni nalogi:

one naj bi bile v čim krajšem času prinesle v otroške duše zavest, da tu gori na severni meji živi le en narod, narod Nemcev, narod gospodov in gospodarjev sveta. V koliko so te šole vršile svojo dolžnost, smo občutili žal na lastni koži. Le malo let je bilo še treba, pa bi bil izginil iz teh krajev zadnji zavedni Slovenec.

V prvi dobi po prevratu je število šolske dece hitro rastlo, z njim pa seveda tudi število razredov. Nato je bilo nekaj let poznati vpliv poslednjih vojnih let. Na vseh osnovnih šolah se je število naraščaja bolj ali manj skrčilo. Ta upadek je baš v poslednjem šolskem letu zajel meščanske šole, v tem ko se na osnovnih šolah že kaže nagel porast. Vsepovsodi čutimo potrebo novih razredov in novih šolskih prostorov. Dosedanja šolska poslopja so natrpano polna.

Radi priznamo, da so tudi vse slovenske mestne uprave skrbele za svoje šole. V tem pogledu so dovezale in tudi presežale svoje prednike pred prevratom. Znano je tudi dejstvo, da se občinski odbor z mestnim šolskim odborom vred že več let resno bavi z nalogo, kako bi postavil nova šolska poslopja. Da teh do danes še ni, je kriva težka denarna kriza. Prepričani pa smo, da bo dobil Maribor v doglednem času novo, moderno osnovno in meščansko šolo.

* * *

V popisu so navedene tudi šole v Studencih, Krčevini in na Pobrežju. Ta predmestja so tako tesno spojena z mestom in so bile prilike in šolsko delo v teh šolah po prevratu tako slično onim v mestu, da bi bila brez njih slika nepopolna.

D. H. •

1. deška osnovna šola v Razlagovi ulici.

Sedanja 1. deška osnovna šola je najstarejša šola v Mariboru. Prvotno je bila nastanjena kot trivijalka na sedanjem Slomškovem trgu v poslopju mestnega župnišča. Iz starih listin je razvidno, da so jo nazivali »Stadtschulmeisterci«. Kam segajo njeni početki, se ne da natančno dognati, vendar je obstojala že leta 1452. kot enorazrednica, tako da bo kmalu obhajala svojo 500letnico.

Ko je bil cesar Jožef II. leta 1782. v Mariboru, jo je dvignil v c. kr. normalko. Prvotno pritlično poslopje na sedanjem Slomškovem trgu je dobilo nadstropje.

Leta 1812. se je preselila naša normalka, ki je imela od leta 1809. naziv glavna normalka, iz starodavnega župnijskega »Magdalenstifthaus« v novo poslopje na Slomškovem trgu. — Šolski okoliš je obsegal ves čas vse mesto. — Šola je štela takrat že tri razrede z 296 učenci.

Do leta 1815. je bila šola mešana. Sprejemala je pod svoj krov dečke in deklice. S šol. letom 1814.-15. pa so na podlagi

DRAGO HUMEK

konzistorijalnega dekreta od dne 7. oktobra 1814. l. št. 3371. ločili spola in poleg deške glavne normalke ustvarili prvo dekliško osnovno šolo z 1 razredom in 2 oddelkoma. — Povrhu je postala deška glavna normalka 4razredna, leta 1869. pa že petrazredna. Tega leta je sprejela mestna občina v svojo oskrbo, dočim se je prej v oskrbi delila z glavnim šolskim fondom.

Zgodaj je bil združen s šolo tudi tečaj za preparandiste, ki se je počel najbrže leta 1802. Tečaj je bil do l. 1849. trimesečen, pozneje enoleten in končno dvoleten. Ko je izšel leta 1869. novi šolski zakon, je vstalo iz teh tečajev učiteljišče s 3 letniki. V teh tečajih so poučevali učitelji normalke brez posebne odškod-

nine. — Vsekakor je zanimivo dejstvo, da je dala normalka podlago sedanjemu učiteljišču.

Na normalki je bila uvedena tudi nedeljska šola. Nje pričetek ni točno dognan, a omenjena je v listinah že leta 1814. Bila je to nekaka ponavljalna šola, ki je izginila z uveljavljenjem novega šol. zakona leta 1869.

Leta 1873. so petrazredno deško osnovno šolo preselili iz dosedanjega poslopja v severni trakt novega realčnega poslopja. Kakor sta bili na Slomškovem trgu združeni s početki realke, tako sta ostali tudi v novem realčnem poslopiju sosedí. — Tukaj je deška šola štela že 10 razredov in sicer 5 postopnih razr. s 5 paralelkami.

Leta 1886. je dobila posestrimo 2. deško osnovno šolo. Sama je imela odslej naziv 1. deška osnovna šola. Vsaka je imela 5 postopnih razredov in svoj šol. okoliš.

Leta 1891. so jo združili z novoustanovljeno deško meščansko šolo pod nazivom: Splošna ljudska in meščanska šola.

Oba zavoda je vodil vsakokratni ravnatelj meščanske šole. Šolska vprašanja sta obravnavala učiteljska zbornica obeh šol v ločenih konferencah. Obe šoli sta ostali združeni vse do leta 1919., a v poslednjih letih nista imeli več prostora pod isto streho.

Ob šolskem prevratu v prvih dneh aprila leta 1919. je bil pozvan za ravnatelja deške meščanske in 1. deške osnovne šole Dragotin Humek, ki je dotlej služboval kot strokovni učitelj na deški meščanski šoli v Krškem. Obenem so bili pozvani na 1. deško osnovno šolo za učitelje Franc Vabič, Fran Serajnik, Mirko Zinauer in Anton Nerat. Na zavodu je ostala tudi še nemška učiteljica Marija Kreinz. V tem času je bila 1. deška osnovna šola, ki je imela kakor danes 5 razredov, deloma že v sedanjem poslopiju v Razlagovi ulici št. 16. S tako dejansko ločitvijo je bilo skupno vodstvo obeh šol zelo otežkočeno. Višji šolski svet je to uvidel in je že v velikih počitnicah leta 1919. oba zavoda ločil tudi z ozirom na vodstvo. Za prvega upravitelja 1. deške osnovne šole je imenoval tedanji višji šol. svet prej navedenega Franca Vabiča, ki je že iz početka opravljal upraviteljske posle.

Učni jezik na 1. osnovni šoli je od početka šol. leta 1919.-20. slovenski.

Vsled upokojitve šol. upravitelja Franca Vabiča, sta bili meseca oktobra leta 1925. začasno združeni 1. deška osnovna in pomožna šola z II. deško osnovno šolo pod skupnim vod-

stvom opravitelja II. deške osnovne. Združenih je bilo na ta način 18 razredov. S šol. letom 1926.-27. pa je postala I. deška osnovna šola zopet samostojna, in je bil imenovan na to šolo za šolskega upravitelja Aleksander Alt, ki jo vodi še danes.

A. Alt.

I. dekliška osnovna šola v Miklošičevi ulici.

Pričetki te šole segajo s I. deško osnovno šolo daleč v petnajsto stoletje. Ko so pa leta 1814. razdelili prvo mariborsko šolo po spolu, je bila s tem ustanovljena I. dekliška osnovna šola, ki je bila prvotno enorazrednica, a je bila že kmalu razširjena v dvorazrednico. Nova šola je ostala do leta 1827. pod skupnim vodstvom z deško osnovno šolo.

Ko je bila v letu 1866. šola razširjena v štirirazrednico, je bil izdan odlok, ki uvaja slovenski jezik kot prost predmet po dve uri na teden. Pouk slovenskega jezika so obdržali na zavodu vse do leta 1891.-92., čemur se moramo vsekakor čuditi, če pomislimo, da je tudi ta šola v veliki meri služila strogo nemški vzgoji mariborske mladine.

Število razredov je v sledečih desetletjih stalno rastle tako, da je bila I. dekliška osnovna šola s pričetkom šolskega leta 1875.-76. že osemrazrednica. V tem letu je šolska oblast že uvedla v treh višjih razredih pričetke strokovnega pouka in je s tem pripravila pot poznejši dekliški meščanski šoli.

Leta 1883.-84. so razdelili dosedanjo dekliško osnovno šolo v dva zavoda. Prvi del je še dalje tvorila petrazredna osnovna šola, višji razredi pa so bili izpremenjeni v trirazredno dekliško meščansko šolo. Oba zavoda je upravljal ravnatelj meščanske šole Josip Dorfmeister.

Oba zavoda sta se leta 1886. preselila v veliko, novo palačo mestne hranilnice, kjer sta še danes. Veliko zaslug za zidavo nove šole in za nje povzdigo sploh sta imela župana Andrej Tappeiner in Otmar Reiser. Nemci so vedeli, zakaj je treba skrbeti za vzgojo deklic. Vedeli so, da bo strogo v nemškem duhu vzgojena mati vzgajala v istem duhu tudi svoj naraščaj.

Radi vednega naraščanja šolskih otrok je imela I. dekliška šola že leta 1891.-92. devet razredov. Treba je bilo misliti na delitev in na ustanovitev novega zavoda za deklice.

Leta 1892.-93. so res razdelili šolo. V tem ko je bila doseđanja I. dekliška osnovna šola v bodoče namenjena notranje-

mu mestu, je sprejemala nova 3. dekliška osnovna šola deco iz graškega predmestja. Prvotno je vodil še oba zavoda ravnatelj prej navedene meščanske šole.

Ker je bilo treba skrbeti za dokončni pouk onih deklic, ki niso nadaljevale učenja v meščanski šoli, je bil leta 1896.-97. ustanovljen na 1. dekliški osnovni šoli tako zvan zaključni razred, ki so ga posečale učenke do dovršenega 14. leta. V letih 1913. in 1917. je bil ustanovljen na zavodu tudi prvi oziroma drugi pomožni razred.

ZORA KLAVŽAR

V prvih dneh aprila je bilo tudi na 1. dekliški osnovni šoli izmenjano učiteljstvo. Vodstvo je prevzela nova ravnateljica 1. dekliške meščanske šole Zora Klavžar, ki je prišla iz Gorice. Razen nje so bile prideljene osnovni šoli Alojzija Kožuh, Herma Bračič, Marija Velnar, Ana Herzog in Filomena Tručl. Zavod je štel tedaj pet razredov.

Dne 8. novembra 1920. leta je višji šolski svet razdelil vodstvo 1. dekliške meščanske in osnovne šole. Za upraviteljico je imenoval dosedanjo učiteljico Alojzijo Kožuh. Tega leta so bile tudi vse deklice nemške narodnosti prideljene 3. dekliški osnovni šoli. Od tedaj je učni jezik na zavodu slovenski. Zaključni razred, ki so ga ob šolskem prevratu premestili na 4. dekliško osnovno šolo, je bil v šolskem letu 1921.-22. zopet vrnjen na pr-

votno mesto. Ko je prva upraviteljica leta 1922. odšla na svoje novo upraviteljsko mesto na mestnem dnevnem zavetišču, je bila nameščena kot upraviteljica 1. dekliške osnovne šole Amalija Vobič.

Šolski prostori 1. dekliške osnovne šole bi ustrezali svojemu namenu, če ne bi bili ob enem v poslopju nameščeni še razredi drugih šol in ko bi ne potrebovala vedno rastoča 1. dekliška meščanska šola vedno novih prostorov. Za prvo silo je pomogel krajevni šolski odbor vednemu pomanjkanju prostorov z adaptacijo nekaterih sob, ki so služile doslej za stanovanja hranilniških uradnikov. Vsekakor se pa vsebolj kaže potreba po novem šolskem poslopju na desnem bregu Drave, ki bi razbremenilo dosedanje šolske stavbe.

A. Vobič.

2. deška osnovna šola v Razlagovi ulici.

To šolo so ustanovili v jeseni leta 1886. iz vzporednic 1. deške osnovne šole. Nastanjena je bila v šol. poslopju na Slomškovem trgu, ki je bilo zgrajeno leta 1816. Šolski prostori so bili za tisto dobo še dokaj primerni, ako izvzamemo morda preozko in temno stopnišče. Razvoj šolstva pa je vendar pozneje zahteval izboljšanja, posebno v higijenskem pogledu. Zato je mestna občina leta 1906. preuredila te šolske prostore, v kolikor so dopuščala sredstva.

Z ustanovitvijo je dobila šola tudi svoj lastni šolski okolišč, ki je obsegal posebno notranji del mesta. Šola je bila petrazredna. Ubožni učenci so bili dolgo vrsto let deležni denarnih podpor iz raznih dobrodelnih ustanov.

Po narodnosti so bili po veliki večini Nemci, ali vsaj kakor na vseh drugih šolah, vpisani za Nemce. Slovence zasledimo v zapiskih od l. 1908. in sicer največ po pet. V letih svetovne vojne je to število naraslo na 28. Učiteljstvo je bilo seveda ves čas izključno nemško. Ob pozdravu ameriške komisije dne 27. januarja 1919. l. so se z učenci vred udeležili demonstracij. Ob tej priliki je bil ranjen učitelj Kolleritsch.

Dne 1. aprila 1919. l. je predal višji šol. svet v Ljubljani tudi to šolo v roke slovenskemu učiteljstvu. Za upravitelja je bil brzojavno pozvan Mirko Kožuh, dotlej nadučitelj pri Sv. Duhu v Halozah. Dosedanji vodja šole, naduč. I. Kreinz in učitelj Roman Schuster, sta bila koncem marca odpuščena iz

službe. Pred 14. aprilom je bila nameščena na ta zavod slovenska učiteljica, Ana Cajnkarjeva. Izmed nemškega učiteljstva sta ostala na šoli še Andrej Hofer in Marjeta Wendner. Na Schusterjevo mesto je bil pozvan učitelj Viktor Grčar, ki pa je službo nastopil še-le 15. aprila. Na mesto obolelega učitelja Andreja Hoferja, ki je poučeval samo dva dni, je mestni šol. svet imenoval učiteljico Ljudmilo Povalejevo.

Učni jezik je bil kakor na vseh drugih šolah do konca šol. leta 1918.-19. še nemški. Tak je tudi ostal ob preosnovi vseh mariborskih osnovnih in meščanskih šol v počitnicah in v pri-

MIRKO KOŽUH

četku šol. leta 1919.-20. Vendar pa je višji šol. svet odredil, da mora biti od 3. šol. leta dalje slovenski jezik obvezen učni predmet. Med učenci je bilo tedaj tudi precej Slovencev, ki pa so bili sprejeti le vsled popolnega neznanja slov. jezika.

S šol. letom 1924.-25. je bila 2. deška osnovna šola preosnovana v slovensko osnovno šolo z nemškimi vzporednicami. Slovenski razredi so rastle postopoma s šolskimi leti tako, da je danes na zavodu 5 slovenskih temeljnih razredov in 2 nemški vzporednici, ki imata obe po 2 oddelka.

Leta 1920.-21. se je preselila 2. deška osnovna šola v poslopje, ki sta bili že v njem nastanjeni 1. deška osnovna šola in pomožna šola. S preselitvijo šole se je izpremenil tudi šolski

okoliš, ki obsega sedaj del mesta vzhodno od Gosposke ulice, vzhodno mejo pa tvorita Cankarjeva in Mlinska ulica.

Sedanje poslopje 1. in 2. deške osnovne šole ni bilo zidano v šolsko svrhu. Zato v mnogem oziru ne ustreza zahtevam količkej modernega šolskega poslopja. Ker je bila prvotno pomožna šola združena s 1. deško osnovno šolo in je še danes nastanjena v istem posloppju z navedenima zavodoma, je umevno, da so bili vsi trije zavodi vse do danes utesnjeni in niso mogli razpolagati s prostornimi posvetovalnicami, kabineti, ali celo delavnicami. Vseven je bilo treba prezidav in selitev. Jasno je, da bi se morala vsaj pomožna šola izseliti v lastno poslopje. Ker v posloppju tudi ni telovadnice, morajo učenci telovaditi v sosedni dekliški meščanski šoli.

M. K o ž u h.

2. dekliška osnovna šola na Magdalenskem trgu.

V sedanjem posloppju 2. dekliške osnovne šole na Magdalenskem trgu je bila do šolskega leta 1890.-91. nastanjena petrazredna mešana ljudska šola Sv. Magdalena. V letih 1885. do 1889. je število otrok naraslo na 500. Vsled tega je sklenil tedanji mestni šolski svet, da postavi dečkom novo šolsko poslopje na sedanji Ruški cesti, a deklice da ostanejo v dosedanjem posloppju. Dne 15. septembra 1891. leta sta bili slovesno otvorjeni obe šoli.

2. dekliška osnovna šola je imela tedaj štiri razrede. Prideljene so ji bile deklice bližnjega mestnega okoliša, a tudi one s Pobrežja, Tezna in Radvanja. V šolskem letu 1897.-98. se je šola razširila v petrazrednico, a učenke 6. do 8. razreda so bile prideljene 1. dekliški osnovni šoli. Preobljudena šola je bila nekoliko razbremenjena, ko je dobilo Pobrežje leta 1899. svojo novo šolo.

V šolskem letu 1908.-09. je imela šola že zopet pet razredov in dve vzporednici, ki sta bili nastanjeni v pritličju 3. deške osnovne šole. Doma je bilo na razpolago le pet učnih prostorov. V šolskem letu 1909.-10. so se sicer izselile tezenske in radvanjske učenke v lastne šole, a 2. dekliška osnovna šola je leta 1914.-15. vzlic temu dobila še eno novo vzporednico, ker so ji pridelili učenke železničarske kolonije, ki je imela dotlej lasten šolski zavod, a ga je to leto opustila.

Svetovna vojna je zadela tudi magdalensko šolo. Leta 1914. so pričeli s poukom komaj v drugi polovici meseca oktobra. Ker šola sama ni imela prostora za 8 razredov, 3. deška osnovna šola pa je bila izpremenjena v vojaško bolnico, je uvedla šolska oblast menjalni pouk z glavnimi predmeti brez risanja, petja in telovadbe. Povrhu so nastanili v letu 1917. v to šolo orožnike, ki so jo zapustili šele malo pred prevratom.

Ko so se v jeseni leta 1918. zrušile centralne države in je zasijala tlačeni narodom svoboda, se ta preobrat izpočetka ni dotaknil šolstva v Mariboru. Prvega narodnega praznika še

OLGA JUVANČIČ

šole niso slavile, bil je tedaj le pouka prost dan. Šolske oblasti pa so v tem marljivo pripravljale preustroj šolstva na naši severni meji. V znamenitih prvih dneh aprila 1919. leta je dobila tudi 2. dekliška osnovna šola novo vodstvo in novo učiteljstvo.

Višji šolski svet je imenoval za upraviteljico Olgo Juvančič, ki je doslej službovala v Selnici na Dravi. Razen nje so bile šoli prideljene še slovenske učiteljice: Marija Tomažič, Marta Gobec in Marija Šorli. Slovenka Marija Nežmah je bila na zavodu že od 3. marca t. l. Razen navedenih so ostale še tri nemške učiteljice, v tem ko so bile druge nemške učiteljice razrešene službovanja.

Ob prevzemu šole po slovenskem učiteljstvu ni bilo posebnih težkoč. Tudi med letom je šlo še precej gladko. Roditelji

in deca so se tem laglje uživali v nove razmere, ker je učiteljstvo še dalje poučevalo v nemškem jeziku, in je bil slovenski jezik uveden le kot predmet od 3. razreda dalje. Ker so si pa učiteljice tudi pri drugih predmetih pomagale s slovenskim jezikom, so se mu učenke privadile nevede, saj so bile večinoma hčerke slovenskih roditeljev, ki jih je ponemčila sila razmer.

Večje težkoče so nastale v pričetku novega šolskega leta 1919.-20., ko je bilo treba razdeliti učenke po njih narodnosti. Ob tej priliki je bila šola preosnovana v slovensko štirirazrednico s štirimi nemškimi vzporednicami. Kakor v drugih šolah, je pa tudi na 2. dekliški osnovni šoli število slovenskih razredov rastlo, nemški razredi pa so kopneli vsebolj. Že v šolskem letu 1921.-22. je bila šola preosnovana v popolnoma slovensko petrazrednico z eno vzporednico. Učenke nemške narodnosti, ki je njih število padlo na 94, so bile prideljene 3. dekliški osnovni šoli. Z njimi je odšla tudi zadnja nemška učiteljica.

V sledečih šolskih letih je imela šola pet temeljnih razredov s tremi vzporednicami. Ker pa število učenk radi priselitve številnih družin v novo kolonijo na Betnavski cesti stalno narašča, bo treba v šolskem letu 1929.-30. dveh novih vzporednic.

Kje bojo te vzporednice nastanejene, še danes ne vemo. Že dosedanje niso imele prostora v domačem poslopju, ki je z ozirom na higijenske in pedagoške zahteve moderne šole popolnoma zastarelo in je v vrsti mariborskih šolskih poslopij na zadnjem mestu.

O. J u v a n š i č.

3. deška osnovna šola na Ruški cesti.

Magdalensko predmestje je dobilo svojo prvo šolo 1793. leta v mali hišici na mestu sedanje II. dekliške osnovne šole. Leta 1844. so to hišo podrli in postavili enonadstropno šolo za dva razreda.

Pozneje je Južna železnica svojo delavnico prestavila v Maribor in ustanovila leta 1871. svojo lastno »Kolonijsko šolo«. Čeprav sta bili kmalu nato ustanovljeni šoli v Radvanju in v Studencih in je bila tako magdalenska šola razbremenjena, so morali že l. 1872. šolo razširiti v trirazrednico in najeti sobo za 3. razred na Tržaški cesti. Še istega leta so šoli nadzidali 2. nadstropje in tako dobili sedanje prostore za 5 razredov. Leta 1876. je bila šola že mešana petrazrednica.

Leta 1890. je uvidel mestni šolski svet, da je treba magdalensko šolo razdeliti po spolu. Postavil je novo enonadstropno šolsko poslopje s posebno telovadnico na sedanji Ruški cesti in otvoril dne 15. septembra 1891. leta 3. deško osnovno šolo. Ta ima poleg telovadnice lep letni telovadni prostor, dobro vzdrževan šolski vrt in lepotične nasade. Šolska zgradba je med najlepšimi v Mariboru in še danes odgovarja higijenskim in pedagoškimi zahtevam.

Nova šola je bila do 1895. leta štirirazrednica, od tačas dalje pa sistemizirana petrazrednica. Že leta 1901. je dobila

IVAN TOMAŽIČ

vzporednico k 1. razredu. Ker je bila vse bolj vidna potreba za razširjenje poslopja, so leta 1905. nadzidali 2. nadstropje. Od tedaj je šola petrazrednica s štirimi vzporednicami.

V letnih izveščjih so še do leta 1912. šteli učence Slovence, ki jih je bilo še vedno četrtina. Od tačas naprej je ta rubrika odpadla. Ker so bili med svetovno vojno v šolskih prostorih nastanjeni vojaki, se je šola vselila začasno v poslopje bivše kolonijske šole, ki jo je Južna železnica istočasno opustila.

V jeseni leta 1918. so se vojaki izselili. Po dolgih petih letih je bilo poslopje zopet izročeno pravemu namenu.

Ob šolskem prevratu je bil za šolskega upravitelja telegrafično pozvan Ivan Tomažič, dotlej nadučitelj na Stari cesti.

Razen njega je višji šolski svet namestil še slovenska učitelja Ivana Malenška in Antona Kutina, pa učiteljico Zofijo Mulaček. Poleg navedenih je ostalo na zavodu še sedem nemških učiteljev in učiteljic.

Učni jezik je bil do konca šolskega leta še nemški. Uveden pa je bil takoj pouk slovenskega jezika od 1. razreda dalje po dve uri na teden.

Pravi boj za slovensko šolo pa se je pričel v jeseni ob začetku šolskega leta 1919.-20. Deco je trebalo ločiti po narodnosti. V nemške razrede so bili vpisani le otroci pristno nemške narodnosti, v slovenske pa otroci slovenskega pokolenja, čeprav niso več znali slovenskega jezika.

Deloma strah, da deca v slovenskih razredih ne bo uspela, deloma narodnostna mržnja in upanje, da še vendar zavlada Nemci v Mariboru, je napotilo roditelje, po krvi Slovence, da so se z vso odločnostjo in vztrajnostjo potegovali za nemške razrede. Prve dni šolskega leta so pisarno šolskega upravitelja naravnost oblegali. Treba je bilo izredno previdnega in taktnega postopanja. Dobra volja in vztrajnost učiteljstva je zmagala. Šola je dobila v letu 1919.-20. pet slovenskih razredov in pet nemških vzporednic. Te nemške vzporednice so kopnele z vsakim letom tako, da je izginila zadnja koncem šolskega leta 1923.-24. Nemške novince morajo od tedaj za vse mesto všolati v 2. deško osnovno šolo.

Število všolanih slovenskih učencev pa je rastlo od leta do leta tako, da jih je letos v petih razredih s štirimi vzporednicami 415. 3. deška osnovna šola je najmočnejša osnovna šola v Mariboru. In še se bo vsled agilne stavbene akcije v tem okraju močno razširila. Zato in ker je prej navedena magdalenska dekliška osnovna šola v mnogo premajhnem in v higijenskem in pedagoškem pogledu popolnoma neprimernem poslopju, je nova šolska stavba na tem bregu Drave nujno potrebna. Mnogo let že razpravljajo merodajni činitelji o tem, a preko razprav in načrtov ni dospelo to pereče vprašanje.

J. L u k m a n.

Ob tej priliki bodi omenjen projekt krajevnega šolskega odbora, da bi zgradil novo osnovno in meščansko šolo poleg 3. deške osnovne šole. Mislimo, da je ta namera slaba. Obe šoli bi morali zgraditi ločeno, pa na odprtem, solnčnem terenu z lastno telovadnico, velikim igriščem in šolskim vrtom. (Op. ur.)

3. dekliška osnovna šola (vadnica) na Zrinjskega trgu.

3. dekliška osnovna šola je bila ustanovljena leta 1892. Ker tedaj njej namenjeno poslopje še ni bilo dograjeno, je bila začasno nameščena v 1. dekliški šoli. Poleg popolnoma nemškega učiteljstva je dobila kateheta Slovenca dr. Antona Medveda.

Prvotno štirirazredna šola je bila leta 1894. začasno razširjena v petrazrednico in se je ob tej priliki preselila v novo poslopje na sedanjem Zrinjskega trgu. Bila je s pripomočki razkošno opremljena in se je v novem poslopiju, ki je bilo zgrajeno po zaslugi župana Nagyja lahko po volji razmahnila.

V šolskem letu 1902.-03. so otvorili v istem poslopiju žensko učiteljsko šolo, ki je imelo posebno nalogo, da bi vzgajalo učiteljice in tudi boljša mestna dekleta v strogo nemško nacionalnem duhu. Odslej je služila 3. dekliška osnovna šola, ki je imela tedaj že stalen peti razred in nekaj vzporednic, kot vadnica za žensko učiteljsko šolo. Ker je v sosednjem poslopiju primanjkovalo prostorov, so dozidali nov trakt v Cafovi ulici.

V takratno vadnico so sprejemali le dobre učenke. Ker je imela šola svoj okoliš, je pošiljala slabejši material v vzporednice, ki so bile nastanjene na 4. dekliški osnovni šoli.

V pričetku vojne so imele učenke pouk le trikrat na teden v šoli na sedanjem Slomškovem trgu. Domače šolsko poslopje je zasedlo vojaštvo. A že leto pozneje se je preselila šola zopet nazaj v svoje prostore in je ostala tam vse do konca vojne.

Ko je bil ob prevratu razpuščen profesorski in do malega tudi učiteljski zbor, je prevzel začasno vodstvo šole prof. Vales, ki pa je dne 4. aprila 1919. leta izročil upravo vадnice učiteljici Angeli Milčinski, ki je dotlej službovala v Hajdini pri Ptujju. Razen nje so bile 3. dekliški šoli pridružene slovenske učiteljice Berta Brenc, Antonija Batič in Marija Rozman. Poleg teh sta ostali do konca šolskega leta na zavodu Nemki Elfrida Mutetz in Marija Alitsch. Z novim šolskim letom je dobila dosedanja vadnica zopet ime 3. dekliška osnovna šola, s prilično današnjim okolišem.

Takratni višji šolski svet je odredil, da naj sprejema šola le nemške učenke svojega okoliša in one s 4. dekliške šole, svoje učenke Slovenke pa naj oddaja navedeni šoli. Ker so bili o vpisovanju nemških otrok izdani dokaj strogi predpisi in ker je učiteljstvo z ljubeznijo in taktnim postopanjem kmalu osvojilo

srca dece in roditeljev, se je število učenk nemške narodnosti stalno krčilo tako, da je mestni šolski svet že leta 1920.-21. združil vse deklice nemške narodnosti z levega brega Drave v 3. dekliški osnovni šoli. Že v naslednjem letu je bila ta edina nemška dekliška osnovna šola.

V navedenih letih je zavzemal zavod razne prostore v 1. in 2. nadstropju učiteljišča. Ko pa je bilo leta 1921. zopet otvoreno učiteljišče, in je zavzela v istem poslopju mnogo prostorov trgovska šola, se je preselila 3. dekliška osnovna šola zopet v pritličje. Leta 1923.-24. se je število deklic nemške narodnosti

ANGELA MILČINSKI

tako skrčilo, da so šoli pridelili tudi nemške dečke novince. Šola se je pretvorila v mešano manjšinsko šolo, ki pa ni mogla živeti. Roditelji in otroci so se vse bolj vživljali v nove razmere in vzljubili slovenski pouk. V pričetku šolskega leta 1924.-25. se je vpisalo le še po 14 dečkov in deklic v nemški 1. razred.

Naraščajoče žensko učiteljišče je vrhu tega nujno potrebovalo šole za hospitacije in poizkusne nastope gojenk. Ker domača osnovna šola radi svojega ustroja v take svrhe ni bila prikladna, praktične vaje v 4. dekliški šoli pa so bile spojene s tehničnimi težkočami, je mestni šolski svet odredil, naj se preselijo nemški razredi z učiteljstvom vred na 4. dekliško šolo v Cankarjevi ulici, iz te pa pet postopnih slovenskih razredov v 3.

dekliško osnovno šolo v nje dosedanje prostore na drž. ženskem učiteljišču. Priseljeni razredi so dobili zopet ime 3. dekliška osnovna šola in so bili odslej zopet kakor že nekdanj ob enem vadnica za državno žensko učiteljišče.

Ob selitvi sta ostala v poslopu učiteljišča še dva nemška razreda, ki nista imela prostora na 4. dekliški šoli. Zato je bilo treba v slovenskih razredih uvesti menjajoč pouk. Pozneje sta se navedena razreda umaknila in je bil pouk odslej normalen. Po smrti ravnatelja Frana Voglarja leta 1925. je začasno vodil državno žensko učiteljišče profesor Karel Pribil. V pričetku novega šolskega leta pa je prevzel stalno vodstvo obeh zavodov ravnatelj Franc Kadunc.

M. H u m e k.

4. deška osnovna šola v Samostanski ulici.

Mariborski mestni šolski svet je izvolil radi prenapolnjevanja deških osnovnih šol na seji 4. januarja 1906. leta poseben odsek, ki bi naj določil mesto novi deški osnovni šoli. Iz obširnega statističnega materijala, ki ga je predložil župan dr. Schmiederer, je sledilo, da je gradnja te šole zelo nujna in da bo komaj pomenila razbremenitev za 1. in 2. deško osnovno šolo. Nato je mestni šolski svet soglasno sklenil, da bodi šola na sedanjem mestu.

Mariborski občinski svet je v seji dne 4. maja 1906. leta sklepe mestnega šolskega sveta usvojil in odobril predložene načrte za zidavo nove šole.

Ko je preskrbel občinski svet potrebna denarna sredstva, so takoj pričeli z gradbenimi deli ki jih je izvedla mestna občina pod vodstvom tedanjega mestnega gradbenega komisarja Karola Steinbrennerja. Povdariti je treba, da spada to šolsko poslopje med najsolidnejše zgradbe, ki jih ima mestna šolska občina. Poslopje vsebuje 7 šolskih sob, telovadnico, zborovalnico za učiteljski zbor, shrambo za učila, pisarno za upravitelja in stanovanje za slugo. Vsaka učna soba ima posebno garderobo. V vsa nadstropja je vpeljan vodovod, ogreva pa prostore centralna ogrevalna naprava. V šolo je uvedena električna razsvetljava. Poslopje obdaja obširen šolski vrt.

Dne 10. septembra 1908. leta je bil dokončan ogled novega šolskega poslopja. 15. septembra istega leta pa se je vršilo na novi šoli prvo vpisovanje šolskih otrok. Dne 16. septembra je

bila šola slovesno otvorjena kot petrazredna 4. deška osnovna šola.

Leta 1919. je bil izdan odlok, da se dosedanji na 1. deški osnovni šoli obstoječi zaključni 6. razred premesti na 4. deško osnovno šolo in podredi vodstvu upravitelja tega šolskega zavoda. Od dne 1. marca 1909. leta je zavod šestrazrednica. Kot vse mariborske šole, je bila tudi ta šola nemška in je imela namen vzgajati otroke v strogo šovinističnem nemško narodnem duhu.

MARTIN VODENIK

Težka so bila za šolo vojna leta. Lepo šolsko poslopje je bilo rekvirirano od vojaških oblasti, šola pa se je potikala po raznih prostorih v mestu.

Kakor po drugih mestnih šolah, je bil tudi na tem zavodu ob šolskem prevratu leta 1919. njega poslednji nemški nadučitelj Karel Gaiselg razrešen službovanja. Novi mestni šolski nadzornik Miroslav Šijanec je dne 1. aprila izročil šolski inventar novo nameščenemu upravitelju Martinu Vodeniku, ki je služboval naposled v Spodnji Kungoti. S tem je prišla šola v slovenske roke. Poleg upravitelja ji je pridobil višji šolski svet še učiteljico Maro Tomažič in učitelja Leopolda Pavlina. Na zavodu so ostale še nemške učiteljice Marjeta Lucheschitz, Karolina Preier in Ema Schröpfl, pa katehet Slovenec Avgust Sparl.

Ta učiteljski zbor je imel nalogo, da ustvari novo šolo, ki bi odgovarjala novemu času. Naloga pa seveda ni bila lahka ne z ozirom na neenako učiteljstvo in ne glede dece, ki je v vojnih letih docela podivjala, saj je bila več na ulici nego doma. Razdivjanost se je pri deci stopnjevala v aktiven odpor proti novi šoli, ki so proti njej hujskali izvestni činitelji izven šole.

Ti so upali, da usoda Maribora ni še dokončno odločena in sanjali, da bode mirovna konferenca ali pa koroška ofenziva stanje še izpremenila in premaknila meje vsaj nekam tja do Kranjske.

VIKTOR GRČAR,
prvi slovenski župan v Mariboru

Ustroj šole je prvotno ostal stari. Novo učiteljstvo naj bi uneslo v šole samo novega duha. Pouk je ostal nemški. Edino kot učni predmet je bil tudi na tej šoli od 1. maja 1919. leta uveden slovenski jezik kot predmet s tremi učnimi urami na teden.

Bistveno se je izpremenil položaj na bolje s početkom naslednjega šolskega leta. Del nemškega učiteljstva, ki je že prejšnje šolsko leto sodeloval s svojimi slovenskimi tovariši, je zapustil Maribor. Autoriteta jugoslovanskih oblasti, pa tudi autoriteta šol je vzrasla. V pričetku šolskega leta 1919.-20. je odšlo vse ostalo nemško učiteljstvo. Na njih mesta je postavila šolska oblast slovenske učitelje in učiteljice.

V sledečih letih je bilo treba premagati še mnogo težkoč. Pod spretnim vodstvom uravitelja Vodenika je pa učiteljstvo s taktuim nastopom in neumorno pridnostjo premagalo vse ovire in si pridobilo srca roditeljev in dece.

Idealno medsebojno vez učiteljstva je dne 14. oktobra 1926. leta težko zadela prerana smrt Martina Vodenika, ki mu bo slovensko mariborsko učiteljstvo ohranilo hvaležen in trajen spomin. Na njega mesto je stopil učitelj Viktor Grčar.

4. deška osnovna šola pa se razvija dalje. Število razredov je naraslo na osem. Število učencev, ki v letu 1924.-25. vsled vpliva vojne občutno padlo, v poslednjih letih veselo narašča tako, da šola že nima zadostnih lastnih prostorov za vzprejem vseh učencev.

V. Grčar.

4. dekliška osnovna šola v Cankarjevi ulici.

Ta šola je bila otvorjena 3. februarja 1917. leta in je najmlajša mariborska šola. V njo so se vselile vzporednice 3. dekliške osnovne šole, ki so bile začasno nastanjene v šolskem poslojpu 1. dekliške meščanske in osnovne šole in en del tamošnje meščanske šole. Vodstvo obeh teh šol je prevzel ravnatelj Bienenstein in ga obdržal do 1. aprila 1919. leta, ko so bili odstavljani v Mariboru skoraj vsi nemški učitelji.

Osnovna šola je bila začetkoma petrazredna, a v šolskem letu 1918.-19. je še dobila 6. sklepni razred.

Ko je 1. aprila 1919. leta višji šolski svet imenoval za Maribor slovensko učiteljstvo, je poveril ravnateljske in upraviteljske posle obeh šol tedanji učiteljici v Krčevini pri Mariboru Antoniji Štupci. V ostalem so bile tedaj nameščene na 4. dekliški osnovni šoli še slovenske učiteljice: Ida Vodenik, Justina Coretti, Ema Kosi in Ivanka Vidmar. Od nemških učiteljic sta ostali na zavodu Marija Klementsčitsch in Tusnelda Weidholz.

Do konca šolskega leta je ostal učni jezik še nemški. Slovenski jezik je bil takoj uveden po pet ur na teden. Prihodnje šolsko leto je postala šola slovenski zavod. Nemške učenke tega okoliša so posečale 3. dekliško osnovno šolo.

V šolskem letu 1920.-21. je narastlo število otrok tako, da je bilo treba otvoriti dve vzporednici. Dne 20. novembra 1920. leta pa je dobila šola samostojno vodstvo, ki ga je prevzela učiteljica Ida Vodenik.

Leta 1921. se je preselil 6. razred na 1. dekliško osnovno šolo, kjer je bil že poprej nekdanj nastanjen, in šola je postala zopet petrazredna. Razen 4. razreda je imel že vsak razred vzporednico.

V šolskem poslopju na Zrinjskega trgu so leta 1921. zopet otvorili državno žensko učiteljišče. V istem poslopju se je nahajala 3. dekliška osnovna šola, ki pa je imela nemški učni jezik. V šolskem letu 1923.-24. je zato moral hoditi 4. letnik državnega ženskega učiteljišča v 4. dekliško osnovno šolo k hospitacijam in k praktičnim nastopom. Mestni šolski svet je v

ANTONIJA ŠTUPCA

šolskem letu 1924.-25. odredil, naj menjata nemška šola na Zrinjskega trgu in pet osnovnih razredov slovenske šole v Cankarjevi ulici svoje prostore tako, da bo imelo državno žensko učiteljišče svojo vadnico v lastnem poslopju. Dne 6. oktobra 1924. leta se je tedaj preselila nemška šola v poslopje v Cankarjevi ulici, prevzela na šoli ostale slovenske vzporednice in se je pretvorila v petrazredno slovensko dekliško šolo z nemškimi vzporednicami. Taka je ostala šola še do danes. V tekočem šolskem letu ima 5 slovenskih razredov in dve nemški vzporednici, v teh sta združeni po dve šolski leti.

V to šolo hodijo učenke nemške narodnosti iz vsega mesta Maribora in slovenske deklice, ki stanujejo vzhodno od Gosposke ulice do Cankarjeve in Mlinske ulice. Na severu tvo-

rita mejo Razlagova ulica in Aleksandrova cesta, na jugu pa Drava.

Šolsko poslopje je najmodernejše in najlepše ne samo v Mariboru ampak v vsej mariborski oblasti. Pri vsaki šolski sobi je oblačilnica. Šolske sobe so velike, zračne in svetle. Prav taki so hodniki. Kurjava je centralna.

Osnovna šola ima svoje prostore v pritličju in deloma v 1. nadstropju. Del prvega nadstropja in drugo nadstropje zavzema 2. dekliška meščanska šola.

I. V o d e n i k.

Pomožna šola v Razlagovi ulici.

Dne 25. oktobra 1910. leta je poročal ravnatelj 1. deške in meščanske šole na domači konferenci, da je v razredih osnovne šole več otrok, ki so duševno tako zaostali, da ne morejo s pridom slediti pouku normalnih učencev. Učiteljski zbor je stavil predlog, naj bi šolske oblasti za take mestne otroke ustanovile poseben razred, kakršni so bili ustanovljeni že v naprednejših mestih.

Ko je mestni šolski svet nato zbral vse duševno zaostale učence mariborskih osnovnih šol, se je pokazalo, da je v mestnih šolah 20 dečkov in 13 deklic, ki bi nujno potrebovali posebnega pouka. Ker je višja šolska oblast zahtevala za tak pouk izprašano učiteljstvo, primerne prostora za pouk, pa zdravniški pregled dotičnih učencev in učenk, se je ustanovitev zavlekla do meseca septembra 1912. leta. Tedaj je dovolil takratni deželni odbor štajerski končno ustanovitev pomožnega razreda, ki naj bi bil spojen s 1. deško šolo. Deželni šolski svet v Gradcu je naročil mestnemu šolskemu svetu, naj otvori pomožni razred dne 1. decembra navedenega leta. Ob enem je zahteval usposobljenostno izprečevalo dotičnega učitelja. Ker pa je mestna občina dovolila potreben znesek za nabavo opreme, učil itd. komaj dne 16. decembra, in ker ni bilo dobiti učitelja, ki bi bil povsem usposobljen v smislu zahtev šolske oblasti, so vprašanje pomožne šole zopet odgodili. Stavljenim zahtevam je najbolj ustrezala učiteljica Marija Liebisch, ki je službovala na 1. dekliški šoli. Po intervenciji mestnega šolskega sveta je bil končno dne 18. marca 1913. leta otvorjen pomožni razred na 1. dekliški osnovni šoli. Pouk je prevzela gori navedena učiteljica in katehet. Ročna dela je poučevala vrtnarica.

Do leta 1917. se je število manj nadarjenih otrok tako pomnožilo, da je bilo treba otvoriti 2. razred pomožne šole. Radi pretesnega prostora na dosedanjem mestu so nameravali nastaniti zavod v novi šoli v današnji Cankarjevi ulici, čemur pa se je uprl mestni šolski nadzornik in odredil, da bodi pomožna šola spojena s 1. deško šolo, kar je šolska oblast naknadno potrdila.

Dne 16. decembra 1920. leta je bila pomožna šola na povelje višjega šolskega sveta preurejena tako, da je imela odsej dva temeljna slovenska razreda z eno nemško vzporednico. Začasno je ostala pod upravo 1. deške osnovne šole kakor doslej. Višji šolski svet je leto pozneje tudi izdal pravilnik o ustroju pomožnih šol za slabo nadarjeno deco.

Ob enem z drugimi osnovnimi šolami se je razvijala tudi pomožna šola. Dne 30. septembra 1921. leta je višji šolski svet razširil dvorazredno pomožno šolo v trirazredno z eno vzporednico. Ker ni bilo na razpolago zadostno število učnih prostorov, sta imela pouk po dva razreda dopoldne in popoldne.

Řadi razmaha šole se je sama ob sebi pojavila potreba osamosvojitve. Že dne 6. septembra 1923. leta je mestni šolski svet vložil na višjo šolsko oblast tako prošnjo. Nekaj dni pozneje je zaprosil tudi za otvoritev prepotrebnega pripravljalnega razreda na tej šoli.

Ker je višji šolski svet zahteval za osamosvojitve potrebnih učnih sob, pisarne, soĉe za učila itd., je poročal mestni šolski svet, da za sedaj tem zahtevam sicer ne more ustreči, skrbel pa bo, da dobi pomožna šola v doglednem času za razmah potrebne prostore.

V tem je preteklo še dokaj časa, predno je postala pomožna šola samostojna. A ko je v avgustu leta 1926. prosvetni oddelek predložil ministrstvu prosvete nov pravilnik o ustroju pomožnih šol, in je ministrstvo ta pravilnik odobrilo, je postala pomožna šola samostalen zavod. Dne 25. oktobra 1926. leta je bil za začasnega ravnatelja imenovan učitelj pomožne šole Anton Skala, ki še danes vodi zavod. Pomožna šola je bila ob enem podrejena neposredno oblastnemu prosvetnemu nadzorniku.

A. S k a l a.

STUDENCI DEKL.

KRČEVINA

STUDENCI DEŠKA

1. DEKL. OSNOVNA IN MEŠČANSKA

3. DEKLIŠKA

3. DEŠKA

2. DEKL. MEŠČ. 4. DEKL. OSNOVNA

POBREŽJE

4. DEŠKA

DEŠKA MEŠČ.

1. IN 2. DEŠKA

2. DEKLIŠKA

POSLOPIJA OSNOVNIH IN MEŠČANSKIH ŠOL V MARIBORU.

FOTO J. KOS.

Deška osnovna šola v Studencih.

Razmah mesta Maribora in njega neposredne okolice pa njunega šolstva je tesno spojen z otvoritvijo železniških prog, ki so napravile ta kraj za važno gospodarsko središče in prometno križišče. Že leta 1846. prometu izročena proga Dunaj—Trst ni imela posebnega vpliva na razvoj Studencev. Pač pa so Studenci naglo rastle po letu 1863. z otvoritvijo koroške proge in železniških delavnic.

Prvotno so posečali Studenčani magdalensko šolo v tedanjem predmestju Maribora. Občina Studenci pa je že leta 1874. sklenila, da si postavi lastno 2razrednico. Šoisko poslopje so dogradili leta 1876., pričeli pa s poukom v jeseni leta 1875. v tedanji prazni cerkveni hiši pri cerkvi sv. Jožefa.

Leta 1884. šola ni več zadostovala za naraščajoči studenški drobiž. Razširili so jo v 3razrednico s tem, da so posebno sobo, namenjeno pouku ženskih ročnih del, izpremenili v razred.

Težje je bilo razširjenje v štirirazrednico l. 1897. Število otrok je narastlo na 280. Morali so napraviti prizidek, pri katerem so že upoštevali poznejšo razširitev. In res je dobila šola v letu 1901. peti razred.

A tudi to ni zaleglo za daljšo dobo pri vedno naraščajočem številu prebivalstva. Že l. 1904. so napravili drugi prizidek. Z njim so pridobili telovadnico in štiri prostorne učne sobe. Tako je v tem letu postala šola šestrazrednica in je ob enem dobila vzporednico k 1. razredu. Po dveh letih je dobil vzporednico še 2. razred, in leto pozneje še 3. Tako je imela šola leta 1907. devet razredov.

Število mladih, za šolo godnih Studenčanov in Studenčank pa je rastle uprav rapidno. Že leta 1909. je doseglo število 600. Zopet je bilo treba misliti na rešitev šolskega vprašanja za večje število let. Postavili so novo šolsko poslopje, sedanjo dekliško osnovno šolo. Polovico potrebnega zneska je kril »Schulverein«. Leta 1911. so studenško šolo razdelili v deško 6razrednico in v dekliško 6razrednico.

Med vojno je vojaštvo ves čas uporabljalo poslopje deške šole v svoje namene in ga je opustošilo do skrajnosti. Okr njen pouk je bil v dekliški šoli menjajoč z deklicami. Često pa je vojaštvo okupiralo za krajši ali daljši čas tudi dekliško šolo.

Šola je imela od začetka pa do prevrata izključno nemški učni jezik, čeprav so poučevali na magdalenski šoli do odcepitve Studencev v obeh jezikih, in so bili v prvi dobi v Studen-

cih nameščeni sami zavedni Slovenci n. pr. Servec, Tribnik, Zemljič, Fistravec, Požegar, Mešovšek itd. Odkar pa je leta 1881. prišel na šolo prvi nemški učitelj Prieger, je postajala studenška šola vedno bolj domena nemškega učiteljstva. Stalnega mesta ni dobil več noben Slovenec.

Po prevratu leta 1918. je bilo najtežje, a tudi najvažnejše vprašanje prevzem šolstva v Mariboru in v njegovi neposredni okolici. Pod okriljem tedanjega Narodnega sveta so zbirali podatke o šolstvu zlasti z ozirom na resnično narodnost učencev. Pri tem so mogli z uspehom sodelovati le tisti, ki so dobro

ANTON IREN

poznali krajevne razmere in ljudi. Za Studence je ta posel vršil tedanji večletni magdalenski kapelan in katehet v Studencih, sedanji župnik v Makolah, g. Franjo Šegula, z nekterimi narodnozavednimi Studenčani. Zanimivo je dejstvo, da so takrat izmed vseh otrok, obeh šestrazrednic v Studencih, našli komaj 25 otrok pristne nemške narodnosti. Šolska oblast pa je odredila, naj se obe šoli šestrazrednici v Studencih preustrojita v slovenski petrazrednici, deški šoli pa naj se pridelite dva nemška razreda, ki naj ju obiskujejo dečki in deklice nemške narodnosti.

Namera pa ni šla tako gladko svojo pot. V pričetku aprila še ni bilo na razpolago zadostno število učiteljstva. Dne 7. aprila. na prvi šolski dan, je bil na mestu novi upravitelj deške šole

Anton Hren, ki je služil dotlej na Ciril-Metodovi šoli na Muti. Razen njega so prišli za obe šoli v poštrev novi člani učiteljskega zbora Adela Šmid, Josipina Mlinaričeva in Aleksander Alt. Ker je bila deška šola opustošena, so pričeli navedeni na dekliški šoli pouk za dečke in deklice. Kmalu pa so došli v pomoč učitelji Ciril Hočevnar, Janke Žel in Ivan Andrejčič tako, da se je dalo za silo izhajati do velikih počitnic.

Poleg premalega števila učiteljev je pa bilo še vse polno drugih ovir: neurejene razmere, podivjana in nahujskana deca, pomanjkanje prostorov na deški šoli, ki še ni bila popravljena i. t. d. Ako bi bila tedaj podana možnost pouka v nemških razredih, bi bilo to rodilo pri tedanjih razmerah skoro nepremagljive težkoče. Zakaj vsa deca s prav redkimi izjemami, bi bila silila v nemška razreda, ki bi bila prenapolnjena, slovenski pa bi ostali prazni. Zato je ostalo v Studencih pri šestrazredni slovenski deški in dekliški šoli, kar je višji šolski svet dne 10. julija 1920. leta potrdil.

Poslopje deške šole so poleti leta 1919. vsaj za silo popravili tako, da se je reden pouk za šolsko leto 1919.-20. pričel v deški šoli.

Prvi dnevi in tedni po prevzemu so bili silno težavni. Kdor je vse to sam doživel, se danes upravičeno čudi, kako je moglo takrat slovensko učiteljstvo premagati vse te zapreke tiho, brez vsakega hrupa. Vse se je zgodilo z veliko ljubeznijo do dela, s trdno in neomajno vero v lepšo bodočnost teh krajev v novi jugoslovenski državi, pa z neprecenljivo navdušenostjo za pravično in sveto stvar, ki je takrat polnila naše duše. Ej, takrat, v tistih tolikanj težkih, a vendar tudi tako lepih dneh, smo bili močni in silni!

Gotovo so bile po vseh mestnih in okoliških šolah v tistih početnih tednih in mesecih različne težkoče. A najbolj vroča tla so bila brez dvoma v Studencih. Tu so namreč bile najštevilnejše, najbolj organizirane in najbolj strnjene mase delavstva, ki so jih uporabljali razni delavski in politični voditelji v boju proti naši narodnosti že desetletja.

Vse javno, takrat tako menjajoče se in razburljivo življenje, se je jasno odražalo v šoli. Vsak dogodek je dobil odmev pri pouku. Vsled dolgoletnih vojnih in ne mnogo boljših povojnih razmer je bila mladina zapuščena, deloma podivjana, še največ pa nahujskana.

A že po preteku treh tednov pouka se je mladina precej uletela in disciplinirala. Tedaj pa je bilo treba v Studencih za 14 dni prekiniti pouk. Pojavili so se bili sumljivi slučajji

črnih koz. Radi žalostnih razmer na Koroškem, ki so v tistih dneh nudile novega netiva hujskanju, je bilo treba po prekinitvi začeti skoro vse delo iznova. Bilo je samo toliko boljše, da je takrat imel že vsak razred svojega učitelja, česar izprva ni bilo. Seveda so v začetku poučevali največ v nemškem jeziku. Saj je šlo nemško učiteljstvo v nacionalnem oziru celo tako daleč, da ni učilo niti pisanja latinice, ampak samo gotico. S tem je odvrnilo nevarnost, da bi se kdo naučil pozneje sam slovenskega jezika.

Prvo šolsko leto je zaključila šolska slavnost na prostornem vrtu Sokolskega doma. Studenška mladina obeh šol je takrat telovadila, prepevala slovenske pesmi in celo uprizorila par kratkih prizorčkov. Mladina je bila pogoščena, ubožni otroci pa obdarovani z oblačili. Pri slavnosti je bilo navzočih tudi dokaj Studenčanov. Večina njih je opazovala vse od zunaj in se čudila, da je mogla do tedaj nemška šola postati v tako kratkem času docela »windisch«.

Nadaljni razvoj šole je bil prav naraven. Vsled vojnih razmer se je prva leta število učencev nižalo. Mnogo družin se je vsled narodnostnih in drugih razmer odselilo preko meje. Poslednja leta pa število šolske mladeži zopet prav izdatno narašča tako, da bodo obširni prostori deške šole kmalu zopet še bolj napolnjeni, nego so bili pred vojno.

Upravi deške šole je prideljen tudi dvorazredni otroški vrtec, ki ima svoje prostore v najemu v sedanjem Sokolskem domu. Ustanovljen je bil s pomočjo »Südmarke« in »Schulvereina« leta 1906. Med vojno je docela prekinil svoje delovanje, ker je bila v dotičnih in drugih prostorih poslopja nastanjena vojaška bolnica. Na novo je bil otvorjen spomladi leta 1921.

A. H r e n

Dekliška osnovna šola v Studencih.

Sedanja dekliška osnovna šola stoji komaj 18 let, sezidali so jo leta 1911. Do takrat je obstajala v Studencih za oba spola skupna 6razredna osnovna šola s vzporednicami za tri nižje razrede. Število šoloobveznih otrok pa je rastlo od leta do leta. Tedaj se je takratni krajni šolski svet odločil, da preustroji tedanjo osnovno šolo v dve samostojni šoli: v 5razredno deško in v 5razredno dekliško nemško šolo. Ko je komisija dne 22. marca 1910. leta ugotovila, da je nadzidek na deški šoli radi

slabega temelja neizvedljiv, sta krajni šolski svet in občinski odbor v skupni seji dne 28. maja 1910. leta sklenila, da postavita za dekliško šolo novo šolsko poslopje. Mariborski stavbenik Rudolf Kiffmann je položil temeljni kamen novi stavbi dne 24. marca 1911. leta in jo je v teku pol leta dovršil.

Nova šola je imela 6 postopnih razredov. Od teh je bil šesti razred začasen. K stavbenim stroškom, ki so znašali 70.000.— K, je prispeval nemški »Schulverein« 35.000 K, povrh pa še šolo bogato založil z učili. S tem je bila že tudi jasno podana tendenca te šole: vzgajati deco v strogo nemško-nacijonalnem duhu in mišljenju. Ta tendenca se je tudi jasno odražala pri slavnostni predaji šolskega poslopja dne 8. oktobra 1911. leta. Med drugimi je bil tedaj navzoč tudi častni občan studenški dr. Baum, takratni podnačelnik nemškega »Schulvereina«. Zato pa ni nikoli zazvenela slovenska govornica v tem poslopiju! Še celo šolska sluginja Slovenka, žena nemškega šolskega sluge, ni smela izpregovoriti slovenske besede.

In vendar se je v najhujših časih avstrijskega despotizma, za časa svetovne vojne, razlegala v njej slovenska govornica in popevka! V treh daljših perijodah so bivali v njej nešteti maršbataljoni, poljske kuhinje pa so skoraj vso svetovno vojno na šolskem dvorišču neutrudljivo kuhale hrano za vojake, ki so bili nastanjeni v obeh šolskih poslopijih. Neprestanim intervencijam krajevnih činiteljev se je bilo treba zahvaliti, da ni bila dekliška šola po vojaštvu trajno zasedena kakor deška. V teh presledkih se je zbirala sestradana deca k pouku. Trikrat na teden deklice in trikrat na teden dečki.

Poslednje dni meseca marca 1919. leta je dobila učiteljica v Št. Janžu pri Dravogradu, Adela Šmid, brzogaven poziv višjega šolskega sveta, naj nemudoma prevzame upraviteljske posle dekliške osnovne šole v Studencih pri Mariboru. Navedena se je pozivu odzvala in prevzela od prejšnjega nemškega nadučitelja dobro ohranjeno poslopje in inventar.

Ker je bila deška šola v Studencih radi vojaške invazije za pouk neuporabna, je bilo treba poučevati dečke in deklice izpočetka na dekliški šoli. Zato in ker ni došlo takoj vse pozvano učiteljstvo, je učiteljski zbor obeh šol vzajemno vzdrževal menjalni pouk. Razen navedene upraviteljice so poučevali še tovariši in tovarišice Anton Hren, Ciril Hočevnar in Pavla Šonc. V teku aprila sta pa došli še učiteljici Štefka Farkaš in Josipina Mlinarič.

V težkih prvih dneh nove službe so nemške tolpe izropale kraj Št. Janž in ob enem odnesle in uničile vse imetje Adele

Šmidove, ki je pustila svoje pohištvo in obleko za prvi čas na prejšnjem službenem mestu v sobici tamošnje šole. Vzlic težkemu udarcu je šlo pričeto delo v Studencih svojo pot.

Slučaj je hotel, da so imeli prvi šolski dan dečki pouk. Že na hodnikih je vladal neznosen krik in vik. Ko pa so učitelji vstopali, zlasti v višje razrede, jih je sprejelo huronsko vpitje in žvižganje tako, da so se presenečeni spogledovali. Z razdvojenimi čuvstvi so se polagoma porazgubili vsak v svoj razred in začeli svoj križev pot s slovenskim očenašem!

ADELA ALT-ŠMID

Naslednji dan je bil prvi šolski dan dekliške šole. Kakor je pomagala prvi dan dekliška šola dečki, tako so nam tovariši vrnili poset. Saj drugače sploh ne bi bilo možno poučevati. V veliko oporo je bil takratni katehet Šegula, ki je poučeval na šoli že pred prevratom. Z dobrim poznanjem položaja in učenk in s svojim precejšnjim uplivom med mladino je izdatno lajšal težavno delo prvih tednov.

Učenk je bilo prisotnih le polovica. Pri njih ni sicer bilo takega razočaranja kakor pri dečkih, a vendar neprilik in sitnosti čez glavo. Dekleta so bila kričava, razposajena, očitno nahujskana in sploh brez vsake discipline. Iz njihovih oči je sevalo nezaupanje in odpor. Po šolskih tablah so se pojavljali izzivalni napisi in risbe. Na slovenska vprašanja niso hotela odgovarjati ali pa si čul odgovor: »Ich verstehe nicht!« Ne-

zaupanje, odpor in nediscipliranost so le počasi ginevali in pri raznih prilikah ponovno vzplamteli. S pedagoškim taktom, s preudarnim in odločnim nastopom je pa učiteljstvo končno zmagalo. Polagoma si je osvajalo otroke in po njih tudi večino roditeljev. Prvotni podivjanosti in nezaupljivosti je sledil počasi potreben red in veselje do dela. Seme, ki ga je sejalo slovensko učiteljstvo je ktilo in obetalo dober sad, ki se je že tudi kmalu jel kazati v pričetkih, posebno ob priliki šolskih slavnosti, gledaliških iger i. t. d. Prvo tako šolsko slavnost sta priredili obe šoli že nekaj mesecev po otvoritvi slovenske šole dne 12. julija 1919. na vrtu bivšega nemškega otroškega vrtca, ki je sedaj last studenškega Sokola. Slavnosti se je udeležil takratni okrajni glavar dr. Srečko Lajnšič, okr. šolski nadzornik Matija Lichtenwallner in nekateri člani okr. šolskega sveta. Otroci so deklamovali, peli in vprizarjali ljubke nastope. Prvič je zazvenela na teh tleh slovenska govornica in lepa slovenska popevka iz mladostnih grl studenške dece! Ob kraju slavnosti je bilo obdarovanih 46 revnih učenk z obleko in obuvalom.

Pozneje je uprizorila šola lepo število mladinskih gledaliških iger, med njimi nekatere v narodnem gledališču v Mariboru. Vse so lepo uspele. V okviru Podmladka Rdečega Križa pa nastopa vsako leto z različnimi prireditvami. Z njih dohodki vrši humanitarno-socijalni program Podmladka in nabavlja nujne šolske potrebščine.

Danes po 10. letih je njiva preorana in dorašča nov rod, ki je vzljubil lepi slovenski jezik, ki rad prepeva slovenske pesmi in se naslaja na krasotah slovenske književnosti! Slovenska govornica pa že zveni iz mnoge studenške hiše!

A. A l t - Š m i d

Osnovna šola v Krčevini.

Zasebno ljudsko šolo za ta okoliš so ustanovili redemptoristi leta 1841. v Lajtersbergu. Bila je slovenska, in jo je posečalo naposled do 100 otrok. Radi graditve železnice so jo preselili v Krčevino, pozneje pa zopet nazaj v Lajtersberg. Ko je bil leta 1848. razpuščen red redemptoristov, ni bilo več glavnega mecena, pa je bil daljni obstoj šole nemogoč.

Po prizadevanju sekovskega škofijskega ordinarijata in sporazumno z deželno oblastjo je bila nato leta 1854. v Graškem predmestju ustanovljena šola trivijalka, ki so ji dali ime

»Slovenska predmestna župnijska šola pri Sv. Mariji v Mariboru«. Šolo so posečali otroci iz Lajtersberga, Krčevine, Graškega predmestja in Koroških vrat. Prvotno je bila trivijalka nastanjena v župnišču, leta 1855. pa so jo preselili v najeto hišo v današnji Cankarjevi ulici. V začetku šolskega leta 1855.—1856. se je vpisalo toliko otrok, da je postala dvorazredna, deset let pozneje pa trirazredna.

Vsled določb novega šolskega zakona je bila leta 1869. šola podrejena mestnemu šolskemu svetu v Mariboru. Na pri- tožbo občin Lajtersberg in Krčevina je deželni šolski svet popolnoma izšolal navedeni občini iz mestnega okoliša in jima izročil vzdrževanje šole. Dne 13. avgusta 1874. leta je bila uki- njena »Grazer Vorstadtschule« in sistemizirana samostojna ljudska šola Lajtersberg—Krčevina. Otroci Graškega pred- mesta so bili dodeljeni notranjemu mestu.

Na novo sistemizirani šoli je bil nameščen za nadučitelja znani dolgoletni urednik »Popotnika«, Miha Nerat. Ta je bil sicer leta 1877. poslan za nadzornika v Celje, a se je vrnil v Krčevino leta 1881. in je ostal tu vse do svoje vpokojitve le- ta 1909.

Ko so morali po dolgih pripravah leta 1895. šolo razširiti v 4razrednico, so v ta namen najeli dvorano na vrtu hotela »Stadt Wien«, danes kino »Union«. V teh letih je šolska oblast na pritisk nemških mogotcev vse bolj vsiljevala nemški jezik. V šolskem letu 1896.-97. je bil zavod že trdo utrakvističen.

Leta 1897. je kupil krajni šolski svet stavbišče na posestvu barona Twickla ob kraju današnjega Tomšičevega drevoreda. Izdelavo načrtov in proračuna je sicer poveril stavbeniku Der- wuschku, a so pozneje obveljali za stavbo boljši načrti nad- učitelja Nerata. Novo šolsko poslopje je bilo otvorjeno dne 5. oktobra 1898. leta. Za velike zasluge, ki si jih je za stavbo pri- dobil Miha Nerat, ga je minister odlikoval z naslovom »rav- natelja«.

V tem so na zavodu že otvorili dva nemška razreda in so v ta namen leta 1901. izpremenili lepo telovadnico v dve učni sobi. V tem šolskem letu je prišel na zavod prvi, čez leto dni pa drugi nemški učitelj. Nič ni pomagalo, da je nadzornik dr. Bezjak pri konferenci ugotovil, da razume od 83 otrok teh dveh vzporednic le 5 (!) nemški učni jezik. Pri tem pa ni ostalo. V jeseni leta 1907. sta občinska zastopa Lajtersberg in Krčevina zahtevala preosnovno utrakvistične šole v popolnoma nemško šolo. Ravnatelj Nerat in katehet P. Kasijan Zemljak sta ostala v manjšini. Po plebiscitu leta 1908., ki je pokazal dvetretjinsko

večino za utrakvistično šolo, so vzlic temu poleg 4razredne utrakvistične šole ustanovili 3razredno nemško šolo za — 54 otroke! V zahvalo je »Schulverein« leta 1913. omogočil prizidavo treh učnih sob in prostora za knjižnico. V te sobe se je morala preseliti utrakvistična šola, v tem ko so se nemški razredi razmahnil v glavnem poslopju.

Ob izbruhu svetovne vojne je vojaštvo zasedlo vse šolske prostore, a je sredi oktobra odstopilo 5 razredov v šolske svrhe. Utrakvistična šola je imela tedaj težko življenje. Sploh je

MIROSLAV PUČELIK

bil pouk vsa vojna leta nepopoln. Otroci so bili lačni, slabo oblečeni in zanemarjeni. Že leta 1905. ustanovljena šolarska kuhinja je bila še v slovenskih rokah. Požrtvovalnemu trudu učiteljice Antonije Štupce, učitelja Pučelika, dr. Rošine in baronice Twickel se je posrečilo vsaj delno omiliti bedo dece. Božji mlini pa so mleli počasi, a gotovo!

Konec vojne! Dne 26. marca 1919. leta je izšel odlok višjega šolskega sveta: Nemška 5razrednica z eno vzporednico je razpuščena. Iz nje in iz slovenske 4razrednice naj nastane mešana slovenska 6razrednica. Za otroke nemške narodnosti imej šola dve mešani nemški vzporednici. Dne 31. marca 1919. leta je bil tedanji večletni učitelj Miroslav Pučelik brzojavno pozvan, naj nemudoma prevzame posle upravitelja na obeh dosedanjih šolah v Krčevini. Razen obeh nadučiteljev je bilo ob-

enem odslovljeno vse učiteljstvo nemške šole. Novemu upravitelju pa so došli v pomoč Fran Tušak, Milka Wach, Milka Tominšek, Klara Sterger, Marica Štancer in Marta Jurko.

Preosnova šole je postavila učiteljstvo pred težke naloge. Zgodilo se je, da so učenci prejšnje nemške šole vdrli ob prostem dnevu v svoje bivše razrede, pa so odnesli vse, kar se je dalo odnesti. Nahujskali so jih nasprotniki novih razmer češ, da bojo slovenski učitelji požgali vse kar je nemškega! Le s težavo je dobil šolski upravitelj uplenjene predmete nazaj. V prvi polovici aprila sploh ni imel drugega opravka, kakor da je miril, tolažil, in se odgovarjal razljučenim in nahujskanim roditeljem, ki so se vsak hip hodili pritoževati za namišljene krivice. Polagoma pa so se tudi tu duhovi umirili, in delo je krenilo v pravo strugo. Ker je bil z dnem 31. marca 1919. leta razpuščen prejšnji krajni šolski svet, je bilo poverjeno gerentstvo novega kraj. šolskega sveta za šolo zaslužnemu Mihi Neratu, ki so mu bili prideleni nekateri domačini Slovenci. Prva naloga novega kraj. šolskega sveta je bila, da popravi skrajno zanemarjeno in po vojaštvu pokvarjeno poslopje.

Učiteljski zbor se je z vnemo in skrajnim požrtvovanjem posvetil nalogi, da prekvasi in v slovenskem in državnem duhu vzgoji poverjeno mu mladino. Kmalu so bile premagane prve zapreke. Kakor na drugih mariborskih šolah, se je tudi tu kaj hitro pokazal sad mirnega in taktnege nastopanja, pa prave ljubezni učiteljev in učiteljic do šolske mladine. Ko je šola slavila prvi Vidov dan, je bilo šolsko poslopje zavito v nebroj cvetic, vencev in trobojnic. Navdušena slovenska pesem se je glasila iz čistih otroških grl.

Započeto delo je nadaljevalo učiteljstvo tudi v prihodnjih letih. Pri tem so ga često ovirale premnoge izpremebe v učiteljskem zboru, ki so bile posebno v šolskem letu 1924.—25. tako velike, da bi bile skoraj povzročile nezaupanje pomirjenih roditeljev in dece. V teku let je bil odpravljen tudi ta nedostatek.

Dne 2. maja 1922. leta je umrl Miha Nerat. Kaj je bil pokojnik šoli v Krčevini, je pokazal pogreb, ki so se ga vdeležili učenci in učenke krčevinske šole in nepregledna vrsta občinstva, pa Neratovih tovarišev in prijateljev.

Štiri leta nato je izgubil zavod drugega svojih zaslužnih upraviteljev. Miroslav Pučelik se je poslovil od tovarišev, tovarišic in dece in je stopil po 27letnem službovanju na tem zavodu v pokoj. Na njega mesto je bil pozvan za upravitelja Fran Cvetko.

Danes šteje osnovna šola v Krčevini 6 osnovnih razredov in 4 vzporednice. Zavod se veselo razvija. Šolsko poslopje kaže po prenovitvi leta 1925. tudi na zunaj prijazno lice.

F. Cvetko.

Osnovna šola na Pobrežju.

Učenci občine Pobrežje so do leta 1899. posečali šolo pri Sv. Magdaleni v Mariboru. Ko pa je število prebivalstva od leta do leta rastle, je postala ta šola pretesna in občina je začela misliti na lastno šolo. Ker pa še za dosedanje potrebščine ni bilo kritja, in je n. pr. občina celo dolgovala mariborskemu magistratu visoko vsoto na šolskih dokladah, je mestna občina črtala ta dolg s sledečimi pogoji: 1. Občina Pobrežje in krajni šolski svet se pravno zavežeta, da na novi šoli upeljeta in ohranita nemščino kot edini učni jezik. 2. Občina Pobrežje se odreka vsem pravicam na Magdalenski šoli. 3. Nemški »Schulverein« bo prispeval 5000 gl., ako se bo šola teh pogojev držala.

Zato se ni čuditi, da je bil predlog za uvedbo drugega deželnega jezika odklonjen. Jasno pa je tudi, da na Pobrežju niso bili dani pogoji za izključno nemško šolo, ker je bilo prvotno domače prebivalstvo slovenskega pokolenja.

Začetni kapital je bil tedaj tu. Občina je najela pri mestni hranilnici še 20.000 gl. posojila in lahko so začeli z delom, ki ga je prevzel stavbeni mojster Ubald Nassimbeni. Postavil je trirazredno, enonadstropno šolo, to je sedanje pročelje brez 2. nadstropja. Leta 1902. se je šola razširila v 4razrednico, 1903. leta pa v 5razrednico. S tem so postali že prej tesni prostori premajhni. Prizidali so dve učni sobi na severovzhodni strani. Stroške je kril »Schulverein« Wien, »Schulverein« Berlin, »Südmarka« in občina.

Leta 1909. je postala šola 6razredna, prihodnje leto pa je dobila dve stalni vzporednici. S tem so postali prostori zopet premajhni. Zato so dogradili leta 1910. drugo nadstropje. Nemški »Schulverein« je v ta namen ponudil občini posojilo 20.000 K »upoštevajoč važnost nemške obmejne trdnjave«.

Ker je morala biti šola s sedmim stalnim mestom ločena po spolu, je bilo treba leta 1916. izvesti to ločitev tudi na pobrežki šoli. Nastala je samostojna 4razredna deška in 4razredna dekliška šola.

Prvi nadučitelj na Pobrežju je bil Tomaž Wernitznigg, ki mu je sledil Alojzij Seidler. Dne 1. aprila 1919. leta je prevzel šolo prvi slovenski upravitelj Josip Klemenčič, dotlej učitelj pri Sv. Trojici v Slov. goricah. V pomoč so mu prihiteli tovariši in tovarišice Josip Gosak, Marica Ješovnik, Frančiška Grile, Pavla Avguštinčič, Roza Gosak, Franc Friedl in Ana Tomažič.

Ob prevzemu šole ni bilo posebnih težkoč. Nemško učiteljstvo je bilo prepričano, da se Slovenci ne bojo držali. O tem so prepričali tudi učence, kar dokazuje jasno sledeči dogo-

JOSIP KLEMENČIČ

dek: »Herr Lehrer, i gch p . . . .« Učitelj pouči učenca, kako spodobno zaprosimo na stran, pa mu zabrusi drugi v obraz: »Is net der Mühl wert, die Lehrerin hat uns eh ksogt, daß sie nach an Monat zruck kommt, und die Bindischen berdn lauñ!« Ko je šel upravitelj po prevzemu šole v Maribor, je srečal pred šolo gručo pobalinov, ki so bili v živahnem pogovoru. Na uho mu je udaril sledeči pogovor: »Du, bast bos? Der bindische Oberlehrer, der verfluchte Hund, ist schon do!« Paglavec gotovo ni slutil, da je bil tisti »verfluchte Hund« poleg.

Z ločitvijo šole v dve 4razrednici se novi upravitelj ni mogel strinjati. Šola je bila s tem degradirana od 6razrednice na 4razrednico. Krajni šolski svet je zaprosil višji šolski svet v Ljubljani, naj šoli zopet združi. Ta pa je menil, da bi potrebi

po višji izobrazbi šolske mladine na Pobrežju bolje ustrezala meščanska šola nego mešana 6razrednica z 2 vzporednicama. Do ustanovitve meščanske šole pa ni prišlo, ker je prosvetni šef zahteval, da morajo biti na razpolago že prvo leto vse 4 šolske sobe, kuhinja, telovadnica in drugi potrebni prostori. Potreben bi bil zopet prizidek, denar pa je bil vse bolj redek. Ostalo je pri prvem predlogu. Dne 1. januarja 1922. je dobila šola prejšnjo mešano 6razrednico nazaj, le 6. razred je ostal v svojih vzporednicah ločen po spolu.

V šoli so sprejeli slovenske učitelje, posebno učenci višjih razredov, nekako nezaupljivo, deloma celo sovražno. K temu so mnogo pripomogli posamezni hujškači. Često je bilo težko ohraniti mirno kri. A taktnemu nastopu učiteljstva v šoli in zunaj šole se je posrečilo pridobiti že v par tednih zaupanje otrok, pa tudi roditeljev. S petjem narodnih pesmi smo začeli. Kmalu je odmevala narodna pesem po vsem Pobrežju. Led je bil prebit!

Šola na Pobrežju ima sedaj 10 šolskih sob, 8 zasedenih, 2 pa v rezervi, ki pa bosta v par letih tudi polni. Razen tega ima šola pisarno, konfer. sobo, sobo za učila (sedaj učiteljsko stanovanje), 3 majhne kabinete, stanovanje za šolskega upravitelja in sobo za šolskega slugo. Pri šoli je tudi lep šolski vrt.

J. K l e m e n č i č.

Deška meščanska šola v Krekovi ulici.

Z državnim zakonom od dne 14. maja 1869. leta je bila dana možnost ustanavljanja meščanskih šol, ki naj bi ustrezale prosvetnim potrebam trgovcev, obrtnikov in zemljedelcev. Tem bi naj nudile izobrazbo, ki bi segala preko smotra osnovne šole. Svojo nalogo so vršile sledeča desetletja v polni meri.

Maribor je dolgo odlagal ustanovitev deške meščanske šole. Mestnim očetom se je videla dekliška meščanska šola važnejša. Pravilno so sodili, da je izobrazena žena in mati ona sila, ki daje naraščaju trdno narodno, t. j. nemško zavest. Temu odlašanjju se moramo čuditi tembolj, če pomislimo, da je bil Maribor od nekoč središče živalne trgovine in torišče pridnega obrtnega udejstvovanja, okolica pa zlata jama za poljedelstvo, vinogradstvo, sadjarstvo in gozdarstvo.

Deška meščanska šola se je rodila iz tedanje 1. deške osnovne šole z odcepitvijo višjih razredov. Oba zavoda sta ostala še dolgo vrsto let v istih prostorih in pod skupnim vod-

stvom ravnatelja meščanske šole. Nastanjena sta bila v mogočnem poslopju, ki ga je zgradilo mesto po načrtih arhitekta Viljema Bücherja in ga dne 2. oktobra 1873. leta izročila svojemu namenu. Od tedaj je zavzemala vzhodni in južni del poslopja državna realka, severni trakt pa je napolnila 1. deška osnovna in pozneje meščanska šola.

Izmed veščakov, ki jim je bila poverjena sestavitev učnega načrta za novo meščansko šolo bodi imenovan slovenski pedagoški pisatelj in ravnatelj učiteljsišča, Henrik Schreiner. Za prvega ravnatelja deške meščanske šole je bil pozvan nemški pedagoški pisatelj Franc Frisch. V pričetnem učiteljskem zboru so bili nemški učitelji Ludovik Hudovernik, Karel Sketh in Franc Meschko, pa katehet Slovenec Ivan Vreže. Da je bila deška meščanska šola strogo nemški zavod, spričo takratnih razmer ni treba poudarjati.

Ob otvoritvi dne 16. septembra 1891. leta je štel novi zavod že dva postopna razreda, ki sta imela vsak preko 80 učencev. Med njimi je bilo seveda mnogo slabičev, ki so v velikem številu izstopili že med šolskim letom.

V pričetku drugega šolskega leta je bila deška meščanska šola že popolna. Imela je tri temeljne razrede in vzporednico k 1. razredu. Rači obilnega izstopanja učencev in strogega redovanja je štel sicer 3. razred koncem leta le 13 učencev, zato pa so bili vsi ostali razredi dobro obljudeni.

V taki obliki je ostal zavod vse sledeče desetletje. V tem ko sta štela 1. razreda do 40 učencev, 2. razred pa često preko 50, ni bilo v 3. razredu skoraj nikoli nad 20 učencev. Vsekakor je mladina le polagoma pojmla, da je treba začeti študij dovršiti. Po letu 1901. vidimo v tem oziru nekoliko napredka.

V pričetku šolskega leta 1903.-04. je bil imenovan dose-danji ravnatelj Franc Frisch za ravnatelja deželnega ženskega učiteljsišča v Mariboru. Na njega mesto je prišel strokovni učitelj deške meščanske šole Viktor Philippek, ki je ostal ravnatelj vse do šolskega prevrata dne 31. marca 1919. leta.

Prvi večji porast je doživela deška meščanska šola v pričetku šolskega leta 1905.-06., ko je število učencev tako narastlo, da je bilo treba otvoriti vzporednico k 2. razredu. V tem šolskem letu je tudi 3. razred štel neobičajno veliko število učencev. V sledečih letih je ta razred vsebolj napredoval tako, da je imel naposled vedno nad 50 učencev.

S tem napredkom je bila dana možnost nadaljnega razmaha. Šolska vrhovna oblast je ustanovila v tem takozvane

»enoletne tečaje«, ki so tvorili v bistvu 4. razred meščanske šole. Teh tečajev so se posebno oprijeli na Dunaju in na Češkem. Četrty tak tečaj je bil že leta 1903. otvorjen na deški meščanski šoli v Krškem. Ob svoji dvajsetletnici v pričetku šolskega leta 1911.-12. ga je dobila tudi deška meščanska šola v Mariboru. Vanj se je vpisalo 14 absolventov 3. razreda.

V šolskem letu 1913.-14. se je vpisalo toliko novincev, da je bilo treba otvoriti še eno vzporednico k 1. razredu. Zavod je štel 7 razredov in je vzlic težkočam v letih svetovne vojne ohranil to število do leta 1918.

Svetovna vojna je zadela do malega vse šole v mestu. Prizanesla tudi ni deški meščanski šoli. Mnogo učiteljev je bilo pozvanih k orožju. S poukom so ostali in namestniki pričeli komaj 9. oktobra. Šolsko leto pa ni dočakalo rednega zaključka. Dne 26. majnika 1915. leta so morali zdajci prenehati. Šolsko poslopje je zasedel »Armeeoberkommando« in je ostal tu skoraj do konca vojne.

V sledečih šolskih letih je trpela šola radi pomanjkanja prostorov. Učenci deške meščanske šole so imeli okrnjen pouk na 4. deški osnovni šoli. V velikih počitnicah leta 1918. se je zavod zopet preselil v svoje poslopje. V pričetku šolskega leta 1918.-19. je bilo treba otvoriti še vzporednico k 3. razredu tako, da je štela tedaj deška meščanska šola 4. postopne razrede, 4 vzporednice in 405 učencev.

Ob šolskem prevratu koncem meseca marca 1919. leta je izročil dotedanji ravnatelj vpričo mestnega šol. nadzornika Miroslava Šijanca posle in inventar mnogoletnemu katehetu Martinu Petelinšku, ta pa dne 3. aprila novemu ravnatelju Dragotinu Humečku.

Na zavodu so ostali še nadalje dotedanji nemški učitelji: Maks Kovač, Alfred Fröhlich in Josip Reßmann. Razen ravnatelja in kateheta Petelinška so bili prideleni zavodu še: Ivanka Kalin, Josip Poljanec, Franc Škof, Milan Vauda in Milan Zupančič. Ta, za toliko število razredov sicer premajhen učiteljski zbor, je radi mnogih zaprek in velikonočnih počitnic pričel s poukom v sredo, dne 23. aprila.

Težkoče so bile v pričetku slične onim na drugih zavodih. Nediscipliniranost, hujskanje, nezaupanje v slovenskega učitelja, nesigurnost Maribora, težki življenski pogoji za učiteljstvo, pomanjkanje učnih pripomočkov, vse to je tvorilo težke ovire rednemu delu. A tudi te je, kakor na drugih zavodih končno podrla vztrajnost in delavnost pa dobro tovarištvo učiteljstva.

Deška meščanska šola je bila nekoč zagrizen nemški zavod, kjer učenec ni smel izpregovoriti slovenske besede. Jezikovna preosnova take šole ni bila lahka naloga. Vrhu tega je imela manjšina v naši uedinjeni državi pravico do svojih osnovnih in meščanskih šol. Treba je bilo počakati razvoja in — delati.

Že v pričetku šolskega leta 1919.-20. se je oglasilo in vpisalo toliko Slovencev, da je dobil zavod 3 temeljne slovenske razrede s 5 nemškimi vzporednicami. Ko je v prihodnjem šolskem letu prirastla še po ena slovenska vzporednica k 2. in k 4. razredu, je bilo razmerje slovenskih in nemških razredov 5 : 5. V prihodnjih dveh šolskih letih se je razmerje izpremenilo v prilog slovenskim razredom v 7 : 3, ob zaključku šolskega leta 1923.-24. pa je bil ob enem konec zadnjega nemškega razreda na deški meščanski šoli. Od tedaj se ni nikoli več javilo zadostno število pristnih Nemcev za otvoritev razreda z nedržavnim učnim jezikom.

Deška meščanska šola šteje že četrto leto 11 razredov. Njih porast je povzročilo veliko število učencev. V šolskem letu 1926.-27. se je dvignilo to število nad 500. Vsled vpliva svetovne vojne se kaže v poslednjem času malenkosten padec, ki pa je le znak novega navala.

Uspešen pouk je v povojni dobi često oviralo vedno menjavanje učiteljev. Novi urniki so bili na dnevnem redu. Njih število je bilo v mnogih šolskih letih neverjetno visoko. V velikih počitnicah leta 1922. so bila sicer sistemizirana najpotrebnejša stalna mesta, kar pa ni mnogo pomagalo. Sedaj je uravnan tudi ta nedostatek.

Občutno oviro razmahu tvori tudi šolska stavba, ki je že mnogo let premajhna tako, da nimajo vsi razredi lastnih sob, ampak je na zavodu že več let uveden »potovalni razred«, ki zaseda slučajno prazne sobe. Priznati pa je treba, da je šola dobro opremljena z učili, ki so posebno narastla v povojni dobi. V tem času je dobil zavod tudi predavalnico za fiziko in kemijo, v tekočem šolskem letu pa veliko, moderno urejeno šolsko delavnico za deška ročna dela. Razen teh prostorov ima kabinete za zgodovino in zemljepisje, za prirodopisje, za fiziko in kemijo, pa za risanje. Za pouk je na razpolago 10 učnih sob, 2 risalnici in telovadnica, ki jo uporablja ob enem državna realka.

Danes šteje deška meščanska šola 11 razredov, 460 vpisanih učencev in z ravnateljem vred 20 učiteljev. Iz 2 četrtih razredov odide v poslednjih letih po 80 absolventov v svet. Razdelitev te »fabrike« je nujno potrebna. Z gotovostjo upamo, da bojo našli mestni očetje primernih sredstev za zgradbo druge deške meščanske šole na desnem bregu Drave.

D. H u m e k.

1. dekliška meščanska šola v Miklošičevi ulici.

Začetek 1. dekl. mešč. šole sega v drugo polovico 18. stoletja. Tedaj je imel Maribor 3razredno glavno šolo združeno z dekl. šolo. Iz te dekl. šole se je razvila naša mešč. šola.

Šolsko poslopje je stalo od l. 1815. dalje na sedanjem Slomškovem trgu ob vходу v Stolno ulico. Pozneje je dobila dekliška šola nekaj prostorov v sedanjem posloplju policijskega komisarijata.

Leta 1866. je vzela mestna občina dekliško šolo v svojo oskrbo. Razširila jo je v 4razredno in poverila pouk 4 učiteljem, ki so bili usposobljeni za pouk na glavnih šolah.

Leta 1869. se je začela dekliška šola čvrsto razvijati. Število učenk se je kmalu podvojilo, 4razredna šola se je razširila v 5razredno in leto pozneje v 6razredno.

Jeseni leta 1874. se je vršilo vpisovanje učenk v novo otvorjeni drž. industrijalni tečaj, ki je bil priklopljen 7razredni dekliški osnovni in meščanski šoli. Pisec šolske kronike omenja ob tej priliki prvič »meščansko šolo«. V naslednjem šolskem letu je dobila šola 8 razredov. V šol. letu 1883.-84. so preosnovali 8razredno osnovno in meščansko šolo v 5razredno osnovno in 3razredno meščansko šolo. Nje prvi ravnatelj je bil Jožef Riedler.

Dne 17. maja 1886. sta se preselili dekliška osnovna in meščanska šola v sedanje ponosno poslopje na Slomškovem trgu. Otvoritev je bila prav slovesna. Takrat je posečalo meščansko šolo 180 učenk. Poučevalo je šest učiteljic, vse Nemke razen veroučitelja. V naslednjih letih je rastlo število učenk in je doseglo svoj višek v šol. letu 1916.-17. s 520 učenkami. Ker je bila v tem dovršena nova šolska stavba v sedanji Cankar-

jevi ulici, je šolska oblast v prihodnjem šolskem letu dosedanja dekliško meščan. šola razdelila v 1. in 2. dekl. meščan. šolo.

Leta 1918. je prišel prevrat in z njim preustrojitev šolstva v narodnem oziru. A šolsko leto se je začelo po starem načinu. Narodni praznik dne 1. decembra 1918. leta, odrejen v proslavo zgodovinskega dogodka našega uedinjenja, so praznovali na zavodu prav tiho. V uradnih spisih je čitati, da ta dan ni bilo pouka. Učenkam so priporočali, naj se vzdržujejo vsake demonstracije.

Zavod je ostal neizpremenjen do dne 4. aprila 1919. leta. Tedaj je bil odpuščen tedanji ravnatelj Jožef Dorfmeister in 3 strok. učiteljice Nemke. Na njih mesto so bile pozvane: Zora Klavžar, dotlej vadniška učiteljica v Gorici, za zač. ravnateljico, Rožica Novak-Bajt in Marija Rozman. Meščanska šola je imela tedaj 3 temeljne razrede, 2 vzporednici in 1 nastavni razred. skupaj 6 razredov. Ob začetku šol. leta se je vpisalo 360 učenk, ob prevzetju jih je ostalo 217, od teh 59 Slovenk, 158 Nemk. Učni jezik je ostal nemški, a slovenščina je bila obvezen predmet v vseh razredih. Meščanska in osnovna šola sta bili izpočetka še pod skupnim vodstvom.

V naslednjem šol. letu sta bili odpuščeni 2 strok. učiteljici nemške narodnosti, 1 pa vpokojena. Šola je štela 3 osnovne razrede in 2 vzporednici. 1 osnovni razred je imel slovenski učni jezik.

Šolsko leto 1920.-21. je prineslo nove izpremembe. Višji šolski svet je naznanil, da loči vodstvo osnovne šole od ravnateljstva meščanske šole. Odredil je tudi premestitev deklic slovenske narodnosti s 1. na 2. dekliško meščansko šolo v Cankarjevi ulici. Tamošnje Nemke pa je napotil na 1. dekl. meščansko šolo; istočasno je premestil tja tudi 2 strok. učiteljici Nemki. Zopet je bil v vseh razredih učni jezik nemški. Slovenskemu jeziku so bile odmerjene po 4 ure na teden v vsakem razredu.

V tem šol. letu je bilo uvedeno v 4. razred praktično gospodinjstvo. Radi pomanjkanja prostorov pa je bil pouk v tej stroki na 2. dekliški meščan. šoli.

Ker je sprejemala šola od leta 1920. dalje izključno otroke pristno nemške narodnosti, je začelo padati število učenk od leta do leta. Mnogo nemških družin se je izselilo v tisti dobi iz Maribora, ostali Nemci so jeli pošiljati svoje otroke v slovenske šole. V šol. letu 1923.-24. je štela šola ob sklepu samo 105 učenk. Koncem leta 1923. je sklenil zato višji šolski svet, da

izpremeni 1. dekl. mešč. šolo v slovensko meščansko šolo z nemškimi vzporednicami. Slovensko učiteljstvo je bilo tega sklepa veselo. Nemške učiteljice so si večinoma poiskale službe v Avstriji.

Še obstoječi nemški razredi so začasno ostali, a so postopoma izginjali. Leta 1925.-26. so bile na zavodu, razen učiteljice nemškega jezika, samo učiteljice Slovenke. Uveden je bil obvezen pouk srbohrvaškega in znatno utesnjen pouk nemškega jezika. Frekvenca šole je bila čimdalje boljša. V tekočem šol. letu je dosegla svoj višek. Po številu razredov je to največja dekl. mešč. šola v Sloveniji. Učiteljski zbor šteje 17 članov, od teh 5 absolventk viš. pedagog. šole in 1 absolventko konservatorija. Poleg obveznih predmetov je uveden francoski jezik, strojepisje, tesnopisje in igranje na klavir.

Stvarne šolske potrebščine krije mestna občina. Tekom zadnjih let je preskrbela zavodu novo opremo za telovadnico, kompletno moderno opremo za 2 razreda, kakor tudi za šol. kuhinjo in obednico, jako dober klavir, 3 šivalne stroje in pisalni stroj. V tekočem šol. letu je adaptirala vse stanovanjske prostore v 2. nadstropju mestne hranilnice in s tem pripomogla zavodu do toli zaželjene in potrebne šolske kuhinje in do fizikalno-kemičnega laboratorija. S tem je ustvarila predpogoje za nadaljni razvoj šole.

Z. Klavžar.

2. dekliška meščanska šola v Cankarjevi ulici.

Zaradi prenapolnjene dekliške meščanske šole na Slomškovem trgu je začela mariborska mestna občina par mesecev pred izbruhom svetovnega požara, spomladi 1914. leta z gradbo imponantnega poslopja v sedanji Cankarjevi ulici, ki so ga dozidali okrog božiča 1916. l.

Dne 29. januarja 1917. leta je bila otvorjena 2. dekliška meščanska šola s tremi razredi in eno vzporednico. Z meščansko šolo je bila združena tudi dekliška osnovna šola. Prvi ravnatelj jima je bil nemški pisatelj Karel Bienenstein. Po dveletnem obstanku nemške šole je prevzela tudi 2. dekliško meščansko in dekliško osnovno šolo v Cankarjevi ulici narodna šolska uprava in izročila dne 1. aprila 1919. leta vodstvo takratni učiteljici na osnovni šoli v Krčevini pri Mariboru, Antoniji Štupci. Težko ji je bilo prevzeti nemški zavod, a kakor zatr-

juje sama, je našla v svojem predniku Karlu Bienensteinu dobrega tovariša. Objektivno je nastopil kot vršilec dolžnosti. Z resignacijo se je poslovil od mladega zavoda, češ, da ga itak vedno vleče gor na sever — bližje Alp. Izmed prejšnjega učiteljskega zbora so ostali na zavodu razun veroučitelja Slovenca P. Gratusa še en učitelj in dve učiteljici. Razen teh sta bili v aprilu nameščeni na zavodu učiteljica Elza Lešnik in strok. učiteljica Jela Levstik.

Trdo je bilo novi ravnateljici delo z nemškimi tovariši in tovarišicami. Treba je bilo zbuditi spoštovanje in voljo, pa pogum za složno delo v blagor mladine. Vendar se ji je posrečilo ustvariti na mladi šoli ono harmonijo, ki je potrebna, da delo uspe. Mladina je bila tu. Peščica je bilo Slovenk, sicer pa so bili razredi napolnjeni z nemškimi in ponemčenimi učenkami. Bile so impulzivne, zavedne in zastrupljene z mržnjo proti jugoslovanskemu vstajenju in proti znanitelju tega vstajenja, slovenskemu učiteljstvu. Ravnateljica A. Štupca, dasi usposobljena za 2. strok. skupino, je prevzela predmete svojega prednika (nemški jezik in zgodovino). Z dobroto pravega človekoljuba in s spretnostjo dobrega učitelja si je prisvojila srca svojih učenk, tudi Nemk.

Jeseni leta 1919. se je prelevila nemška 3razredna 1. dekliška meščanska šola z eno vzporednico v slovensko meščansko šolo s tremi osnovnimi slovenskimi razredi z dvema nemškima vzporednicama in z eno slovensko vzporednico k 1. razredu.

Treba je bilo pričeti iz temelja, zakaj za slovensko šolo ni bilo podlage. Težko je bilo delo z jezikovno nepripravljeno deco in brez učnih knjig, a ker je bilo veliko ljubezni in polno mladostnega navdušenja, je šlo graditeljem slovenske kulture tu ob severni meji delo vendarle izpod rok.

Jesni leta 1920. je bila 2. dekliška meščanska šola popolnoma poslovenjena. Oba nemška razreda sta se z nemškim učiteljstvom vred preselila v 1. dekliško meščansko šolo. Tu so ostali trije prvi, dva druga in en tretji razred, pa novo ustanovljeni 4. ali nastavni razred.

Do 15. novembra 1920. leta je bila združena z meščansko šolo dekliška osnovna šola v skupnem vodstvu. Viš. šolski svet je dne 8. novembra 1920. leta ločil obe šoli. 4. dekliška osnovna šola je dobila svojo upraviteljico, meščansko šolo pa je še dalje vodila ravnateljica Štupca. Število razredov je rastle in doseglo višek v šolskem letu 1925.-26. z 10 razredi in 444 učenkami. Na zavodu je bil pouk že pred izdajo »Nastavnega

plana« praktičen. Gospodinjstvo je bilo obvezno, neobvezno pa se vežbajo učenske v igranju klavirja, v goslanju, v francoskem jeziku, v tesnopisu in strojepisu.

Široko so odprta vrata mladinski izobrazbi, vedno vabijo k žarišču slovenske kulture, v šolo. V minulem desetletju se je vpisalo 3510 učenk, končalo je svojo izobrazbo 3095 učenk, izmed teh 80% z uspehom.

Na Vidovo 1927. leta je obhajala šola desetletnico svojega obstoja s spominsko slavo in z razstavo. V minulem desetletju je bilo na zavodu še več razstav. Najznamenitejša pa ona v juliju leta 1928., ko so ob priliki kongresa jugoslovanskih meščanskih učiteljev razstavile svoje izdelke vse šole Slovenije. Napolnile so 14 prostorov in dva dolga hodnika. Ta razstava je pokazala, kaj premore meščanska šola in kaj pomeni narodni kulturi.

Poslopje 2. deklinške meščanske šole je gotovo med najlepšimi šolskimi stavbami v naši domovini. Nje graditelj, stavbeni nadsvetnik Steinbrenner, si je v svrhu proučavanja šolskih stavb ogledal najznamenitejša poslopja te vrste v inozemstvu. Ker pa so poslopje zgradili v času, ko je gospodoval meč in je bila prosveta sekundarnega pomena, je bila notranja oprema zgradbi neprimerna in je taka ostala deloma do danes. Pred vsem potrebuje zavod še mnogo učil. V svojem nadaljnjem razvoju bo pa premagal tudi te ovire.

I. Scheligo.

Prosvetna uprava v Mariboru.

Kmalu po naši osvoboditvi in uedinitvi so ustanovili v Ljubljani »Višji šolski svet za Slovenijo«. Za bivšo Štajersko je bil tedaj višji šolski nadzornik dr. Leopold Poljanec, ki je imel prvotno v rokah vse šolstvo, a je pozneje oddal nadzorovanje osnovnih šol za ta del Slovenije višjemu šolskemu nadzorniku Franu Gaberšku.

Po izvedbi razdelitve naše države v oblasti in sreze je bil ustanovljen pri velikem županu mariborske oblasti, ki ji je tedaj načeloval dr. Otmar Pirkmajer, prosvetni oddelek, in imenovan za njega šefa dr. Poljanec. Ta je uredil novi urad in ostal njega načelnik do svoje upokojitve, dne 30. aprila 1927. leta. Na njegovo mesto je bil pozvan Fran Kotnik, dotlej profesor v Ptujju.

V smislu nove ureditve so bili imenovani posebni oblastni šolski inspektorji za srednje in meščanske šole. Prvi je bil na

to mesto pozvan Matija Pirc, ravnatelj drž. moškega učiteljišča. Ostal je na novem mestu le 4 mesece, do dne 9. aprila 1925. leta. Njega naslednik je bil do dne 24. septembra istega leta profesor celjske gimnazije Fran Mravljak, od navedenega časa dalje pa je oblastni šolski nadzornik za srednje in meščanske šole dr. Adolf Pečovnik, prej profesor na gimnaziji v Mariboru.

Prvi oblastni šolski nadzornik za osnovne šole je bil od dne 3. decembra 1924. leta prejšnji okrajni šol. nadzornik za konjiški okraj, Hinko Schell, ki se je vrnil na upraviteljsko mesto v Konjice dne 30. septembra 1925. leta. Njega naslednik, profesor na držav. moškem učiteljišču, Ivan Vrščaj je bil na mestu oblastnega šolskega nadzornika prvič od dne 1. oktobra 1925. do dne 31. marca 1927. leta, drugič pa od dne 26. junija 1927. do svoje upokojitve dne 31. avgusta 1928. leta. Vmes je opravljal nadzorstvene posle oblastni šolski referent Matija Senkovič (Lichtenwallner) od dne 1. aprila 1927. do svoje upokojitve dne 2. julija 1927. leta. Za oblastnega nadzornika osnovnih šol je bil tedaj nameščen Ferdinand Bobič, dotlej učitelj na vadnici držav. moškega učiteljišča v Mariboru.

Po osvoboditvi in uedinjenju je bil prvi okrajni šolski nadzornik za mesto Maribor učitelj iz Ruš, Matija Senkovič (Lichtenwallner), ki je prevzel pozneje nadzorstvo osnovnih šol v sodnih okrajih Maribor in Slovenska Bistrica. Njega naslednik je bil od dne 12. marca 1919. leta profesor držav. moškega učiteljišča, Miroslav Šijanec, ki mu je bilo poverjeno poleg nadzoro- vanja osnovnih in meščanskih šol v Mariboru tudi nadzoro- vanje meščanskih šol v bivši Štajerski. Po njega razrešit- vi dne 14. julija 1920. leta je bil na to mesto pozvan profesor držav. moškega učiteljišča Fran Fink, ki je ostal nadzornik do preureditve šolske uprave koncem leta 1924.

Po novi razdelitvi srezov spada mesto Maribor od tedaj v nadzorstveni okoliš sreza Maribor levi breg. Za srezkega šolskega nadzornika je bil dne 19. novembra 1924. leta imeno- van upravitelj 3. deške osnovne šole v Mariboru Ivan Tomažič. Z novo upravno uredbo je ohranil mestni šolski svet, ki je imel dotlej delokrog okrajnih šol. svetov, samo še pravice krajevne- ga šolskega odbora. Ostale agende so prešle na sreskega p- glavarja. Mestni župan torej tudi ni bil več predsednik mestne- ga šol. sveta, ampak je bil na to mesto izvoljen profesor gimna- zije v Mariboru, dr. Pavel Strmšek.

Dočim so imele prej mestne osnovne šole lastnega nadzor- nika, ki je ob enem nadzoroval tudi meščanske šole na ozem-

DR. ALOJZIJ JUVAN,
župan mesta Maribora.

DR. FRAN SCHAUBACH,
veliki župan mariborske oblasti.

DR. JOSIP LESKOVAR,
komisar oblasti samouprave v Mariboru.

lju bivše Štajerske, in je imel svoj sedež pri mestnem šolskem svetu, nadzoruje sedaj vse osnovne šole v srezu, torej tudi mestne, srezki šolski nadzornik za srez Maribor levi breg.

Okrajni šolski nadzornik za sodna okraja Maribor in Slovenska Bistrica, Matija Senkovič, je prevzel dne 18. novembra 1924. leta nadzorstvo osnovnih šol v srezih Maribor desni breg in Konjice. Ob njega imenovanju za oblastnega šol. nadzornika ga je nadomestil dne 9. majnika 1925. leta sedanji nadzornik za navedena sreza, prejšnji šolski nadzornik v Ptujju, Ivan Koropec.

Z ministrsko uredbo o krajevnih in oblastnih šol. odborih je bila izpremenjena z dnem 1. junija 1927. leta sestava krajevnih šolskih odborov tako, da je predsednik krajevnega odbora vsakokratni župan dotične občine. Doslej so bili predsedniki mestnega šolskega sveta, oziroma krajevnega šolskega odbora v Mariboru: Učitelj Viktor Grčar kot župan, odvetnik dr. Jostp Leskovar kot župan, prof. Pavel Strmšek kot izvoljen načelnik in odvetnik dr. Alojzij Juvan kot župan.

S prej navedeno uredbo je bil ustanovljen tudi oblastni šolski odbor za mariborsko oblast, ki mu je na čelu veliki župan dr. Fran Schaubach. Njega namestnik je prosvetni inspektor dr. Fran Kotnik, referent vpkojeni oblastni šolski nadzornik Matija Senkovič, tajnik Štefan Firm, šol. upravitelj v Radvanju, blagajnik pa profesor drž. ženskega učiteljišča Fran Finik.

Prosvetni oddelek velikega župana v Mariboru: Vel. župan dr. Fran Schaubach, prosvetni inspektor dr. Fran Kotnik, oblastni šolski nadzornik za srednje in meščanske šole dr. Adolf Pečovnik, oblastni šol. nadzornik za osnovne šole Ferdinand Bobič.

Srezka šolska uprava za Maribor levi breg: Srezki poglavar dr. Marko Ipavic, srezki šolski nadzornik Ivan Tomažič. Srezka šolska uprava za Maribor desni breg: Srezki poglavar dr. Lovro Hacin, srezki šolski nadzornik Ivan Koropec.

I. T.

Dr. Karel Verstovšek.

Rajnega dr. Karla Verstovška nazivljamo po vsej pravici očeta našega obmejnega šolstva. Zakaj, da se je izvršil tako globok in temeljit prevrat na polju šolstva na naši meji in zlasti v Mariboru in njegovi okolici takorekoč kar čez noč gladko

ter brez hrupa in večjega odpora, je v ne majhni meri njegova zasluga.

Kdor je poznal predvojne razmere in prilike na naši jezikovni meji in v Mariboru, ta mora priznati, da je bil prevrat na šolskem polju trd oreh. Poleg vojaškega in železniškega gotovo najtrši. Naši narodni nasprotniki so se bili usidrali ravno na šolskem polju v Mariboru in njegovi okolici tako trdno, da je marsikdo — tudi izmed naših ljudi — sodil, da jih je nemogoče dvigniti vse hkratu. Saj je ravno šola tista javna institucija, ki sega najbolj globoko in je razpredena tudi najbolj

DR. KAREL VERSTOVŠEK

široko med vse sloje prebivalstva. Zato je bilo treba pri reševanju tega velikega in važnega problema ne samo poguma in odločnosti, ampak tudi precej predvarnosti. Vsaka napaka bi bila lahko rodila nedogledne posledice. Zato je mogel to velevažno akcijo uspešno voditi le mož, ki je združeval v sebi poleg nenavadne odločnosti in samozavesti tudi potrebno mero previdnosti. Ob enem pa je moral poznati do vseh poptankosti tedanje prilike v našem mestu in na meji. In tak mož je bil vseskozi dr. Verstovšek, poverjenik za prosveto pri tedanji pokrajinski upravi.

Prevzem šolstva je bil nujen. Dokler je bilo vse šolstvo v Mariboru in njegovi okolici še v rokah nasprotnikov naše narodnosti in naše mlade države, toliko časa Maribor še ni bil naš, jugoslovanski. Vsak hip bi se bil položaj še lahko preokrenil v našo škodo. Zato je bil potreben čim skorajšnji prevrat. Vendar pa je bil takoj v prvih tednih in mesecih nemo-

goč. Treba je bilo pridobiti vsaj deino trdnih tal v Mariboru z vojaško silo, in kolikortoliko zasigurati položaj. Razen tega je vzelo precej časa zbiranje in pripravljanje materiala, številčna ugotovitev šolske mladine po narodnosti, določitev primerne učiteljstva, ki ga je takrat primanjkovalo na vseh koncih in krajih. Nekatere, ki bi bili voljni in sposobni prevzeti ta odgovorna mesta, so zadrževale rodbinske in druge razmere, drugim se je zdelo vse to še nesigurno, nevarno. In v tisti dobi oblast še ni bila tako močna, kakor je danes, ampak je morala upoštevati v precejšnji meri tudi voljo posameznika.

A kljub vsem tem in še raznim drugim oviram je počilo nenadoma in nepričakovano. Že 26. marca 1919. l. so švigale iz dr. Verstovškove pisarne v Ljubljani številne brzozjavke učiteljstvu križem Slovenije, da naj prevzame šolstvo v Mariboru in okolici s 1. aprilom.

Prišli smo in prevzeli. Kako? Kakor smo vedeli in znali!

V tem je ravno značilna poteza v osebnosti rajnega dr. Verstovška, da si ni trl glave z raznimi predpisi in paragrafi ne takrat in tudi ne pozneje. Kot izkušen psiholog in dober poznavalec razmer je vedel, da življenje ustvarjajo močne osebnosti. **Prave ljudi na prava mesta**, to je bil njegov princip. Zakaj, če postaviš pravega človeka pred še tako važno in težko nalogo, on ti pride do cilja po tej ali drugi poti. Gotovo je pa tista pot, ki jo ubere, najbojša in najprimernejša za rešitev problema. Samo ne omejuj mu svobode in ne utesni mu poti z raznimi predpisi in paragrafi. Življenje s svojimi prilikami stavi često take zahteve in naloge, da se ne dajo spraviti pred noben predpis.

Sicer pa je treba omeniti, da je bilo v tistih dneh v nas toliko sile, močne volje in čistega navdušenja do plodonosnega in uspešnega dela, da ni bilo potreba prav nikakega biča v obliki paragrafov in predpisov.

In se je izkazalo takrat, da je bilo dr. Verstovškovo načelo dobro in zdravo. Vse je šlo gladko in dobro, dasi so se često stavile skoro nepremostljive ovire. Na tem mestu moramo poudariti še eno dejstvo. Pokojnega dr. Verstovška namreč niso nikoli vodili pri prevratu našega šolstva glede izbire učiteljstva kakšni politično strankarski motivi. To je potreba omeniti zato, ker je pokojni dr. Verstovšek v naši javnosti bolj znan kot politik nego kot šolnik. On se je še za časa svojega poslanstva v Gradcu in na Dunaju mnogo bavil z našimi obmejnimi

šolstvom. Nikoli pa ni vprašal, kaj si po svojem naziranju. Narodnostno načelo mu je bilo tudi pri takih prilikah *suprema lex*.

Dr. Karel Verstovšek je bil rojen dne 26. julija 1871. leta v Velenju. Njegov oče je bil usnar in tudi večkratni župan. Šele v 14. letu je šel študirat in sicer na gimnazijo v Celje. Po maturi je študiral na vseučilišču v Gradcu klasične jezike in napravil doktorat. Najprej je bil nameščen kot suplent na celjski gimnaziji, pozneje pa je dobil profesorsko mesto v Mariboru.

V tisti dobi se je že bil v Mariboru, na meji in sploh v spodnještajerskih mestecih in trgih žilav narodnostni boj, v katerega je posegel tudi dr. Verstovšek. Pisal je zlasti ostre članke v »Südsteierische Post« in pozneje v »Südsteierische Presse«. Potegoval se je za pravice tlačenih Slovencev. V areno političnega življenja je stopil leta 1906. in bil izvoljen za državnega poslanca leta 1908. Po smrti silno uglednega deželnega poslanca in odbornika Robiča, je prišel dr. Verstovšek na njegovo mesto. Ta mandat je obdržal do prevrata. V svetovni vojni, ko so vlačili slovensko inteligenco in duhovščino v graške ječe, je dr. Verstovšek nastopil z vso odločnostjo proti takratnemu vsemogočnemu generalu Matanoviću in na ta način mnogim olajšal in tudi skrajšal tiste težke in trpke čase.

Ob prevratu je bil kot predsednik Narodnega sveta in kot izvrsten poznavalec razmer neumorno delaven. S svojo inicijativo, neustrašenostjo in odločnostjo je rešil marsikako kritično in težko situacijo brez posebnih žrtev v naš prilog. Dasi je bil imenovan ob prevratu v prvi deželni vladi za poverjenika prosvete, je kljub temu ostal v Mariboru do razorožitve »zelene garde«. Zavedal se je velike nevarnosti, v kateri je bil takrat Maribor in z njim vred vsa naša severna meja. Šele potem, ko je bil položaj v Mariboru trden, se je podal na svoje mesto v Ljubljano, kjer je organiziral vse naše šolstvo od osnovne šole do vseučilišča.

Dr. Karel Verstovšek je sklenil svojo truda in dela polno življensko pot razmeroma še mlad. Umrli je v 52. letu svoje starosti in sicer dne 27. marca 1923. leta. Njegov veličasten pogreb je bil ravno na veliki petek.

Pravijo, da veliki trenutki v življenju vsakega naroda najdejo tudi velike ljudi. Tisti dnevi prevrata na polju šolstva v Mariboru in njegovi okolici so bili brez dvoma veliki po

svojih težkočah, važnosti in zgodovinskem pomenu. In velik je bil tudi pokojni dr. Karel Verstovšek, ki je organiziral in vodil ta prevrat.

—ski.

Dr. Leopold Poljanec.

Kdor bo pisal o organizaciji in razvoju šolstva na severnem koncu naše države v povojni dobi, ne bo smeel prezreti imena moža, ki so ga koncem marca 1927. leta nenadoma upokojili.

Ko je bilo treba po dneh našega uedinjenja postaviti slovensko šolstvo, posebno tu na severni meji na nova, narodna tla in urediti razdrapane upravne razmere, je iskal takratni poverjenik za prosveto, dr. Karel Verstovšek moža, ki bi imel vse zmožnosti dobrega šolnika, pa trdno voljo za delo in neizprosno doslednost v boju za spoštovanje zakona in avtoritete oblasti. In je našel takega človeka v osebi profesorja dr. Leopolda Poljanca.

Dr. Poljanec se je odzval vabilu in je zgrabil z jekleno roko za delo. Prav njemu se moramo zahvaliti, da je ostalo slovensko šolstvo vsaj na višini predvojne dobe, če že ni moglo v vednih stresljajih napredovati tako, kakor smo sanjali v prvih dneh navdušenja.

Vsem šolam je posvetil dr. Poljanec svoje moči in svoje nevsakdanje znanje. V zgodovini njih razvoja pa moramo ugotoviti dejstvo, da je dr. Poljanec ustanovitelj slovenske meščanske šole.

Pred vojno smo imeli v srcu Slovenije, na Kranjskem, samo dve meščanski šoli, edino slovensko v Postojni in popolnoma nemško v Krškem. V nekdanji Štajerski ni bilo slovenskih meščanskih šol. Le po dolgoletnih bojih se je posrečilo doseči ustanovitev slovenske meščanske šole v Žalcu. Svetovna vojna pa je zadržala nje otvoritev do tik pred prevratom.

Prejšnja avstrijska vlada je dobro vedela, zakaj ne da Slovincem meščanske šole. Nji ni bilo na tem, da bi se dvignil naš srednji stan. Imeti smo morali čim manj izobraženega obrtništva in delavstva. Treba je bilo, da zavzame v obratih in delavnicah vsako vodilno mesto tujec. In če smo zahtevali za taka mesta svoje ljudi, so nam povedali, da jih nimamo. Izmed

slovanskih narodov so pojмили vrednost meščanske šole v prvi vrsti Čehi, in so se borili za njo z vso svojo prirojeno nevstranšenostjo in žilavostjo.

Dr. Poljanec je v hipu spoznal ogromno vrednost in potrebo meščanskih šol za kulturni porast in gospodarski napredek našega naroda. V najkrajšem času je otvoril v raznih krajih Slovenije nove meščanske šole, prejšnje nemške pa je pretvoril ob enem v slovenske zavode. Često je moral čuti očitke, da je ta napredek prenagel, da ni usposobljenega učiteljstva in da posamezni zavodi v svoji opremi ne odgovarjajo zahtevam,

DR. LEOPOLD POLJANEC

ki jih stavi meščanska šola. Na take ugovore je odvrnil, da bo čas izravnal nedostatke, pa da pozneje ne bomo mogli tako lahko ustanavljati novih šol. In mož je sodil v svoji dalekovidnosti prav.

Ker nemškoavstrijski tip meščanske šole ni v vsem ustrezal našim potrebam, je dal dr. Poljanec slovenski meščanski šoli nove temelje. Meščanska šola je ostala še nadalje neobvezna, a nje podlago je tvoril peti razred osnovne šole in ne četrti kakor srednji šoli. Ker je hotel, da tudi pri vzgoji srednjega stanu upoštevamo učenčevo nadarjenost, je uveljavil načelo, da bodi v meščansko šolo sprejet le oni učenec, ki je dovršil peti razred z najmanj dobrim uspehom. In še je izdal določbo, da se mora učenec prvega razreda, ki do božiča ni pokazal zadostne nadarjenosti in hotenja, vrniti na osnovno šolo. S

tem je dosegel, da so imele meščanske šole izbran material in da razredi niso bili tako natrpani, kakor so ponekod danes.

Tudi v notranjem ustroju so bile meščanske šole Poljančevega tipa urejene vzorno. Množina predmetov je bila primerna učenčevi starosti in duševni razvitosti. Zato število tedenskih ur ni narastlo preko trideset. Učenci niso bili preobremenjeni. Za domače vaje so imeli zadosti časa. Nadarjenim je nudil pouk v neobveznih predmetih priliko za prosto udejstvovanje. Realni predmeti so imeli tedaj svoj poseben poudarek.

Gotovo dr. Poljanec pozneje ni veselo motril izpremembe, ki jo je prinesla meščanski šoli unifikacija. Število tedenskih učnih ur se je pomnožilo preko mere. V realnih predmetih je občutno zagospodarila redukcija. Učne načrte je bilo treba izmeniti in preurediti. Nj čudno, če je postavila baš v poslednjem času komisija za izdelavo državnega prosvetnega programa rezolucijo za preosnovo meščanskih šol v naši državi. Želimo, da bi si ogledala Poljančevo meščansko šolo in ne štela meščanske šole pogrešno k strokovnim šolam.

Kot uradnik je bil dr. Poljanec poseben tip, ki bi jih potrebovali še veliko. Ko je po vojni osebna in oblastna avtoriteta občutno padala, ji je dr. Poljanec v veliki meri pripomogel do veljave. V izpolnjevanju dolžnosti je bil sam proti sebi do skrajnosti trd in neizprosni. Zato je bil prav tak tudi proti drugim. Umevno je, da si s tem v tedanjih časih ni pridobil mnogo prijateljev. Vsekakor pa je užival med učiteljstvom globoko spoštovanje, pri predstojnikih pa upravičeno zaupanje.

Meščanska šola in nje učiteljstvo naj še posebno ohrani svetel spomin dr. Poljancu, saj je bil naš prijatelj, čeprav tega ni javno razkazoval.

Dr. Leopold Poljanec je bil rojen v Brežicah, dne 23. septembra 1872. leta, kot sin tamošnjega učitelja. Po osnovni šoli je posečal gimnazijo v Mariboru in v Ljubljani, kjer je napravil maturo. Vseučilišče je dovršil na Dunaju. Tam je posečal tudi zavod za orientalske jezike (ruski). V svrhu nadaljnega študija je bil na zoološki postaji v Neaplju in Jardin des Plantes v Parizu. Dovršil je tudi bančni tečaj v Gradcu. Za profesorski izpit, ki ga je položil leta 1897. na Dunaju, je izbral kot glavni predmet prirodopis, kot stranska predmeta pa matematiko in fiziko z nemškim in slovenskim učnim jezikom. V zasebni pridnosti se je priučil ruskemu, francoskemu, angleškemu in italijanskemu jeziku.

Služboval je na gimnaziji v Kranju in v Mariboru. Koncem leta 1918. je bil poverjen z višjim nadzorstvom osnovnih, meščanskih in srednjih šol v Ljubljani. Poslednji dve leti svoje aktivne službe je bil inspektor ministra prosvete v Mariboru, kjer je ustanovil in uredil prosvetni oddelek pri velikem županu.

Razen razprav, ki jih je v času svojega študija napisal v nemškem jeziku, je izdal dr. Poljanec v založbi Mohorjeve družbe »Mineralogijo in geologijo za višje gimnazije«, v isti založbi »Prirodopis živalstva za višje razrede srednjih šol« in v založbi Šolske Matice »Floro sloven. dežel« v dveh snopičih. Po upokojitvi ureja znanstveno terminologijo za ministrstvo prosvete. V prijazni vili v Petrovem selu, kraj Maribora, uživa svoj pokoj v vednem neumornem delu in se še danes živo zanima za vsak napredek in vsako izpremembo v našem šolstvu.

D. H.

Pedagoška Centrala v Mariboru.

Živimo v dobi, ko se rušijo etične, verske in druge norme. To je »duh časa«, ki ga ne moremo zatreti. Ne smemo pa tudi stati pred njim prekrižanih rok! Pogrezali bi se v anarhijo, če ne ustvarimo protiuteži temu pojavu. In ta protiutež je: vzgojiti človeka, ki je izravnotežen v sebi, ki ni »dober« samo, dokler čuti nad sabo silo, temveč ki mu je ukoreninjen čut odgovornosti napram samemu sebi, bližnjiku in celoti. Zato pa mora človek zoreti iz s a m e g a s e b e. Tako si bo ustvaril vezanost, ki ima zanj t r a j n o normativno silo. Šoli je s tem dana naloga, ki se bistveno razlikuje od prejšnje in je neprimerno težja. Prej ji je zadostovalo, da je p o u č e v a l a; za vzgojo osebnosti se ji ni trebalo brigati, saj je mladina živela v strnjeni sferi norm, ki so vodile vse njeno hotenje. A tudi poučevanje samo ni delalo briže: šola je mehanično podajala določeno znanje, ki ga je mladina istotako mehanično sprejemala kot nujnost, saj je bila prežeta z autoritativnostjo. Danes mora biti šola življenska zaednica, kjer se mladina o b r e a l n o s t i vzgaja in uči, z lastno uvidevnostjo, s polnim doživljanjem. Red v šoli mora sloneti na notranji disciplini učencev, ne pa na sili. Poleg teh duhovnih faktorjev diktirajo šeli prenovo še gospodarski: vedno hujša borba za obstoj in za napredek

zahteva človeka, polnega iniciativnosti in zaupanja v lastne tvorne sile. V stari šoli, kjer je mladina pasivno sprejemala podano »snov«, se te lastnosti niso mogle razviti niti v zametkih. Danes je treba gojiti samodelavnost, ki zbuja veselje do dela, smisel za tehniko dela in zaupanje vase. Upoštevati je treba končno tudi higijeno, ki staro šolo radi njenega preoblaganja z učenjem in oviranja v gibanju težko obtožuje.

S temi splošnimi razmotrivanji sem prilično očrtal idejno podlago »Pedagoške Centrale v Mariboru«. Njen rojstni dan je 21. januar 1921. l. Takrat je bil ustanovljen v okviru »Učiteljskega društva za Maribor in bližnjo okolico« »Pedagoško-didaktički odsek« tega društva. Tvorilo ga je učiteljstvo osnovnih in meščanskih šol. Naloga odseka je bila, da proučuje nova vzgojna stremljenja, seznanja z njimi učiteljstvo in tako uvaja novo vzgojo v naše šole. S članarino (mesečno 1 Din) si je naročil inozemske pedagoške revije (nemške, francoske, italijanske in češke). Kmalu nato je začel nabavljati tudi knjige, večinoma seveda inozemske. Prirejal je redne sestanke, kjer so razpravljali o raznih vprašanjih moderne pedagogike in njenih pomembnih ved. V strokovnem časopisju (»Popotniku«, »Učiteljskem Tovarišu«, »Meščanski šoli«) je objavljaval poročila o pedagoškem gibanju v inozemstvu. — Že prvi začetki študija so pokazali, da je vse šolstvo (sploh vzgojstvo) organska celota in se osnovna šola ne more prenoviti izolirano od drugih šol, vsaj ne v polni meri. Navedeni odsek se je zato izločil iz matičnega društva in se dne 27. oktobra 1921. leta preosnoval v samostojni »Pedagoško-didaktički krožek v Mariboru«. Ta krožek pa ni prinesel uspeha v oni smeri, kakor so ustanovitelji prvotno upali. Učiteljstvo srednjih šol je še nadalje stalo ob strani. Pač pa se je delokrog krožka razširil v drugo smer: zanimanje za novodobno pedagogiko je prodrlo med učiteljstvo tudi v drugih društvih Slovenije. Krožek jim je na njihovo prošnjo pošiljal predavatelje in posojal knjige. Z ozirom na važnost ročnega dela za pouk in vzgojo je priredil rokotvorni tečaj za učiteljstvo mariborske oblasti. Vodil je ta tečaj ravnatelj Humek. V svesti si, da so roditelji velevažen vzgojni činitelj in ob enem tudi politični, je krožek posvetil pažnjo tudi njim. Leta 1925. je priredil javni pedagoški teden z vodilno temo »Šolska reforma«, leto nato pa enakega s temo »Mladinska psihologija«. — Tako je krožek pod vplivom razmer razširil delokrog na vso mariborsko oblast. Bilo je torej samo formalno priznanje dejstva, da se je krožek preimenoval na občnem zboru dne 17. ju-

nija 1927. leta v »Pedagoško Centralo v Mariboru«. Včlanila se ji je večina učiteljskih društev v mariborski oblasti; tudi mnogo posameznikov iz ljubljanske oblasti, ki nima sličnega društva. — Neposredni vpliv »Ped. Centrale« se je s tem razširil na vso Slovenijo in tej velja zdaj njeno delovanje. Leta 1927. je organizirala razstavo o delovni šoli (razstavila Vranc in Jurančič), združeno z diskusijo o isti temi. Istega leta je priredila anketo o reformi učiteljske izobrazbe, ki je dala lepe pozitivne rezultate. Dobila je močen vpliv na domačo strokovno književnost (»Popotnik« in Slov. šol. Matico) tako, da pridirajo njena načela tudi tem potom med učiteljstvo in v javnost sploh. Osnovala si je knjižnico, ki šteje danes blizu 700 skrbno izbranih strokovnih del (večinoma iz inozemske, zlasti nemške literature). Te izposoja brezplačno svojemu članstvu. Snuje si tudi arhiv za celotno slovensko vzgojno in šolsko literaturo. Spodbuja k obisku pedagoških konferenc in tečajev v inozemstvu. Doslej je učiteljstvo posetilo svetovno pedagoško konferenco v Heidelbergu in Locarnu pa pedagoške tečaje v Berlinu. Razen tega si je ogledalo mnogo modernih inozemskih šol. Letos je »Ped. Centrala« organizirala entedenski ogled moderno urejenega dunajskega šolstva. O vseh teh obiskih razpravlja v strokovnih glasilih in pridejo isti tako tudi še drugim v prid.

Gmotno breme za to delovanje je nosilo deloma učiteljstvo s članarino, deloma so pomagale podpore. Izdatnejše podpore so poklanjali: Posojilnica v Narodnem domu, mestna občina do leta 1924., veliki župan mariborske oblasti, zlasti pa Ministrstvo Prosvete po posredovanju g. Flereta, referenta v tem ministrstvu.

Toliko o zgodovini »Pedagoške Centrale v Mariboru«. Kratka je še in izpolnjena z lastno rastjo »Centrale«, zato še ista ni mogla razviti polnega vpliva navzven. Gotovo je že nekoliko vplivala na napredek našega šolstva, a še je daleč od svojega cilja: prenovljene šole in vzgoje sploh! Nadaljevala bo z dosežanim idejnim pripravljanim poti, kolikor bo pač dopuščala gmotna podlaga. Začela bo pa tudi z realizacijo novega vzgojstva na širši podlagi. Priklicati hoče v življenje za začetek vsaj eno šolo, kjer bojo nova vzgojna načela izvedena konsekventno (za podroben opis je ta prostor preozko omejen). S tem bo dan močan impulz za splošno realizacijo nove šole. Doseči hoče reformo učiteljske izobrazbe v smislu zahtev, ki jih stavijo na učitelja nove družabne in kulturne razmere. Delala bo za zunanji preustroj šolstva, tako da bo omogočena izbira

poklica v čim zrelejši dobi in da bo olajšana pot k višji izobrazbi (ne samo srednje- in visokošolski, temveč tudi strokovni) vsakemu zmožnemu mladostniku brez ozira na bivališče in premoženje. Skušala bo doseči ustanovitev državne zaloge učil, ki bo omogočala nabavo čim največ učil tudi najrevnejšim vaškim šolam. Delala bo za poglobljeno izobrazbo — in vzgojo! — obrtnega, industrijskega, trgovskega in kmetijskega naraščaja, pa za izboljšanje zdravniške službe v šoli, ki bi naj ne bila samo na papirju, temveč naj bi tudi v resnici posvetila vso skrb narodovemu naraščaju. To delo bo seveda težko in ne bo uspelo — kakor smo ugotovili na zadnjem občnem zboru — brez politike. Upamo pa, da najdemo v objektivni javnosti razumevanje in podporo. Olajšano bi pa bilo to delo zelo, če bi ga smatralo učiteljstvo vseh vrst kot skupen cilj in bi mu sledilo rano ob rami.

A. Osterc.

„Poizkusni razred“ v Studencih.

Na vseh poljih kulturnega in gospodarskega življenja so za današnjo dobo značilni prevrati in reforme. Kar je bilo včeraj še dobro, je danes že lahko slabo in neuporabno. Tako je v tehniki in raznih drugih področjih. Ali je torej čudno, če se hoče tudi celotno vzgojstvo otresti stare avtoritativne ideologije? — Nihče se danes več ne protivi napredku moderne tehnike, vsa človeška družba se hoče okoristiti z njenimi izdelki: elektrika in aeronautika sta že davno popularni, danes pa se že radio širi v zadnjo gorsko vas ...

Le šolska reforma si počasi utira pot, pot v globino in širino, in to mimo vseh nasprotnikov »nove šole«, ki nastajajo na podlagi pedagoških, psiholoških in socioloških izkustev. Staro šolo »učilnico« je v večini evropskih držav nadomestila »delovna ali aktivna šola«, ki je našla pot k otroku. Kar so povdarjali že Pestalozzi, Rousseau, Tolstoj in vsi resnični pedagogi, to danes po znanstvenih metodah temeljito izpopolnjujeje njih nasledniki. Ogromna tozadevna literatura dokazuje, da »nova šola« ne temelji v reformi poučevanja posameznih predmetov t. j. v izpremembi in v izpopolnitvi učnih metod, temveč v celotni vsebinski preosnovi.

Za preosnovno vzgoje v novem smislu deluje mariborska »Pedagoška Centrala«. Potom svojega široko zasnovanega

programa hoče reformistična načela prenesti v prakso in s tem graditi novo šolo, ki naj bi vzgojila novega človeka...

Intencije »Pedag. Centrale«, večletno teoretično proučevanje in razglabljanje, dvoletno tipanje in iskanje v praksi, pa s študijskim potovanjem v Berlin, Leipzig, Dresden in na Dunaj pridobljena izkustva so v meni rodila željo, da s svojimi skromnimi močmi organiziram »poizkusni razred« v smeri delovne šole na deški osnovni šoli v Studencih.

Studenci so izrazito delavsko predmestje. Nestalno delo, slaba plača, nezdrava stanovanja, vse to oblikuje duševnost tega industrijskega proletarijata. Brezupen ekonomski položaj sili delavca v boj za izboljšanje gospodarskega, socialnega in političnega položaja. Njegova zavest, da ne poseduje ničesar razen svojih rok in misel, da je obsojen na dosmrtno borbo za svojo eksistenco, ga delata resnega in odločnega. Zainteresiran je na tem, da bo njegov naraščaj deležen vzgoje, ki mu bo omogočila srečnejše življenje. Isti pojav vidimo v vseh delavskih centrih (Berlin, Hamburg, Dunaj), kjer so ravno nepovoljne socialne razmere pospešile pohod »nove šole«, ki deco sistematično pripravlja za delo, za življenje in za bodoče naloge, ki jo čakajo. Proletariat v teh mestih želi, da ga učiteljstvo celo pritegne k aktivnemu sodelovanju pri novi vzgoji, kar dokazujejo nešteta »roditeljska udruženja« in roditeljski sestanki. Značilno je dejstvo, da je tudi studenško delavstvo šoli naklonjeno in za šolsko reformo dovzetno.

Iz promatranja domačih razmer, ki živi v njih otrok, je sledil glavni movens nove vzgoje: proučevanje proletarskega otroka in njegove okolice, iz katere črpa prve, odločilne snovi za svoj razvoj in ki mora iz nje črpati tudi šola snovi za svoje delo.

Prof. dr. Fr. Žgeč je potom svojih popisnic leta 1926. ugotovil nekaj značilnih studenških razmer. 74% otrok je iz delavskih družin, 23% otrok majhnih posestnikov in 3% je uradniških otrok. 60% stanuje v stanovanjih z 1 sobo in kuhinjo, 23% v 2 sobah in kuhinjo, 8% v 3 sobah, 3% v sobi s štedilnikom, 2% na podstrešju, 1 sam otrok stanuje v stanovanju s 5 sobami, ki pa je vlažno, in 1 otrok v sobi s souporabo kuhinje. Po teh podatkih je 52% enosobnih stanovanj vlažnih, stanovanj z 2 sobama je vlažnih 40%, s 3 sobami 50%. Posledice teh nezdravih razmer se jasno vidijo v ugotovitvah normalne višine in teže vseh šolskih otrok, ki jo po prof. Stratzu doseže le približno 50% studenške dece! Popolnoma v skladu s temi po-

datki je dejstvo, da šola ne dobiva v svoje prostore zdravega, sposobnega in srečnega naraščaja. Tu pač mora šola nuditi ono, česar doma ni: smeh, veselje in srečo...

Predpogoj za vspešno vzgojo je zdrav razvoj otroka in odstranitev vseh ovir pravilnega duševnega in telesnega napredka. Stara šola »učilnica« tega ni zmogla, saj s svojim intelektualizmom tudi ni po tem stremela. Z brezobzirno avtoriteto, prisiljeno disciplino, čezmernim mirnim sedenjem in pasivnim poslušanjem je dušila sile učenca misleč, da je le količina znanja smoter osnovne šole...

Ako pa z ozirom na potrebe današnje dobe smatramo šolo za socialnovzgojno ustanovo, moramo vpoštevati vse one činitelje, ki bude mirujoče otrokove sile, goje njegov značaj in socialni čut. Zato pravijo socialni pedagogi: »Otrok je socialno bitje, zato bodi razred organiziran v zaednico ali v veliko družino, kjer bo učitelj le prijatelj, svetovalec in duševni voditelj. Tako bo mogoče uvesti tudi samovlado in vpreči vsó aktivnost dece. Šola bo našla vezi z živim življenjem in s tem se bo izpremenila v šolo življenja«.

Ta teoretična načela sem sklenil preizkusiti sporazumno s šol. upraviteljem v šol. letu 1928.-29. v elementarnem razredu deške osnovne šole. Za svoje vzgojne cilje in didaktične ideje sem si moral pridobiti tudi roditelje šolskih novincev. Na 1. roditeljskem sestanku meseca septembra so mi ob polnoštevni udeležbi s popolnim zaupanjem omogočili svobodo delovanja. S »prelomom s preteklostjo« sem zbudil posebno zanimanje roditeljev za šolo in s tem utrdil vezi med šolo in domom, ki se medsebojno izpopolnjujeta. »Razred — delovna in življenska zaednica« naj bi bila parola vsega vzgojnega prizadevanja tekom celotne šolske dobe od 1. do 6. razreda. Petersen pravi: »Teorija more pota reformam pač ugladiti, ne more pa ustvariti pedagoške realnosti«. In tako se tudi v tem slučaju pojavljajo nepredvidene ovire in težkoče, ki grenijo idealno delovanje: visoko število otrok (46), nedopustnost selekcije abnormalnih že začetkom 1. šol. leta, telesna kazen v predšolski dobi, bolezen in smrt najaktivnejših učencev... Glede »učnega smotra« je razred vezan na uradne predpise in nima nikakih privilegijev. V tem pogledu je pod stalnim oblastnim nadzorstvom.

Ni namen tega informativnega članka govoriti o vseh. To bi itak bilo mnogo preuranjeno. Označiti hočem le nekaj bistvenih načel notranjega ustroja.

1. Organizacija. Samodelavnost je geslo novodobnega pouka in vsake psihološko orijentirane vzgoje. Zato vodim razred tako v učnem kot v vzgojnem pogledu v smislu samostojnosti. Dečki že sedaj v 1. razredu sestavljajo delovne načrte in tudi sami določujejo šolski red.

Oprema šolske sobe se mora prilagoditi miljeju zaednice. Otroci se morajo pri razgovorih videti, zato so klopi postavljene v čveterokotniku. S tem je tudi olajšana razdelitev v skupine za risanje, gnetenje, izrezovanje, računanje itd. Potrebne so delovne mize in stenske table na vseh straneh.

2. Vzgojna načela. Čut skupnosti v zaednici bi moral biti vkoreninjen tako, da »notranja disciplina« popolnoma nadomešča »zunanjo disciplino«. Za elementarni razred je izvedba te naloge težavna, kar bo treba še točneje proučevati! Pač pa zasluge in prestopke posameznikov ali skupin smatrajo za interno zadevo zaednice, ki kot celota odloča. Kazen je le izjemno pravilo, ki jo le redko uporabljajo. Deca se navaja na medsebojno pomoč, na skupno veselje in žalost ob veselih in žalostnih dogodkih. Pritiska od strani učitelja ni, preizkuša se uvidevnost in obzirnost v zaednici.

3. Didaktična načela. Za »učni postopek« v zaednici je najvažnejši »prosti razredni pogovor« v parlamentarni obliki. Debate ne smejo biti le žongliranje z besedami. Najbolj priljubljene razprave so o lastnih doživljajih, opazovanjih, o pravljičah itd. Snov mora biti vedno vzeta iz življenja otrok, pripravljena mora biti z delovnim načrtom v smislu »skupnostnega pouka«, ki brez delitve in brez urnika veže vse predmete po načelu snovne koncentracije. Osnova je vedno stvarni pouk, vse je pa podano neprisiljeno v obliki igre. Za posamezne »delovne enote« izdelata decata podrobne načrte, po končani razpravi pa »tednico v slikah«, ki naj posamezne zanimive momente iz razprav preteklega tedna ovekoveči na stenskih kartonih. — Ker je pravkar aktualna preosnova elementarnega čitanja in pisanja, so potrebna tudi tozadevna izkustva. Pričetek z velikimi tiskanimi črkami so otroci z lahkoto premagali brez vsake začetnice. Z zanimanjem pričakujem rezultatov Kuhlmannove individualne pisave. Prostost pospešuje vsestranski razvoj.

V izogib »nekritičnega eksperimentiranja in tendencioznega izrabljanja vzgojstva« delo počasi napreduje. Prepričan pa sem, da je pot kljub vsem težočam prava. V otrocih se razvija samostojnost v mišljenju in udejstvovanju, čut sood-

govornosti in dolžnosti človeka do človeka raste, lastne koristi se učijo podrežati koristim celokupnosti in to je pot v — boljše bodočnost.

E. V r a n c.

Učiteljsko društvo za Maribor in bližnjo okolico.

Slovensko učiteljstvo, ki je v šolskem letu 1918.-19. prevzelo osnovne in meščanske šole v Mariboru, je po ureditvi notranjih šolskih poslov že spomladi leta 1919. mislilo na ustanovitev učiteljskega društva za mesto Maribor, da bi moglo z lastno organizacijo delati za stanovski in šolski napredek.

Takoj po velikih počitnicah v začetku oktobra leta 1919. se je sestel pripravljalni odbor, ki so bili v njem ravnatelj deške meščanske šole Drago Humek, upravitelj deške osn. šole v Studencih Anton Hren, upravitelj 3. deš. osn. šole Ivan Tomazič, ravnateljica 2. dekl. mešč. šole Antonija Štupca in upraviteljica 4. dekl. osn. šole A. Milčinski. Ta odbor je sestavil pravila »Učiteljskega društva za Maribor« in jih je predložil na pripravljalnem občnem zboru dne 26. oktobra 1919. leta učiteljstvu v pretres. Pravila so bila sprejeta. Oblast jih je dne 21. novembra 1919. leta odobrila in dne 14. decembra istega leta je pripravljalni odbor sklical ustanovni občni zbor v risalnico deške meščanske šole. Ustanovni občni zbor je vodil ravnatelj Drago Humek, prisostvovali pa so mu poleg 64 učiteljev in učiteljic osnovnih in meščanskih šol tudi ravnatelj možkega učiteljskega H. Schreiner, mestni šolski nadzornik M. Šijanec in zastopnik učiteljstva, ki je tedaj posečalo meščansko-šolski tečaj v Mariboru.

Pred volitvami je bil sprejet predlog, naj se priklopi k učiteljskemu društvu za mesto Maribor tudi učiteljstvo iz bližnje okolice: iz Krčevine, Pobrežja, Tezna in Studencev s pristavkom, naj dotično učiteljstvo samo odloči, ali pristopi k mestnemu ali k okrajnemu učiteljskemu društvu.

Na ustanovnem občnem zboru je bil izvoljen za predsednika Drago Humek, za podpredsednika Ivan Tomazič, za odbornike pa Rado Tušak, Aleksander Alt, Ant. Hren, Antonija Štupca, Angela Milčinski, Marija Velnar in Dragotin Cibic. Za pregledovalce računov sta bila izvoljena Tine Vodenik in Joško Klemenčič. Ob takojšnjem konstituiranju je prevzel taj-

niške posle Anton Hren, blagajniške Aleksander Alt, namestnika pa sta bila Drago Cibic in Angela Milčinski. Društvo je dobilo ime »Učiteljsko društvo za Maribor in bližnjo okolico«.

Na ustanovnem občnem zboru sta bili sprejeti dve važni resoluciji: 1. za takojšnjo izplačilo novih draginjskih doklad in vseh zaostalih prejemkov, 2. za uvrstitev učiteljstva v uradniške plačilne razrede.

Do 2. občnega zbora, ki je bil dne 27. januarja 1921. leta v risalnici deške meščanske šole, je Učiteljsko društvo krepko in uspešno delovalo za razvoj šolstva, a tudi za dobrobit stanu. V prvem letu je imelo 10 odborovih sej in 6 zborovanj. Vseh članov je bilo 110, članarina pa je znašala letnih 84 kron. Enoten in odločen nastop je pridobil društvu ugled somišljenikov, pa tudi nasprotnikov, ki še niso mogli docela obračunati s preteklostjo in niso hoteli uvideti, da se društvo ne sme boriti za separatistične težnje, ampak le za dostojen obstoj članov v gmotnem oziru in za spoštovanje vzvišene naloge učiteljskega poklica. Zanimivo je, da je društvo že v prvem letu sprožilo temeljno misel o važnih stanovskih in šolskih vprašanjih, ki se za nje izpopolnitev neumorno bori vseh deset let. Tako se je že 15. aprila 1920. leta začela v društvu borba za nadstrankarsko in le stanovsko organizacijo vsega jugoslovenskega učiteljstva. Društveni delegati so uspešno sodelovali pri ustanovitvi »Udruženja jugoslovanskega učiteljstva« leta 1920. Pozneje pa pri reorganizaciji UJU. Dne 3. januarja 1926. leta so bile baš v Mariboru na sestanku zastopnikov vseh učiteljskih društev mariborske oblasti sprejete smernice za duhovno preustrojenje UJU, ki so jih še isto leto na glavni skupščini UJU v Beogradu sprejeli z veliko simpatijo.

Učiteljsko društvo v Mariboru se je takoj od začetka zavzemalo tudi za čim širšo izobrazbo učiteljstva. Že 21. januarja 1926. leta je bil v okviru društva ustanovljen »Pedagoški odsek« s posebnimi pravili. Zanimanje učiteljstva za pedagoško delo je ta odsek kmalu izpremenilo v samostojno društvo, ki se je v jeseni leta 1927. pretvorilo v »Pedagoško Centralo za Slovenijo«.

Tudi na učiteljski naraščaj ni pozabilo mariborsko učiteljsko društvo. Isti dan, ko je tovariš Gustav Šilih izprožil osnovni kamenček za sedaj uspešno delujočo »Pedagoško Centralo«, je začel Anton Hren misliti na zavetišče učiteljske mladine, ki se šola v Mariboru. Petčlanski odbor za sestavo pravil je pripravil vse potrebno in dne 16. avgusta 1922. leta, ko se je baš

razšla »Zveza« slovenskih učiteljev na bivšem Štajerskem, je bilo ustanovljeno društvo »Učiteljski dom« v Mariboru. Od tega dne dalje se to društvo najlepše razvija in učiteljski naraščaj, ki mu je ta dom namenjen, se lahko veseli, saj ne bo več dolgo, ko se bo v Mariboru dvignil nov zavod, kjer bo bodočim učiteljem zasigurana telesna in duševna zaščita. Učiteljsko društvo v Mariboru je pomagalo tudi pri ustanovitvi drugih važnih prosvetnih ustanov v Mariboru. Dne 25. januarja 1920. leta je sprožilo misel za ustanovitev »Ljudske univerze«, sodelovalo je pri ustanovitvi »Glasbene matice« i. t. d. Razmerje društva do drugih stanovskih društev in ustanov je bilo vedno najboljše. Posebno pristrčno je sodelovanje z »Uradniškimi društvi« v Mariboru.

V prvih desetih letih so predsedovali »Učiteljskemu društvu za Maribor in bližnjo okolico« sledeči tovariši: Drago Gumek (od ustanovitve do februarja 1921. leta, ko je bil izvoljen za predsednika »Društva učiteljev meščanskih šol«), Ivan Tomažič (do leta 1923., ko je bil izvoljen za zastopnika učiteljstva v višjem šolskem svetu), Josip Klemenčič (do konca leta 1923.), Ivan Tomažič (od decembra 1923. do januarja 1925. leta, ko je bil imenovan za nazornika v srezu Maribor levi breg), Aleksander Alt (do januarja 1926. leta). Od tega dne do danes vodi društvo Anton Skala, ravnatelj pomožne šole v Mariboru.

A. S k a l a.

Učiteljski dom v Mariboru.

V delu in žrtvah za druge ne pozablajmo lastnega stanu, ki je stan trpinov idealistov. Od nekdanj se že peha in ubija za vse druge, na sebe pa pozablja. Ako bi naše učiteljstvo posvetilo le desetinko tistih energij, ki jih troši za druge, smotrenemu delu za lastni dobrobit, in bi ob enem tem ciljem darovalo tudi desetinko gmotnih žrtev, ki jih žrtvuje drugim, bi danes zavzemalo v naši javnosti povsem drugačno pozicijo, nego jo zavzema sedaj.

Gospodarske in socialne prilike po končani vojni in po prevratu so ga prisilile s kruto silo, jelo je razmišljati o samopomoči. Ustanovilo si je posebno društvo »Učiteljski dom v Mariboru«.

Pravila pravijo: »Društvo ima namen omogočiti sinovom in hčeram učiteljskih rodbin študij na zavodih v Mariboru s

tem, da jim nudi primerno stanovanje in hrano po znižanih cenah, skrbi za njihovo nadzorstvo izven šolskega časa, jim nudi pomoč pri študiju in gleda za njihovo nadaljno smotreno vzgojo. V ta namen si vzame društvo v najem, kupi ali sezida lasten dom.

Pobuda za ustanovitev »Uč. doma« je izšla iz mariborskega učiteljskega društva že leta 1921. Ker je pa vse pripravljalno delo slonelo na ramenih posameznikov, in je bilo zlasti prva leta po prevratu vse polno drugih nujnih in neodložljivih poslov, zato se je ustanovitev zavlekla v leto 1922. Pravila so bila vložena 9. maja navedenega leta. Za pripravljalni odbor so jih podpisali: Hren, Osterc, Tomažič in Tušak. Pokrajinska uprava jih je odobrila 12. junija. Ustanovni občni zbor je bil pa dne 16. julija istega leta ob navzočnosti delegatov skoro vseh srezkih uč. društev mariborske oblasti.

Od tistega časa deluje »Uč. dom« na zunaj skoro neopazeno, a na znotraj prav vztrajno in smotreno za dosego svojega cilja. V dokaz temu je, da je društvo doseglo tekom šestih let svojega obstanka, kljub silno neugodnim razmeram, v katerih živi učiteljstvo, prav čeden gmotni uspeh. Njegovo premoženje znaša sedaj nad 400.000 Din. Dobra polovica tega zneska je varno naložena v denarnih zavodih, druga polovica pa je investirana v gospodarskih akcijah, ki se dokaj povoljno razvijajo. V letu 1928. je »Uč. dom« dosegel rekord svojih letnih prejemkov, ki so prvič prekoračili 100.000 Din. Značilno za ilustracijo gmotnih prilik našega učiteljstva je dejstvo, da je v tem znesku članarine samo 5582 Din, čeprav znaša ta le 20 Din letno.

Z izdajo ročnih zemljevidov naših kulturnih in zemljepisnih skupin je »Uč. dom« v izdätni meri pripomogel k uspešnemu pouku v domoznanstvu na naših šolah. Doslej je izdal Pohorje—Kozjak, Slov. gorice—Ptujsko polje, Prekmurje—Medjimurje, Celjska kotlina—Posavje in Slov. ozemlje. V tisku pa je še ročni zemljevid naše države, izdelan po najnovejših avtentičnih podatkih. Dalje je izdal tudi sliko našega državnega grba, ki menda edina odgovarja vsem heraldičnim zahtevam, in je kras vsaki pisarni in šol. sobi. Znana je njegova zbirka »Nar. pravljice iz Prekmurja«, ki obsega dva snopiča. »Šola v nebesih« je lahko uprizorljiva in efektivna mladinska igrice. »Učit. dom« ima pa še vse polno drugih načrtov, ki čakajo na realizacijo.

Od ustanovitve UD do danes so se pojavile še razne druge potrebe in zahteve, ki so tesno spojene z bodočnostjo naše šole in našega stanu, in ki mora z njimi računati naše učiteljstvo, UD, pa tudi naša javnost.

»Pedagoška Centrala« v Mariboru potrebuje nujno posebnih prostorov za uspešen razmah svojega dela in že precej obširne knjižnice. Zanimanje za novo šolo, ki išče novih poti v vzgoji in pouku, je ravno v Mariboru prav razveseljivo. Nujno trka na vrata vprašanje stalne razstave učil in učnih pripomočkov. Z njo naj bi bil združen majhen šol. muzej. Brez dvoma se bojo dali v Mariboru vedno bolj pogosto prirejati razni strokovni tečajji za učiteljstvo. A kje naj dobi učiteljstvo po nizki ceni stanovanje in prehrano, ako ne v svojem domu?

Vsa ta in še marsikatera druga pereča vprašanja, ki so dalekosežnega pomena za bodočnost našega šolstva in stanu, lahko srečno reši realizacija ciljev UD. Le par let naj bi učiteljstvo posvetilo dober del svojih energij in žrtev delovanju za UD, pa ga bomo imeli!

—ski.

Krožek upokojenega učiteljstva v Mariboru.

Naš predvojni in vojni Maribor s svojo okolico ni bil dostopen narodno zavednemu aktivnemu slovenskemu učiteljstvu. Ta, pred vojno ugodna službena mesta, so bila rezervirana le za nemško nacionalno učiteljstvo, ki si je že pridobilo ime bodisi v nemški nacionalni politiki, ali pa v raznarodovalnem delu proti manjšinam v bivši Avstriji, in pa za — poturice. V tem sistemu je šla oblast celo tako daleč, da je oddajala stalna mesta rajši prosilcem iz Srednje in Gornje Štajerske, iz Tirolske in celo iz nemškega dela Češke, kakor pa da bi bil dobil mesto kak Slovenec domačin.

Pa tudi našim upokojenim tovarišem in tovarišicam ni bil prijazen naš predvojni Maribor. Saj bi se bil z njimi okrepil slovenski živelj. To pa ni prijalo vodilnim nemško nacionalnim krogom, ki so imeli v rokah vso oblast. Razen tega so se zlasti v zadnjih desetletjih narodnostne in politične razmere v Mariboru poostrevale tako, da nikakor niso bile vabljive za naše upokojence in upokojenke. Ti so bili potrebni pred vsem mirnega in udobnega življenja na svoje stare dni, ne pa narodnostnega in strankarskega preklanja. Zato so bili le redki

upokojenci našega stanu, ki so se pred vojno stalno naselili v Mariboru. Ostali so največ zunaj na deželi med ljudstvom, ki so iz njega izšli in ki so mu žrtvovali svoje duševne in telesne sile. Komur pa se je že zahotelo mesta in ga pri tem niso ovirale gmotne razmere, ta se je rajši naselil v Gradcu, kjer je živel mirnejše življenje, nego bi ga bil imel v Mariboru. Tu so se vedno pogosteje ponavljale poulične demonstracije proti Slovincem.

Osvobojeni Maribor pa je odprl vrata ne samo slovenskemu aktivnemu, ampak tudi upokojenemu učiteljstvu. In če bi ne bilo znane povojne stanovanjske krize, bi jih bil odprl kar na stežaj. Zakaj od vseh koncev in krajev so se oglašali naši stari tovariši in tovarišice. Vsi ti bi si bili radi še nekaj let solnčili telo in dušo, v lepem, mirnem in udobnem jugoslovanskem Mariboru, ki je po svoji ugodni legi, razmeroma milem podnebjju, s prekrasnim parkom sredi mesta in s svojo divno vinorodno okolico kakor nalašč ustvarjen za počitek na truda polni življenjski poti.

In tako so prihajali polagoma, kolikor so dopuščale stanovanjske prilike, v naše mesto zaslužni in dosluženi tovariši in tovarišice in se tukaj stalno naselili.

V naši stari generaciji je še danes bolj živo tisto lepo tradicionalno tovarištvo, ki ga med mlajšimi vsebolj pogrešamo. Saj, kako bi neki mogli živeti na stare dni sami in zapuščeni, če jih je vse življenje oživljala in poživljala ta lepa pristno učiteljska lastnost, ki ni pognala v nobenem drugem stanu tako globokih korenin!

Pa je prišlo samo po sebi, kakor hitro se je naselila dobra desetorica. Posamezniki so se dobili na ulici, v parku, na izprehodih. Kramljali so, obujali prijetne in neprijetne spomine. Včasih so stopili kam na kupico vina. Pred razhodom so se dogovorili, kje se dobe prihodnjič: dva, trije, štirje. Ti so opozorili druge, in tako je družbica rastle od meseca do meseca.

Bilo je l. 1922., ko so sedeli nekega dne pri rujni kapljici na vrtu gostilne »Pod lipo« v Gregorčičevi ulici trije tovariši upokojenci: Franjo Podobnik, znana osebnost v učiteljskih in izvenučiteljskih krogih, Ivan Paulšek, imeniten čebelar, pa Anton Farčnik, bivši nadučitelj v Polzeli. Takrat se je porodila misel, da bi si ustanovili učiteljski upokojenci v Mariboru in okolici svoj »Krožek« in bi imeli redne mesečne sestanke.

In beseda je postala meso. »Krožek« je rastle od leta do leta in raste še danes kljub temu, da ima tudi smrt v njem

več ali manj bogato žetev. Vodil ga je do svoje smrti Podobnik, potem Farčnik in sedaj ga vodi Rado Kopic. Shaja se vsak prvi četrtek po 2. v mesecu, največkrat v »Narodnem domu«. V poletnih mesecih pa priredi ob ugodnem vremenu mesto sestanka tudi kak izlet v bližnjo okolico.

Pri takih sestankih obujajo krožkarji zanimive spomine iz preteklosti šolskega in učiteljskega življenja in razpravljajo o nalogah in nadlogah upokojenega učiteljstva. Kadar so bile volitve v občino, ali pa v narodno skupščino, so krožkarji skrbeli, da so vsi učitelji upokojenci zadostili svoji dolžnosti, zakaj bilo je treba pokazati slovenski značaj Maribora tudi s številkami. Poskrbeli so za naglo obvestitev vsakega člana v slučaju smrti koga izmed njih. Dolžnost »Krožka« je, da vsakega svojega člana spremlja korporativno na njega zadnji poti. Ker so združeni v »Krožek«, ne pa v društvo, zato seveda ne pobirajo nobene članarine. Pač pa skrbno zbirajo članarino in darove za »Učit. dom« v Mariboru. V ta namen je zbral agilni tovariš Farčnik že nad 2000 Din. Lepe družabne sestanke često poživi kak starina, ki si je kljub trpkim izkušnjam v dolgem življenju še ohranil manj ali več humorja.

V Mariboru in njegovi bližnji okolici je stalno naseljenih sedaj kakih 60 upokojencev in upokojenk našega stanu. Najstarejši med njimi je tovariš Franc Kranjc, bivši učitelj v Velenju. Star je 93 let in je najbrže sploh najstarejši Mariborčan. Kolikor toliko redno poseča Krožkove mesečne sestanke okoli 40 upokojencev. Torej je tudi med njimi nekaj belih vran-čudakov, ki so pozabili na svoj stan in tovarištvo, pa žive svoje samotarsko življenje.

Kadar pa bo iz Maribora izginila stanovanjska beda, se bo število upokojenega učiteljstva brez dvoma izdatno dvignilo. Saj je težko najti kraj, ki bi nudil toliko ugodnosti, lepote in miru našim doslužnim tovarišem in tovarišicam, kakor nudi to v obilni meri ravno naš jugoslovanski Maribor.

»Krožkov« hospitant.

Podmladek društva Rdečega križa v Mariboru.

Ko se je po končani svetovni vojni pričela širiti vzvišena ideja Podmladka Rdečega križa po Sloveniji, smo po nalogu tedanjega prosvetnega inspektorja dr. Leopolda Poljanca tudi v Mariboru ustanovili to mladinsko društvo. Takratni mestni šol

ski nadzornik Franc Fink je v to svrhu pozval zastopnike posameznih šol iz Maribora in najbližje okolice. V smislu pravil je bil takoj izvoljen mestni odbor. Kmalu nato so zastopniki posameznih šol organizirali na svojih zavodih razredne in šolske odbore. Danes so organizirani v Podmladku z malo izjemo treh šol vsi mariborski šolski zavodi.

Podmladek ima namen, da vzbuja v svojih mladih članih nesebično ljubezen do bližnjega, da jim vdahne smisel za pomoč sočloveku in jim nalaga kar največjo pažnjo na lastno zdravje, uvažujoč dejstvo, da le v zdravem telesu biva zdrava duša.

Oglejmo si naše delo. Podmladek ima dohodke samo v svojih lastnih prireditvah. Doslej je imel na leto običajno dve večji prireditvi: koncert na državni praznik 1. decembra in cvetlični dan v mesecu juniju vsakega leta. Iz dohodkov je prejelo »Podporno društvo revnih učencev« od Podmladka 1923. leta 15.858 Din, 1924. leta 13.000 Din, 1925. leta 12.718 Din, 1926. leta pa le 3000 Din, ker je uporabil 13.000 Din za ferijalno kolonijo na morju. Poleg teh vsot je pomagal Podmladek nabrati za otroško bolnico 8000.— Din in je izdal še 2000.— Din za ureditev delavnice na neki šoli, pa prispeval k nakupu šivalnih strojev na dveh dekliških šolah. Prilичno 1000.— Din je izdal za šolske lekarne. V kratkih štirih letih svojega obstoja je daroval toraj Podmladek 65.576.— Din v dobrodelne namene.

V poslednjih treh letih je poslal Podmladek vsako leto 30 do 40 članov na lastne stroške v ferijalno kolonijo na morje. Glavni vir za to akcijo je tombola, ki jo prireja Podmladek vsako leto meseca maja.

Važen del naloge za varovanje zdravja šolske mladine vrše šolske kuhinje. Na dveh dekliških meščanskih šolah so že ustanovljene. V njih dobi dnevno povprečno 30—40 učenk, ki čakajo na popoldanski pouk, preprost obed. Vsako ieto so na posameznih šolah posebna zdravstvena predavanja. Predava najčešče šolski zdravnik ali kaka zdravnica.

V smislu pravil gojijo člani P. R. K. korespondenco s člani v državi in izven nje. Dopisovanje je posebno živahno, ko se zahvaljujejo naši otroci ameriški deci za vsakoletne božične darove.

Meseca maja slavi Podmladek vsako leto materinski dan. Tega dne so za mladino predavanja o materinski ljubezni in o hvaležnosti, ki jo dolguje mladina svojim materam.

Vsako leto meseca novembra slavi P. R. K. mirovni dan. Tega dne so predavanja o namenu Društva narodov in o propagandi za idejo miru. O tem pišejo učenci tudi naloge.

Podmladek v Mariboru se stalno razvija. Z njim raste altruistično čuvstvo: »Odperto srce in odprte roke imej za trpečega brata!«

H. Bračič.

Učitelji in osvoboditev Maribora.

Leto 1918. ostane ne le mejnik raznim državam, ki so nastale na teritoriju bivše Avstro-Ogrske, ampak je še posebno pomembno za Maribor in severno Slovenijo, ki jo je v tistih znamenitih jesenskih dneh general Maister iztrgal dotedanjim gospodarjem.

General Maister je prvokrat odločno nastopil pri zavzetju meljske vojašnice v Mariboru, dne 1. novembra 1918. leta. Imel je takrat ob sebi le 7 častnikov in 87 mož, ki so mu bili zvesto vdani. Med častniki so bili 4 učitelji: Gustav Šilih, Fran Luknar, Lojze Malenšek in pisec teh vrstic. S temi zvestimi je prevzel vse pisarne, vojašnice in skladišča. V njih je bilo nagrmađeno ogromno premoženje, ki je bilo s tem rešeno naši državi.

Izvršitev te nelahke naloge je omogočil le odločen nastop proti, še vedno oholim, prejšnjim gospodarjem. V svrhu zavarovanja raznih objektov in privatnega premoženja je bilo treba postaviti mnogo straž. Zgodilo se je, da nismo čisto po več noči zatisnili oči, in da niso bile po več dni zamenjane straže. Vojakov je bilo premalo. Zato so bili nekolikokrat od vračajoče se soldateske oplenjeni vlaki. Na srečo se je od dne do dne množilo število častnikov, ki so se javili na službovanje. Končno jih je bilo pri polku 150. Med temi je bilo največ profesorjev in učiteljev. Izmed poslednjih naj navedem le sledeče tovariše: Rode, Slavko in Anton Osterc, Cestnik, Groznik, Mejovšek, Brglez, Železnik, Žagar, Rozman, Venigerholz, Horvat, Tomažič, Herzog, Pavlič, Zeilhofer, Jankovič in še dokaj drugih, ki so mi njih imena ušla iz spomina. Vsi so odlično sodelovali pri reorganizaciji Maistrove vojske, pri zastražitvi Maribora in severne meje, mnogi pa tudi v bojih na Koroškem. Nekateri so ostali pozneje v vojaški službi. Ta

ali oni si je poiskal privatno službo. Velika večina teh borcev pa še danes deluje na severni meji po raznih šolah, tiho in skromno, v dobro narodu in državi.

J. Malenšek.

GENERAL MAISTER
osvoboditelj Maribora

Maistrova pomlad.

Z vseh vrhov smo prišli, da zajezimo nemški hudournik, da vrnemo narodu njegovo kri, da otmemo našo deco nemškemu molohu. Nismo se dotlej poznali, toda naša srca so čutila iskreno le eno: rešimo slovensko deco, ki se potaplja v morju tujega nasilja.

Mrko in neprijazno je drvela Drava, ko nas je prvokrat prevažal brodnik iz Melja na Pobrežje. Nihče nam ni prožil prijazne roke. Temni obrazi in zaprta okna so nam naznanjala, da nismo dobro došli! Radovedno, a plaho in nezaupno nas je motrila mladina. Maistrova močna roka je bila iztegnjena preko Maribora. Uporni duhovi so klonili tiho in nemo. Kako pa je bilo v njihovih srcih?

Izpregovoril sem prve tople besede . . . Priprosti so bili ti slovenski glasovi, ki so prvokrat odmevali od sten nemške trdnjave. V dušah malih dečkov je nekaj odjeknilo. Da, stari oče in mati govorita z očetom tudi tako, toda to je nekaj davnega, nejasnega. Saj bi tudi dečki radi, pa jim je beseda okorna in težka. Nimajo potrebnih izrazov in po dveh, treh besedah so že zopet v nemški govoricci. Prebijam led. Nekaj oči se zaiskri. Učenci se opogumijo in zopet iztaknejo to in to besedo iz preteklosti.

Kmalu se me ne boje več; zaupno prihajajo s svojimi majhnimi težnjami, odpirajo srca, pripovedujejo o domu, o roditeljih, o tovariših, o topovih na Glavnem trgu, o generalu Maistru, ki se vozi po mestu ves velik in mrk. Še o prejšnjih učiteljih govore in o aprovizaciji. Pogovarjamo se po domače v pobrežkem narečju, vmes je dobra polovica nemških besed.

Ko je pozvonilo k odmoru sem bil zdajci zopet med samimi Nemci. — »Dečki, govorite med saboj slovenski, kakor atej, mama, stara mama«, — »Naš atej slovensko poje, kadar je pijan!« — »Pri nas pa slovensko molimo!«

In Maistrova pomlad je stopila v deželo in je raztajala led in sneg. Raztajala je tudi srca. Slovenska beseda je čezdalje bolj gosto, čezdalje bolj močno odmevala ob Dravi.

Na Koroškem pa so še grmeli topovi . . . .

I. G o s a k.

General Maister, učiteljski bav-bav.

General Maister, osvoboditelj Maribora, je bil vedno velik prijatelj učiteljstva. Tem bolj komičen je sledeči dogodek, ki tudi kaže, kakšen respekt je vžival general pri Nemcih.

Neka nemška mati je ob nastopu slovenskega učiteljstva v Mariboru vzela takoj svojega sina iz šole, češ: »Slovenski učitelji ne bojo učili mojega fanta!« Vpisala ga je kot privatista. Učil ga je med tem nek bivši ravnatelj meščanske šole. Ob koncu šolskega leta je moral deček polagati izpit. Pred izpitno komisijo je pokazal v nekaterih predmetih absolutno neznanje. Izpričevalo je bilo seveda temu primerno. Ko je dobila mati drugi dan izpričevalo v roke, je pridrvela vsa razburjena v upraviteljevo pisarno protestirat, češ: »Dečku ste namenoma delali krivico!« Raztrgala je izpričevalo in vrgla kose upravitelju pred noge. Vse pojasnjevanje upraviteljevo je bilo bob ob

steno. Gospa se je čimdalje bolj razburjala in jela kričati. Nazadnje je ves svoj gnjev izlila v strašno grožnjo: »Pojdem pa naravnost h generalu Maistru! On vam bo že pokazal!«

M. K.

Pri mojstru.

Razmeroma v kratki dobi je zacelila rana, ki jo je povzročil prevrat šolstva v Mariboru in okolici roditeljem, mladini in učiteljstvu. Težko delo prvih štirih mesecev je bilo izvršeno, in potem so se razmere boljšale od meseca do meseca. Vse se je vračalo v normalni tir notranjega šolskega dela. Mladino si je pridobilo učiteljstvo z uvidevnim in premišljenim postopkom, in po mladini je bil pridobljen tudi narod. Opažal je, da učiteljstvo v šoli dela in sicer dela v izjemnih razmerah čisto več in bolje, nego je delalo prej v normalnih razmerah. In tako so se izpreobračali Savli v Pavle.

Žalostno bi bilo, ako bi bila šla dolgoletna in kruta vojna, ki je zrevolucionirala ves ustroj našega javnega življenja, mirno mimo važnega vprašanja vzgoje in pouka. Zato je docela naravno, da smo začeli iskati tudi pri vzgoji in pouku novih poti in ciljev, ki naj prihodnjo generacijo čimbolje usposobijo v borbi in tekmi za obstanek, ob enem pa ustvarijo iz nje novo pokolenje, ki bo imelo tudi srce do svojega bližnjega.

Vojna je odprla zaslepljenemu človeštvu oči, ki ni videlo, da le delo ustvarja dobrine, prinaša zadovoljnost, zdravje in srečo posamezniku in narodom. Delo ni človeku prokletstvo — kakor so mnogi mislili v prejšnji dobi — ampak njegov blagoslov. Zato naj bi se tudi mladina vadila ne samo duševnega, ampak tudi telesnega dela. S tem se izuri v spretnosti in ročnosti, ob enem si bistri um in nauči delo spoštovati, ceniti in ljubiti.

Tudi v Mariboru smo v učiteljskih krogih po prevratu mnogo razpravljali o rokotvornem pouku, o delovni šoli itd. Rokotvorni pouk so kmalu uvrstili med predmete osnovne šole, ne da bi poskrbeli, da se učiteljstvo samo pouči o tem, in pridobi tudi potrebno ročno spretnost. Šola naj bi gojila: izrezovanje, lepljenje, modeliranje, mizarstvo, strugarstvo, pletarstvo, rezbarstvo, knjigoveštvo, kartonažo in Bog vedi kaj še vse. A kje dobiti sposobnih ljudi, ki naj v vsem tem mladino vežbajo, kje dobiti potrebno orodje, primernih prostorov? Na vse to so mislili prav malo ali nič.

In kakor v marsikaterem drugem oziru, tako si je tudi tukaj učiteljstvo pomagalo samo, kakor je vedelo in znalo. In ravno v Mariboru glede rokotvorstva nismo bili v zadregi. Zakaj tu smo že takrat imeli med seboj tovariša, pravega univerzalnega mojstra, ki je mojstrsko obvladal vse panoge šolskega ročnega dela. Bil je to naš tovariš Drago. Kot praktičen učitelj je uvidel, da ni dovolj, če sam obvlada vse te veščine, ampak je potreba, da jih obvladajo tudi drugi, če že ne vseh, pa vsaj nekatere. Kljub svoji zaposlenosti je našel časa še za nas, svoje tovariše, da nas je uvajal v vse te umetnosti. Pa smo se dogovorili, da bomo vsak teden po 3—4 ure mi njegovi učenci in vajenci, on pa naš učitelj in mojster.

In zgodilo se je.

Celoleten rokotvorni tečaj za učiteljstvo se je začel že leta 1922. Mojster Drago si nas je izbral sam in je pri tem upošteval teritorij Maribora in njegove okolice, pa svojo tesno delavnico. Pri najboljši volji nas ni mogel več sprejeti pod svoj krov kakor devet.

In smo si opasali predpasnike, zavihali rokave in pričeli.

Moj Bog! Kako je človek izprva neroden in okoren! Niti orodja ne poznaš. In tega je bilo v omarah, na policalh in na vseh štirih stenah vse polno in tako raznovrstnega, da pri nobeni stroki nisi prišel v zadrego. Samo, ko bi ga poznal in znal prav prijeti in pravilno ž njim ravnati! A kaj, ko si moral sam priznati, da ne znaš prav prijeti navadnega kladi-va in da je zabijanje žeblja že precejšnja umetnost. Kaj pa šele razne žage, mnogovrstni obličji, na vse mogoče in nemo-goče oblike prikrojena dleta, svedri, noži itd! Kdo bi naštel vso to potrebno drobnarijo, ki jo uporablja vsak rokodelec že pri navadnem svojem izdelku!

Mojster učitelj nam je odkazal delo. Dva sta pričela s knji-goveštvom, dva z mizarstvom, dva z rezbarstvom, dva s ko-vinarstvom, devetega pa je postavil k stružnici. Brez kakih po-sebnih ceremonij in dolgovernih razlag ti je dal v roke orodje in delo, pa se vadi, kakor ti kaže pamet in oko. On sam pa je hodil od enega do drugega in kazal z besedo in z roko, kako je treba držati orodje, kako voditi roko in zakaj. Ako se je pri posamezniku pomudil nekoliko več časa, drugi niti za hipec niso bili varni pred njim. Njegov ostrí pogled je švignil vsak trenutek po vseh, in takoj je vedel, kaj ni v redu. Sicer mu pa šc pogledati ni bilo treba. Saj mu je povedalo uho, da ne ravnaš prav z orodjem. Pa si že čul njegov karajoči glas, pol

resen pol šaljiv originalen primer, a tudi ostro besedo, ki te je spekla nekje v duši tako, da si se z vsemi močmi potrudil odstraniti pogrešek.

Ej, kolikokrat nas je oblival znoj od telesnega napora, nas vajence in mostra, a kljub vsemu temu smo bili zadovoljni, da celo srečni v njegovi delavnici. Posebno, ko smo premagali prve težkoče in si pridobili vsaj nekaj spretnosti. Takrat je bilo delo res veselje in užitek in je šlo izpod rok gladko in tudi naglo, saj smo delali z vnemo. In kakšno zadovoljstvo te je navdalo, ko si po nekaterih tednih videl svoj izdelek izgotovljen! Takega užitka se ne da kupiti z denarjem in ga tudi ne veš ceniti, če si ga nisi pripravil z lastno voljo, z lastnimi močmi. V delu je resnično neprecenljiv vzgojni moment.

Delo smo vedno menjavali in stopnjevali, zakaj mojster nam je hotel podati vsaj dobre osnovne pojme in prve ročnosti v vseh panogah. Ko si sešil in zvezal par knjig, si prijel v roko oblič in žago, potem dleto in sveder. A že te je čakala stružnica, kovinarstvo, modeliranje itd. Tako sam nisi vedel, kedaj so pretekle tri ali štiri ure, ker si bil zatopljen v svoje delo. Tako je šlo vse leto od tedna do tedna.

Mojstru in vajencem v čast je treba povdariti, da smo kljub vsestranski zaposlenosti izven šolskega časa ostali redni obiskovalci tečaja skozi vse leto. Že to dejstvo pove jako mnogo in je jamčilo za vspeh tečaja.

In ko smo odhajali iz delavnice zadovoljni z doseženim vspehom mi vajenci in on naš mojster, smo često začutili utrujenost v mišicah in praznoto v želodcu. Pa smo včasih — ako sta nam dovoljevala finančni minister in čas — sedli za mizo, da se oddahnemo in privežemo duše. Tu pa tam je našlo, da smo trije ali štirje z mojstrom vred posedeli še kako urico. Razvozlali so se nam jeziki, beseda je dala besedo, pa smo debatirali in reševali vsa mogoča vprašanja, največ seveda stanovska in šolska, kakor je že v našem stanu navada. In takrat je bilo povsod toliko perečih problemov, da si o njih lahko razpravljaj ure in ure. V nas pa je živelo upanje, močna je bila vera, in grel nas je plamen ljubezni do vsega lepega in dobrega v naši novi mladi državi. Misli so se užigale, mnjenja so se kresala, in ob takih prilikah smo izobličili marsikatero dobro misel, ki je postala pozneje meso in kri.

Še danes nam je toplo v duši, ako se spomnimo tistih lepili uric. Kaj ne da, mojster Drago in tovariš Mirko?

Tista leta po tečaju je mojster Drago nastopil romanje križem naše oblasti in širil rokodelstvo z besedo in dejanjem. Vzel je s seboj nekaj najpotrebnejšega orodja in materiala, pa predaval in praktično kazal razne panoge. Ako so večšine danes med nami še dokaj dobro razširjene in jih marsikje gojijo s precejšnjim uspehom, je to pred vsem njegova zasluga.

Za desetletnico prevrata našega šolstva se mu je posrečilo, da otvori veliko, svetlo in moderno opremljeno šolsko delavnico. Mestna občina je razumevala njegovo stremljenje ter mu je pri šoli postavila v ta namen posebno zgradbo. V njej se bojo udeleževali njegovi meščanskošolski gojenci. V njej bojo pa tudi tečaji za rokotvorni pouk v večjem obsegu za učiteljestvo.

Uverjeni smo, da v državi ne bo tako praktično urejene in z vsem opremljene šolske delavnice, kakor jo bo uredil in opremil naš mojster Drago.

V a j e n e c.

Ko smo rezali prve brazde in vriskali . . .

V trpki realnosti današnjih dni mi često uhajajo misli nazaj v one dni, tedne in mesece, ko smo rezali prve brazde, ki je iz njih pozneje vzkliklo slovensko šolstvo jugoslovanskega Maribora in njegove okolice.

Ej, bratje in sestre! Težko, silno težko je bilo tedaj oranje!

To ni bila trda ledina, v kateri stoka in ječi plug, kadar jo obrača. Zakaj v ledini reže plug globoko brazdo z muke sicer in težavo, a vendar teče enakomerno in gladko. Brazda se lepo vlega k brazdi, sestrica se naslanja na sestrico, da se ti zasmeje oko in vzradosti srce, ko gledaš to prelepo harmonijo, uspeh svojega truda.

Mi pa smo orali — puščo.

Zgoraj je bila zarasla s trnjem. Trnje je pognalo zadnja predvojna in vojna leta strupene bodice na vseh koncih in krajih. Pod zemljo so se razprezale močne korenine in dovajale vsem izrodkom obilo hrane.

Vse to smo dobro vedeli, o bratje in sestre!

In vendar . . .

Ko nas je dosegel klic matere domovine, da naj izpremenimo to tolikanj let zapuščeno in z vsemi izrodki prepreženo puščo v lep cvetoč vrt, ni bilo v naših dušah niti trohice okle-

vanja in malodušja. Z radostjo v srečo, z vriskom na ustnali si zapustil, o brat moj, ženo in deco svojo in si šel za pozivom matere domovine. Tvoje oči, o sestra, so se lesketale v sreči, da si tudi ti med tistimi izvoljenci, ki jih zove mati domovina. Brez solz in premišljevanja si ostavila svojce in drag ti kraj, pa si odšla, kamor ti je velela dolžnost.

In smo si žarečih lic zavihali rokave in pričeli nevarno delo.

Zapela je sekira in padalo je bodeče trnje, kakor zlato klasje pod srpom ženjice. Pot ti je lil s čela, krvavele so ti opraskane roke, a ti se nisi zmenil za vse to, dasi nisi vedel zjutraj, kje boš kosil opoldne, in opoldne nisi znal, kam boš zvečer položil svojo trudno glavo k počitku, pa zvečer nisi vedel, če te prihodnje jutro še obsije jarko jugoslovansko solnce!

Oj ti, dobrotno jugoslovansko solnce, kako si takrat ustvarjalo čudeže v nas vseh!

Puščo smo čistili, uničevali trnje in vriskali. Saj je bila naša, samo naša, čisto naša! In mi smo že takrat vedeli, da bo tudi vrt, ki smo zanj rezali prve brazde, samo in čisto naš.

Ali se še spominjate, o bratje in sestre, kakšno nesluteno in opojno slast je vsebovala takrat ta kratka besedica!

Ej, vi prvi dnevi in tedni! Kako ste bili težki, težki, a vendar tako lepi in polni omotičnega veselja in slasti!

Tako smo rezali prve brazde v trudu in znoju in vriskanju.

Pa smo zasadili plug v očiščeno puščo.

Pokale in trgale so se žilave korenine v zemlji, sad tradicije desetletij in stoletij. Vsak hip so nam hotele vreči plug iz zemlje in ga izdreti iz rok. A mi smo ga ravnali s krepko roko. Znoj je lil s čela, a naše mišice niso popustile niti za trenotek. Jasen nam je bil pogled, trdna kakor jeklo naša volja, srca pa so nam prekipevala dotlej neslutene sreče.

Kdo bi ne delal in vriskal?

Saj je bilo vse to naše, že nekdanj in zopet sedaj, samo in čisto naše za vselej.

Kako bi ne vriskal in ne pel, ko se je nad nami smehljalo jarko jugoslovansko solnce!

Tako smo delo nadaljevali in se borili z vsemi mogočimi zaprekami. Ako si uravnal plug, da bi se izognil korenini,

si pa zadel na ostre čeri, ostanek prejšnje dobe, ki so te ogrožale. Vsak dan, vsako uro, vsak hip si zadel na nove ovire.

A kljub temu je šlo delo dobro od rok. Napredovalo je, ker smo sami hoteli, napredovalo je, ker smo bili takrat močni in silni. Saj se je nad nami smehljalo jugoslovansko solnce in nam krepilo mišice in živce...

Iz vseh koncev in krajev smo takrat prihitali vedrih lic, jasnih pogledov. Naše duše so prekipevale v nezlomljivi volji, v trdni veri in neomajnem zaupanju v veliko in lepo bodočnost naše mlade, ravnokar se porajajoče države, ki smo po njej hrepeneli v temnih dneh robstva, o kateri so sanjali naši predniki sto in stoletja, sanjali, hrepeneli, krvaveli in umirali v verigah. In te države smo se oklenili z vse zmagujočo ljubavjo, ki jo premore ubogo človeško srce.

Čistih src in neomadeževanih duš, v katerih ni bilo niti sence zlobe, zavisti ali pa sebičnosti, smo se lotili dela. In morda je bilo ravno v tem jamstvo za vseh našega dela, morda je ravno zato naš trud prejel blagoslov božji.

In še nekaj lepega in vzvišenega se je naselilo tedaj v naše duše, iz česar smo srkali v veliki meri nezlomljivo silo za svoje težko delo.

Beseda tovariš, tovarišica se ni nikoli preje in nikoli ne pozneje izgovarjala nikjer s tako globokim in odkritim spoštovanjem in s toliko svetostjo, kakor med nami v tistih težkih dneh, ko smo rezali prve brazde in vriskali. To ni bila prazna posoda, ampak zvrhana samih biserov, ki jih more ustvarjati le tako tovarištvo, kakor je objemalo nas, brate in sestre v tistih težkih dneh.

Večinoma se nismo videli nikoli v življenju, morda le redko kedaj čuli drug o drugem. A, ko smo se znašli na tedaj vročih tleh jugoslovanskega Maribora, smo se zlili v eno celoto. Ni bilo potreba besed, ne gest. Naše duše so se našle same. Nevede in nehote si bil tedaj tovarišu vse. Na dlani si mu prinesel lastni jaz, da si prejel od njega njegovega. Takrat si nismo bili samo tovariši in tovarišice, tudi ne samo bratje in sestre, ampak mnogo, mnogo več in bližje, česar ne more izraziti beseda, kar pa morejo občutiti le one redke duše, ki jih je očistil sveti ogenj Svobode in Ljubezni do Domovine. In ta ogenj je visoko plapolal na žrtveniku nas vseh, grel nas je in božal tako prijetno, da smo pozabljali na vse težkoče in vse gorje onih dni in mesecev, ko smo rezali prve brazde in vriskali, čeprav nam je orosil čelo znoj.

In tiste lepe urice, ki smo jih preživljali po svojem truda polnem delu!

Ali se jih še spominjate, o bratje in sestre! Koliko lepega in čistega, vzvišenega je bilo v njih! Kedaj ste vžili prej in kedaj pozneje toliko zvrhano mero pravega in resničnega tovarištva, vprašam vas, o bratje in sestre, danes po desetih letih, ko poganja iz izoranih tal že bujno zelenje in cvetje?!

Nikoli se nismo iskali, nikoli določali sestankov, a vsakokrat smo se našli sami po sebi, kakor po naključju. In vendar, to ni bilo samo golo naključje. Vodile so nas naše čiste duše, ki so nas spajale, da smo srkali iz njih novih sil za rezanje prvih težkih brazd v jugoslovanskem Mariboru.

—ski.

Doneski in dogodki iz Studencev.

Prve dni po prevzemu pouka je bilo treba uvesti tudi enoten pozdrav, mesto prejšnjega »Grüß Gott« in pa »Heil«, ki sta bila udomačena med učenci. Zedinili smo se za dečke na »Zdravo«, ki pa še takrat ni bil tako običajen kakor je danes. Zvenel je sicer že čisto prijetno med posamezniki, ki so pripadali istemu sloju, a za razmerje, ki naj vlada med učiteljem in učencem je »Zdravo« donel nekaterim preveč domače.

Ravno v Studencih je bila ta malenkost prav velikega pomena, pa tudi zaradi tedanjih razmer zelo delikatna, ter je zahtevala mnogo opreznosti. Vendar je bila prav srečno rešena. »Zdravo« se je res udomačil in tako vživel v Studencih med šolsko mladino in pri odraslih brez razlike na spol in sloj, da ga ne bo nihče izkoreninil. Celo oni, ki niso docela zmožni slovenščine, ga uporabljajo napram Slovencem.

Toda leta 1919. je bil »Zdravo« osovražen in je naletel na odpor tako, kakor je sploh vse naletelo na odpor, kar je predstavljalo slovensko narodnost in pa novo našo državo. To kaže dogodek, ki se je pripetil v prvih tednih nekemu tovarišu.

Ko gre tistega dne po ulici iz šole domov, naleti na gručo že večjih dečkov učencev. Nekateri molče, drugi pozdravijo z »Zdravo«, tretji se odkrijejo. Največji med njimi — očitvidno njih kolovodja — pa se izzivalno nasmeje in zadere: »Hab' die Ehre, Herr Lehrer!«

Učitelj vidi, da se hoče iz njega norčevati. Zato stopi za njim, češ, jaz ti že pokažem »Hab' die Ehre«. Seveda jo je učenec popihal.

Napominani tovariš pa je moral nekaj tednov izza vseh oglov in plotov čuti »Hab' die Ehre«, kadarkoli se je prikazal na studenških ulicah.

*

Prav tako kakor na deški, tudi na dekliški šoli ni bilo v pričetku polnoštevilnega učiteljstva. Zato smo si medsebojno pomagali. Tovariš Hočevar je poučeval tudi v 6. razredu pri deklicah.

Že prvi dan smo pričeli s slovenskim očenašem. Ker pa otroci deloma niso hoteli, deloma pa niso znali moliti slovensko, je večinoma — zlasti izpočetka — molil učitelj sam. Polagoma pa se je oglašalo vedno več otrok. Po preteku nekaj tednov so molili čisto običajno v slovenskem jeziku.

Takrat se je marsikateri učenec ali učenka oglasil v šolo grede v konzumu in nakupil po naročilu roditeljev to in ono, kar je bilo potrebno v tistih, tudi za prehrano ne lahkih časih.

Nekega dne prihiti neka učenka v šolo zadnji hip. Součenke so že stale pripravljene k molitvi, učitelj pa napravi križ in moli kakor po navadi v tistih prvih dneh skoro sam. Učenka stopi na svoje mesto v drugo klopo. Hleb kruha, ki ga je ravno prej kupila v konzumu, nima niti časa odložiti, ampak ga kar obdrži pod pazduho, pa sklepe roke k molitvi. Ko primoli učitelj do mesta »Daj nam danes naš vsakdanji kruh« in izgovori te besede, seže deklica pod pazduho in mu z iztegnjeno roko pomoli hleb.

Tako dobesedno menda še ni bila nikoli uslišana ta prošnja očenaša, kakor bi bila lahko tedaj, če bi bil učitelj vzel hleb.

*

Učenci VI. razreda so prepisovali v prvih dneh priproste slovenske stavke s table. Nekaj se jih trudi, da bi zadeli te za njih nove znake. Drugim pa je to vse samo za kratek čas in uganjajo skrivaj razne vragolije. Saj se skoro vrnejo nemški učitelji. Ne izplača se, da bi se ukvarjali s takimi stvarmi in jih vzeli resno. Naenkrat se oglasi sicer miren učenec, trd Nemec:

»Herr Lehrer! Gustl hat mir grad jetzt gesagt, ich soll »Heil« schreiben. Nicht war, Herr Lehrer, jetzt darf man nicht mehr »Heil« schreiben, sondern blos »Živijo?«

*

Zunaj je lep pomladanski dan. Učenci v višjem razredu sede pri pouku. Pred šolskim poslopjem pa hodi sem in tja

krepak a zanemarjen dečko — potepenec. Zabava se po svoje in meče kamenje. Producira se še na razne druge načine. Izbral si je nalašč prostor pred šolo in je že prej povedal drugim, da ga lahko opazujejo, njega — junaka, ki se niti »windisch« učitelja ne ustraši, ampak ga hoče še jeziti in izzivati.

Pa začno učenci ob oknih stezati vratove in opazovati potepuha. Ta ali oni celo vstane, da bi boljše videl. Po razredu se širi šepet.

»Kaj pa je?« vpraša učitelj in pogleda sam skozi okno.

»Huber Max is unten, Huber Max!« se jih glasi več naenkrat.

»Kaj pa je potem?«

»Jo, er hot g'sogt, doß er solang nicht in die Schul' kummt, solang die Schul' windisch sein wird.«

Pa je le prišel in obiskoval še skoro dve leti slovensko šolo, za kar mu danes gotovo ni žal, saj služi v jugoslovanski mornarici.

* * *

Očividno nahujskani otroci, so prinašali izprva vse mogoče stvari v šolo z namenom, da bi izzvali jezo slovenskega učitelja. Videl si slike Habsburžanov, nemških generalov, nemške trakove, zagumbnice in drugo tako ropotijo.

Ker smo takoj uvideli pravi namen, se izprva nismo zmenili za vso to šaro. Pozneje pa so se učenci sami uleteli, deloma pa smo vse to odpravili z drugimi sredstvi.

Bilo je v prvih dneh. Med poukom kroži med učenci pisan nemški trak iz klopi v klop. Učitelj to vidi — saj so učenci nalašč tako delali, da je videl — a se izpočetka ne zmeni. Naposled je pa tudi njemu preveč motenja, pa ukaže, naj mu izročijo trak. Takoj ga učenec prinese.

»Juj! teutsches Pantl, teutsches Pantl!« gre od ust do ust v nadi, da izzovejo učitelja.

Ta pa vzame trak, ga gleda in pripomni: »Saj so čisto čedne barve«. Ob enem uporabi priliko in razloži, da se narodnost nosi v srcu, ne pa na obleki. Le bedaki si nadevajo nacionalne barve in znake v vsakdanjem življenju in s tem kažejo, da ne mislijo in tudi ne čutijo v srcu ničesar.

»Hot eh' schon der teutsche Lehrer g'sogt, doß der Fritz a Trottel is«, se oglasi eden izmed njih in pokaže na učenca, ki je prinesel trak v šolo.

Pregled

slov. učiteljstva, nameščenega aprila 1919. leta v Mariboru in neposredni okolici.

Tek. št.	Šola	Število slovenskega učiteljstva																
		pred prevratom na šoli		nameščen aprila 1919		izmed navedenih v teku 10 let								umrli		še na šoli		
		mož.	žen.	mož.	žen.	preselili iz Maribora		premeščeni v Mariboru		izstopili		upokojeni		mož.	žen.	mož.	žen.	
						mož.	žen.	mož.	žen.	mož.	žen.	mož.	žen.					
1	Dška meščanska	1*	—	5	1	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3	—
2	I. dekl. meščanska	—	—	—	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
3	II. "	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	I. deška osnovna šola	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—
5	II. "	—	—	2	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	III. "	—	—	3	1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	IV. "	—	—	2	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	I. dekliska osnovna šola	—	—	—	5	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
9	II. "	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	III. "	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	IV. "	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Lajtersberg-Krčevina	—	—	—	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	Pobrežje	1	3	2	3	—	—	3	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—
14	Studenci-deška	—	—	—	3	5	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Studenci-dekliska	—	—	—	4	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		2	3	25	40	5	9	14	19	11	3	5	4	1	1	7	15	
		5		65		14		19		4		9		2		22		

*) stal. katehet

Izmed 70 učiteljev in učiteljic, ki so delovali aprila na navedenih šolah, je ostalo na svojem prvotnem mestu 7 učiteljev in 15 učiteljic = 22 jih slušbuje na raznih zavodih

vsega 15 učiteljev 26 učiteljic = 41

Vsebina.

	Stran
Sejalcem L. P.	5
Mariborske šole pred 10 leti. Dr. L. Poljanec.	6
V težkih dneh. D. H.	8
Iz zgodovine mariborskih šol. D. H.	11
1. deška osnovna šola v Razlagovi ulici. A. Alt.	12
1. dekliška osnovna šola v Miklošičevi ulici. A. Vobič.	15
2. deška osnovna šola v Razlagovi ulici. M. Kožuh.	17
2. dekliška osnovna šola na Magdalenskem trgu. O. Juvančič.	19
3. deška osnovna šola na Ruški cesti. J. Lukman.	21
3. dekliška osnovna šola na Zrinskega trgu. M. Humek.	24
4. deška osnovna šola v Samostanski ulici. V. Grčar.	26
4. dekliška osnovna šola v Cankarjevi ulici. I. Vodenik.	29
Pomožna šola v Razlagovi ulici. A. Skala.	31
Deška osnovna šola v Studencih. A. Hren.	33
Dekliška osnovna šola v Studencih. A. Alt - Šmid.	36
Osnovna šola v Krčevini. F. Cvetko.	39
Osnovna šola na Pobrežju. J. Klemenčič.	43
Deška meščanska šola v Krekovi ulici. D. Humek.	45
1. dekliška meščanska šola v Miklošičevi ulici. Z. Klavžar.	49
2. dekliška meščanska šola v Cankarjevi ulici. I. Scheligo.	51
Prosветna uprava v Mariboru. I. T.	53
Dr. Karel Verstovšek. —ski.	55
Dr. Leopold Poljanec D. H.	59
Pedagoška Centrala v Mariboru. A. Osterc.	62
»Poizkusni razred« v Studencih. E. Vranc.	65
Učiteljsko društvo za Maribor in bližnjo okolico. A. Skala.	69
Učiteljski dom v Mariboru. —ski.	71
Krožek upokojenega učiteljstva v Mariboru. Hospitant.	73
Pomladek društva Rdečega križa v Mariboru. H. Bračič.	75
Učitelji in osvoboditev Maribora. J. Malenšek.	77
Maistrova pomlad I. Gosak.	78
Genera! Maister, učiteljski bav-bav. M. K.	79
Pri mojstru. Vajenec.	80
Ko sino rezali prve brazde in vriskali. —ski.	83
Doneski in dogodki iz Studencev. —ski.	86
Pregled slov. učiteljstva, namešččenega v aprilu 1919. leta. I.	89

Izdajo te spominske knjige so omogočili z denarno podporo:

Veliki župan mariborske oblasti,
oblastna uprava mariborske oblasti,
mestna občina mariborska,
Posojilnica v Mariboru.

Bodi jim izrečena srčna zahvala!

Za izdajatelja odgovarja: Drago Humek, ravnatelj v Mariboru
Za tiskarno odgovarja predstavnik: Stanko Detela, ravnatelj v Mariboru

